

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
(ЗАКАРПАТСЬКИЙ ФІЛІАЛ)

ФОНД ФРІДРІХА ЕБЕРТА
(РЕГІОНАЛЬНЕ БЮРО В УКРАЇНІ, БІЛОРУСІ ТА МОЛДОВІ)

ФОНД "ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДІМ"

БЕЗПОСЕРЕДНЄ СУСІДСТВО УКРАЇНИ З ЄС:

закриті кордони чи нові імпульси до співпраці?

Матеріали міжнародного "круглого столу" експертів
(м.Ужгород, 7-9 листопада 2002 р.)

A 03 - 03229

Ужгород • Видавництво В.Падяка • 2002

ББК 66.4(4УКР)+66.4(4)
УДК 327(477)+327(4)
Б40

У виданні представлено доповіді, виступи та коментарі учасників міжнародного «круглого столу» експертів з питань безпосереднього сусідства України з Європейським Союзом, що відбувся 7-9 листопада 2002 року в Ужгороді. Обговорювалися проблеми соціально-економічного розвитку та прикордонної співпраці України в контексті розширення Євросоюзу, зміни в статусі західного кордону України, а також кордонів сусідніх країн.

Видання розраховане на науковців, експертів і аналітиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, всіх тих, хто цікавиться проблемами міжнародних відносин України з країнами Центральної та Східної Європи.

Редакційна колегія:

В.І.Андрійко;
О.С.Власюк, д.с.н. (головний редактор);
С.І.Мітряєва, к.і.н. (науковий редактор);
В.О.Приходько, к.і.н.;
Л.М.Фелорчук (редактор)

**Видання здійснено за підтримки
Фонду Фрідріха Еберта**

При повному або частковому відтворенні матеріалів «круглого столу»
посилаання на видання обов'язкове.

Висловлені у виданні думки належать виключно авторам.

© Національний інститут стратегічних досліджень,
Закарпатський філіал, 2002;
© Фонд Фрідріха Еберта, 2002;
© Видавництво В.Падяка, 2002

ISBN 966-7838-44-7

ПЕРЕДМОВА

Вирішальним імпульсом для того, щоб у рамках міжнародної конференції детально розглянути та обговорити питання, які в реаліях сьогодишньої Європи набули великої ваги, стало очікуване найближчим часом чергове **розширення Європейського Союзу** за рахунок країн, які є сусідами України, й відповідно, **формування безпосереднього кордону з Євроспільнотою на її західному рубежі.**

Не випадково місцем проведення «круглого столу» експертів було обрано саме **Ужгород** – європейське місто у Карпатському краї – **“західній брамі” України до чотирьох держав Центральної Європи**, три з яких незабаром стануть членами ЄС. Й звісно, саме тут експертне обговорення актуальних проблем євроінтеграції дозволяє **активізувати зацікавленість питаннями регіонального співробітництва та їх роллю в Європі, що об'єднується.**

Зазначу, що упродовж тривалого часу **Закарпатський філіал Національного інституту стратегічних досліджень** послідовно проводить **моніторинг, аналіз та ініціює експертне обговорення проблем, пов'язаних із розширенням ЄС на схід і запровадженням візового режиму в країнах-сусідах: “круглий стіл” експертів “Україна – Словаччина: напередодні введення візового режиму”** (травень 2000 року), **“Україна – Словаччина: пошук спільних інтересів”** (травень 2001 року), **“Угорщина на шляху до Шенгену: виклики для України”** (листопад 2001 року). Велику підтримку у проведенні цих заходів надав **Фонд Фрідріха Еберта.**

Склад учасників нашого останнього зібрання, результатом якого стала ця книга, включає аналітиків, експертів, представників академічної науки, органів державної влади, місцевого самоврядування, дипломатичних місій, прикордонних і митних служб, неурядових організацій, підприємців, що дозволило здійснити **всесторонній аналіз і провести на високому фаховому рівні обговорення важливих питань, винесених на розгляд, а саме:**

- Україна в європейських інтеграційних процесах та у відносинах з країнами-сусідами.
- Вплив розширення Євросоюзу на соціально-економічний розвиток та прикордонну співпрацю України з сусідніми державами. Мінімізація негативних наслідків введення візового режиму.
- Питання кордонів і пунктів перетину. Зміни в статусі західного кордону України а також кордонів сусідніх країн.
- Технічна допомога ЄС в розбудові прикордонної інфраструктури країн Центральної та Східної Європи: залізна завеса чи мости співробітництва?

Є всі підстави вважати, що коло розглянутих питань викликало значну зацікавленість з боку представників самих різних структур і організацій, а відтак – **дискусія не закінчена, триватиме надалі й принесе плідні результати для конструктивного вирішення найважливіших проблем, пов'язаних із інтеграцією України в європейську спільноту**, й зокрема, зміною статусу західного кордону нашої країни.

*Голова оргкомітету
Світлана Мітряєва, к.і.н.,
Національний інститут
стратегічних досліджень.*

Виступи при відкритті конференції

Гельмут КУРТ

Зміни умов перетину кордонів та митниці безпосередньо торкаються прикордонних міст. Особливо тут слід приділити увагу зменшенню до мінімуму економічних труднощів та соціальних контрастів країн-сусідів з метою виключення напруженості у прикордонних районах. Слід враховувати також ту обставину, характерну, наприклад, для місцевості навколо Ужгорода, що по обидві сторони кордону живуть люди, які розмовляють однаковою мовою і протягом поколінь пов'язані етнічними та родинними стосунками. Тут необхідно, як це вже частково сталося, прискорити та спростити адміністративну процедуру в'їзду та виїзду. Поряд з удосконаленням адміністративних та технічних умов, що створюють основу для подолання соціальних труднощів, необхідно всебічно сприяти господарським перевезенням у прикордонних районах та повсякденному рухові через кордон.

Проблематичним представляється питання нелегальної міграції. Дотеперішній розвиток дозволяє зробити припущення, що численні бажані здійснити міграцію з країн Азії, Причорноморського регіону та Близького Сходу будуть використовувати Україну для нелегального потрапляння до Європи. Ефективних контрзаходів у цій сфері можна досягти лише шляхом покращання технічного прикордонного контролю з обох боків та обопільної згоди щодо необхідної боротьби з нелегальною міграцією. Для цього необхідні також відповідні заходи

з підготовки, які б допомогли розрізняти осіб, які легально та нелегально в'їжджають та виїжджають з країни.

Я дуже сподіваюсь, що запропонована книга дасть відповіді на Ваші запитання та надихне відповідальних осіб до роботи над цією темою з метою покращання добросусідських відносин.

Микола АНДРУСЬ

Сьогодні ми з вами причетні до непересічної події, що відбувається в межах заходів, які проводяться науковцями, експертами, дипломатами, представниками ряду зацікавлених відомств охорони державних кордонів, митних властей, інших установ країн-сусідів – міжнародної конференції “Безпосереднє сусідство України з Європейським Союзом: закриті кордони чи нові імпульси до співпраці?”

Ця тема, що обрана для обговорення організаторами – Національним інститутом стратегічних досліджень, Фондом Фрідріха Еберта, Фондом “Європейський Дім” за сприяння Закарпатської обласної державної адміністрації – по-справжньому злободенною, бо має виявити ставлення науковців та фахівців до таких важливих проблем, які хвилюють усіх, хто проживає у країнах-сусідах **Карпатсько-Придунайського басейну, країнах Центральної та Східної Європи**, особливо з урахуванням того, що ряд наших добрих сусідів через незначний проміжок часу, а, точніше, з **2004 року**, житиме у цілком нових суспільних умовах – у складі союзу країн під назвою **Євросоюз**, у такому просторі, де діятимуть дещо інші закони політичного, економічного та культурного життя.

Яким буде вплив цих нових обставин – розширення життєвого простору Євросоюзу – на соціально-економічний розвиток та прикордонну співпрацю України із суміжними державами, як досягти мінімізації негативних наслідків введення візового режиму, без якого за Шенгенськими домовленостями незабаром просто неможливо буде обійтися, яким вбачається транскордонне співробітництво, як змінюватимуться обставини для нашої держави в міру її **входження у європейські інтеграційні процеси**, що зміниться у статусі західного державного кордону України із країнами-сусідами, якою буде технічна й фінансова допомога Євросоюзу у розбудові прикордонної інфраструктури країн Центральної та Східної Європи, чи тут зависе залізна завіса, або держкордон стане своєрідним мостом доброго й плідного співробітництва?

На всі ці та багато інших важливих запитань і проблем мав би дати відповідь той діалог, обмін думками фахівців, який має відбутися протягом кількох днів проведення цього міжнародного "круглого столу".

Можна з упевненістю сподіватися, що цей форум, офіційне відкриття якого зараз відбувається, який поставив собі за мету плідний обмін інформацією й висловлення конкретних пропозицій щодо **раціонального вирішення згаданих проблем**, успішно досягне своєї мети. Запорука цього – участь у роботі "круглого столу" відомих науковців, експертів, дипломатів, політологів з **України, Росії, Угорщини, Польщі, Словаччини, Німеччини**, представників **міністерств закордонних справ, посольств, Генеральних консульств**, зацікавлених відомств.

Сьогоднішній наш форум, що проводять організатори, це вже не перший їх принциповий крок, не перша спроба на шляху пошуку істини. Наш міжнародний "круглий стіл" із цієї важливої тематики – **четвертий значний захід** за останній період, який проводиться ними в древньому і вічно молодому **Ужгороді**. Наукове обґрунтування стратегії для отримання повного успіху на шляху здійснення практичних кроків, аналізуючи **такий важливий сегмент політики Євросоюзу як розвиток загальноєвропейського інтеграційного процесу**, сприяє кращому розумінню перспектив міжрегіонального та транскордонного співробітництва **України** з цією важливою Європейською структурою, маючи на увазі, що наша країна через кілька років із приєднанням держав **Центрально-Східної Європи до ЄС** матиме з ним спільний кордон. Діалог із цих питань – це і є **головним завданням** сьогоденішньої міжнародної події.

Дозвольте ж побажати успішної й плідної роботи усім учасникам "круглого столу". Будемо раді, якщо форум у прикордонному **Ужгороді** **слугуватиме добрим важелем у вирішенні проблем**, означених тематикою цього міжнародного зібрання, **розвитку партнерства, взаємовигідного політичного, економічного і культурного співробітництва, подальшого формування добросусідських відносин**.

Сьогодні Закарпаття має честь вітати всіх вас на **міжнародному "круглому столі" експертів "Безпосереднє сусідство України з ЄС: закриті кордони чи нові імпульси для співпраці?"**, організованому Закарпатським філіалом Національного інституту стратегічних досліджень при Адміністрації Президента України, Регіональним бюро в Україні, Білорусі та Молдові Фонду Фрідріха Еберта та фондом "Європейський дім", за **сприяння Закарпатської обласної державної адміністрації**. Символічно, що конференція проходить у Закарпатті, яке межує з чотирма центрально-європейськими країнами, дві з яких вже є членами НАТО і у недалекому майбутньому набудуть членство в Європейському Союзі.

Очевидним є те, що тематика конференції та коло обговорюваних питань цілком **відповідають пріоритетним проблемам зовнішньої політики України та країн-сусідів**, а саме – процесам європейської інтеграції, чергового розширення ЄС і наближення між **Європейського Союзу до кордонів України**. Розширення ЄС збільшуватиме його значення у світовій системі безпеки, а стабільність його кордонів на сході безпосередньо залежатиме від України. Але якщо Україна не втілюватиме інтеграційних кроків, кордони її найближчих сусідів-членів ЄС зачиняться, а доступ на потужні європейські ринки буде втрачено.

Пріоритетність співробітництва **України з Європейським Союзом** та окремими державами – його членами – пов'язана з тим, що саме це **угруповання буде визначати напрями економічного прогресу та політичну стабільність у регіоні в довгостроковій перспективі**.

Наближення кордонів **Європейського Союзу до кордонів України** актуалізує проблему її взаємовідносин з цим інтеграційним об'єднанням, **вимагає визначення найбільш ефективної стратегії і тактики інтеграції України до ЄС**. Безпосереднє сусідство України з ЄС об'єктивно посилить його вплив на Україну в політичній сфері, оскільки в інтересах **Євросоюзу – мати сусідями демократичні, політично прогнозовані країни** для забезпечення стабільності та безпеки поблизу своїх кордонів.

Як зазначено у Спільній заяві, прийнятій на Копенгагенському (2002 р.) Саміті Європейський Союз-Україна, "ЄС привітав зусилля України, спрямовані на розвиток системи ефективного і комплексного управління на всьому українському кордоні. Така система зміцнить протидію нелегальній діяльності. ЄС продовжуватиме надавати значну допомогу в цій сфері. ... Ми також розраховуємо на позитивне продовження нашого діалогу з візових питань, який включає вивчення пропозицій України в цьому контексті".

Наведена цитата яскраво підкреслює важливість питань, що розглядатимуться на сьогоднішньому "круглому столі" експертів, – саме в контексті розвитку плідного конструктивного діалогу з представниками країн-аплікантів і європейських структур, зокрема, ЄС.

Хочу нагадати, що протягом останніх років Закарпатський філіал Національного інституту стратегічних досліджень при Адміністрації Президента України був ініціатором і організатором проведення низки міжнародних конференцій, присвячених актуальним проблемам впливу розширення Євросоюзу на соціально-економічний розвиток та прикордонну співпрацю України з сусідніми державами, мінімізації негативних наслідків введення візового режиму тощо. Сьогоднішнє зібрання експертів покликане збагатити і поглибити зазначену тематику розглядом надзвичайно важливих питань кордонів і розбудови прикордонної інфраструктури країн Центральної та Східної Європи.

Отже, дозвольте висловити впевненість у тому, що ця конференція буде вагомим внеском у розвиток багатостороннього діалогу щодо місця України в європейських інтеграційних процесах і у відносинах з країнами-сусідами, та побажати шановному зібранню плідної співпраці, виважених експертних висновків і конструктивних пропозицій.

Ален ПАНОВ

Дозвольте мені як заступнику міського голови міста Ужгорода від імені усіх ужгородців щиро вітати вас у нашому місті.

Ми пишаємося тим, що гостями сьогоднішнього зібрання експертів є українські, угорські, польські та словацькі дипломати, посланці Європейського Союзу, представники МЗС України та сусідніх країн, народні депутати України, українські та іноземні представники державних і неурядових інституцій, що займаються питаннями європейської інтеграції і транскордонного співробітництва, провідні науковці-експерти із зазначених питань.

Місто з унікальним географічним положенням та насиченою подіями історією, розташоване на перехресті культур і традицій Ужгород завжди відкритий для співпраці та різного роду діалогів. Принагідно варто зазначити, що під час проведення в нашому місті подібних міжнародних заходів їх учасники неодноразово висловлювали думку, що саме Ужгород у найближчому майбутньому міг би стати центром традиційних міжнародних зустрічей експертів із країн Центрально-Східної Європи з метою обговорення актуальних проблем європейської інтеграції та транскордонного співробітництва.

На інформаційному етапі розвитку цивілізації спілкування та обмін інформацією є однією із найголовніших потреб для народів і держав сучасного світу. Переконалими, що ця потреба стане домінуючою для світової спільноти. Гадаю, що немає сенсу зайвий раз доводити, що спілкування вигідне не лише з гуманітарної точки зору, але й з економічної.

Сьогодні наше місто відчуває певні результати співпраці з Європейським співтовариством. Це – і співробітництво у різних сферах громадського та політичного життя на рівні міжнародних організацій, і співпраця з інвесторами (і з тими, що вже працюють у нашому місті, і з потенційними), співробітництво з донорськими організаціями по реалізації взаємовигідних програм тощо.

Тема сьогоднішнього зібрання експертів є надзвичайно актуальною в контексті європейської інтеграції та її перспектив для України.

Адже Україна – європейська держава, і за дорученням міського голови чудового **європейського міста Ужгорода** хочу висловити побажання подальшого поглиблення зв'язків між нашими країнами та плідного співробітництва, спрямованого на розбудову **спільної Європи** і зміцнення добробуту її мешканців.

I.

Україна в європейських інтеграційних процесах та у відносинах з країнами-сусідами

Додаток

Борис ТАРАСЮК

МІСЦЕ УКРАЇНИ В ЄВРОПІ, ЩО ІНТЕГРУЄТЬСЯ

Трохи більше, ніж через рік, нинішній склад Європейського Союзу поповниться **10 новими членами**. Серед цих держав будуть і безпосередні сусіди України – Польща, Угорщина та Словаччина (а з 2007 року і Румунія), і ті держави Європи, з якими Україна традиційно має стабільні відносини (Чехія, країни Балтії). Отже, Європа інтегрується, і в цьому процесі Україна повинна посісти своє достойне місце.

Згадаємо, що лише трохи більше десяти років тому, коли Україна відновилася як незалежна держава, вона була **мало кому відома в Європі та світі**. За це десятиліття Україна пройшла нелегкий шлях до визнання ствердження свого місця і ролі в європейських справах. Наша держава є найбільшою європейською країною за територією і п'ятою за кількістю населення, тож володіє **величезним потенціалом**, який однак належить ефективно реалізувати.

Особливо високим є **промисловий та виробничий потенціал**. Щоб проілюструвати це твердження, достатньо згадати, що Україна належить до десятки країн світу, які здатні виробляти міжконтинентальні ракети, володіє новітніми космічними технологіями, випускає потужне

електроенергетичне обладнання (зокрема, турбогенератори). Наша держава належить до країн із потужною суднобудівною галуззю, міцно входить до першої десятки країн за обсягами продажу озброєння та продукції військово-промислового комплексу.

Сьогодні Європейський Союз називає Україну **унікальним і стратегічним партнером в Європі**. Україну вважають **фактором стабільності і безпеки** через її провідну роль у підтриманні миру в колишній Югославії, Абхазії, Придністров'ї. Україна зробила вирішальний і найбільший внесок у зменшення загрози ядерної безпеки, знищивши добровільно третій за величиною у світі після США та Росії ракетно-ядерний потенціал. Україна зробила вагомий внесок у зменшення присутності звичайних озброєнь і збройних сил в Європі, знищивши більше двох тисяч танків. На момент здобуття незалежності Україна мала найбільшу військову потугу: шість тисяч танків та близько мільйона військовослужбовців.

Україна потенційно і геополітично належить до кола держав, від яких залежать мир та стабільність у Центрально-Східній Європі та Європі в цілому. Україна і Польща на сході Європи, Франція і Німеччина на заході Європи є тими країнами, на яких, власне, побудована європейська безпека. Вони утворюють **дугу стабільності** в Європі і будуть проводити визначальну політику в цьому столітті.

Україна культурно, цивілізаційно, історично належить до Європи, тому повинна йти мова не про її входження, а про **повернення до Європи цивілізаційно**. Абсолютно неவிпадковим став вибір нашої держави шляху на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Україна розглядає цей процес як позитивний, оскільки розширення зони стабільності і безпеки, економічного процвітання несе лише позитив.

Сьогодні **тема європейської інтеграції** України обговорюється не лише серед політиків, а є складовою частиною дискусії у суспільстві. **Європейський вибір** є невід'ємною складовою зовнішньополітичної стратегії нашої держави. Всі урядові структури, які причетні до реалізації курсу на європейську інтеграцію і, зокрема, на курс до зміцнення відносин із ЄС, прагнуть над реалізацією відповідної національної програми.

На жаль, в Україні подекуди існує більше самозахоплення і **декларування** курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію. У нас є

добре сплановані програми щодо реалізації цього курсу, але, на жаль, мало успіхів у цьому напрямі. Деякі урядові структури займаються ввіреною їм ділянкою роботи лише час від часу.

Загалом, є **три варіанти** ставлення України до процесів **європейської інтеграції**:

Перший варіант – це ізоляціонізм, відгородження від процесів європейської інтеграції, як і в цілому від процесів глобалізації (Білорусь).

Другий варіант – це членство України в Європейському Союзі.

І третій варіант, який обрали такі країни як Норвегія та Швейцарія – це не бути членами ЄС, але забезпечувати добробут, який нічим би не поступався рівню добробуту країн-членів ЄС.

Очевидно, що для України є два можливих варіанти розвитку: досягти рівня економічного та соціального розвитку подібно до тих країн, які не ставлять за мету членство в ЄС, або ставити за мету безпосереднє членство в ЄС. Обидва варіанти є похідними від головної мети.

В останні роки, однак, дещо знизився динамізм розвитку відносин між Україною та ЄС. Стає зрозуміло, що незважаючи на чітко висловлене Україною прагнення стати повноправним членом ЄС, **Євросоюз** і досі не має **концептуального підходу** щодо України.

Про це свідчить, наприклад, ідея ЄС про введення **“спеціального статусу сусідів”** для України, Білорусі та Молдови. Подібна позиція не наближає, а віддаляє Україну від ЄС і не сприяє наближенню до цієї організації. На сьогоднішній день ця ідея трансформувалась у план підписання Угоди між ЄС та Україною про добросусідство (згідно з яким Україна разом із Молдовою та Білоруссю можуть отримати той же статус “сусідів ЄС”). Однак навряд чи Україні доцільно підписувати будь-який документ з Євросоюзом, якщо в ньому не буде передбачено чітких перспектив майбутнього членства України в ЄС.

Після останнього саміту Україна – ЄС, що відбувся 4 липня 2002 року у Копенгагені, Україна не отримала сигнал про те, що ЄС прагне підписати з Україною Європейську угоду, яка б надала Україні т.зв. “асоційоване членство”, так само, як і про те, що ЄС готовий надати Україні статус “країни з ринковою економікою”. Відповідно Україна продовжуватиме концентруватися на виконанні Угоди про партнерство і співробітництво з ЄС, провівши інвентаризацію того, які положення Угоди вже виконані, а які ще тільки мають бути виконані.

Абсолютно неприпустимими у відносинах між Україною та ЄС є заяви, які прозвучали від комісара ЄС з питань розширення Гюнтера Ферхойгена на Європейському економічному форумі у Зальцбургу, коли було заявлено про те, "що європейська перспектива для України зовсім не обов'язково має означати перспективу членства в найближчі 10 або 20 років" і було б небезпечно, якби переговори про членство України в ЄС почалися "занадто рано".

Подібні ж слова, на жаль, доводиться чути і від більш високих посадових осіб ЄС. Зокрема, Президент Європейської Комісії Романо Проді заявив нещодавно, що Росія, Україна, Молдова і країни Середземномор'я, можливо, ніколи не стануть членами Європейського Союзу.

З урахуванням цього, бачимо, що **процес європейської інтеграції України є не таким вже простим** і несе в собі як позитивні, так і негативні моменти як для Європи, так і для України.

Говорячи про **позитивні політичні наслідки** розширення ЄС для України слід, зокрема, зупинитися на таких:

- 1) Україна межуватиме на своїх західних кордонах з міжнародною організацією, члени якої є **політично стабільними, демократичними правовими державами**. Відповідно, безпосередньо контактуючи з новими членами ЄС, Україна безпосередньо **переймає демократичні стандарти** і намагатиметься впровадити їх у себе.
- 2) Нові члени ЄС будуть включені до процедур Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП), що дозволить Україні **більш чітко координувати свою зовнішню політику** у регіоні ЦСЄ.
- 3) Україна матиме шанс вирішити прикордонні проблеми з новими членами ЄС. Йдеться, зокрема, про остаточне **врегулювання режиму державного кордону України та Румунії** та зняття у двосторонніх відносинах проблеми острова Зміїний.
- 4) Україна матиме шанс за допомогою ЄС завершити та **реалізувати довгорічне-правове оформлення свого східного кордону з Росією та Білоруссю**, адже це питання стосуватиметься безпеки нових членів ЄС. Крім того, ЄС може сприяти схилити Росію до підписання **Угоди про реадмісію** з Україною, аналогічну тій, яка буде підписана ЄС з Україною.
- 5) Оскільки у ЄС все активніше як компонент СЗБП розвивається

Спільна Європейська політика безпеки і оборони (СЄБПО), то Україна, за рахунок існуючих контактів у цій сфері із новими членами, може залучитись до забезпечення безпеки в Європі (миротворчість, транспортна авіація, УкрПолбат тощо). Крім того, співпраця з європейськими арміями змусить Україну бути більш активною у модернізації власних Збройних Сил.

- 6) До ЄС вступають країни, з якими Україна має традиційно добрий рівень політичних відносин, а це значить, що підвищиться **можливість для лобювання інтересів України всередині ЄС** (так, за планом інституційної реформи ЄС, затвердженою на саміті ЄС у Ніщі, стратегічний партнер України Польща матиме 27 голосів у Раді Міністрів ЄС – це всього на два голоси менше, ніж, наприклад, буде у ВБ, Італії, Німеччині чи Франції (по 29) і стільки ж, як у Іспанії). Разом 10 нових членів матимуть 108 голосів з 345 у Раді Міністрів ЄС, що сумарно значно більше числа "блокуючої меншості".
- 7) Україна має розвинуті механізми **регіонального співробітництва з майбутніми членами ЄС**. Україна є активним учасником ЦЄІ, учасником процесів Балто-Чорноморського співробітництва, ОЧЕС. Механізми співпраці в межах цих організацій можуть цілком бути використані для поглиблення контактів з розширеним Євросоюзом.
- 8) Україна має шанс предметно перейняти **досвід євроінтеграції країн-кандидатів**, зокрема, проїти, практично, їхнім шляхом вступу до ЄС. Нові країни-члени ЄС цілком можуть надати і вже надають консультативну, методичну, технічну та іншу допомогу, зокрема, з проблем гармонізації законодавства (необхідно переглянути близько 1 тисячі законів) тощо.

Водночас можна виділити і певні **негативні політичні наслідки** процесу розширення ЄС для України. Їх безперечно значно менше, але вони існують. Серед них:

- 1) Розширення ЄС супроводжуватиметься **впровадженням жорсткого прикордонного та візового режиму з сусідами України**, що значно зменшить загальну кількість поїздок громадян України до цих країн. Польща, яку в 2001 році відвідало близько 4,8 млн. українських громадян, заявила про запровадження візового режиму з Україною з 1 липня 2003 року. Для прикладу наведу ситуацію з іншим сусідом України Словаччиною: у 1999 році, коли візового режиму між двома країнами

не було, Словаччину відвідало приблизно 750 тис. українських громадян; у 2000 році, коли у червні було введено візовий режим, Словаччину відвідало лише 470 тис. українців; а в 2001 році, коли увесь рік діяв візовий режим, у Словаччині побувало усього лише 250 тис. українців.

Прогнозується, що після запровадження візового режиму кількість громадян, які відвідуватимуть Польщу, зменшиться на 2,3 млн. осіб, а Угорщину – на 800 тис. осіб (у 2002 році тут побувало 1,6 млн. українців).

2) З розширенням ЄС Україна має всі шанси **перетворитися з транзитної держави на країну-накопичувач нелегальних мігрантів**. Це відбудеться, по-перше, через те, що режим перетину кордонів з ЄС буде доволі суворим. А по-друге, Україна швидше за все підпише Угоду про реадмісію з ЄС (планується зробити це до кінця поточного року), а це означає, що всі нелегальні мігранти, які все-таки потраплять на територію ЄС з України, будуть примусово повертатись в Україну. А Україна, в свою чергу, не зможе повертати їх в Росію чи Білорусь, звідки вони прибувають в Україну, оскільки перспективи підписання Угод про реадмісію між Україною та даними країнами є доволі примарними. Росія та Білорусь лише зараз починають робити обережні натяки з приводу того, що готові розпочати роботу з підготовки Угоди про реадмісію. Тож якщо ЄС обере у цьому питанні пасивну позицію, важкі наслідки для себе відчуватиме лише Україна.

3) Запровадження жорсткого прикордонного та візового режиму з новими членами ЄС призведе до **скорочення туристичних, ділових контактів та ускладнення обміну робочою силою** з європейськими державами. Лише сьогодні у таких майбутніх членах ЄС як Чехія, Польща, Словаччина та Угорщина працюють загалом до 400 тис. трудових мігрантів з України. Посилення боротьби з нелегальною міграцією в нових країнах-членах ЄС зумовить повернення великої частини працівників-нелегалів до України, а це посилить навантаження на внутрішній ринок праці, особливо в західних областях України.

Крім того, Україна є потенційно одним із найпотужніших **конкурентів ЄС у Європі у виробництві сільськогосподарської продукції, металургійної промисловості, виробництва і поставки низькозбагаченого урану**. Україна має потужну суднобудівну, авіаційну промисловість. Це дещо стримує прагнення з боку країн ЄС інтегрувати Україну до свого кола.

Поряд з цим доводиться визнати, що наша держава має проблеми із верховенством права, утвердженням демократії та становленням громадянського суспільства, без яких годі говорити про членство України в Європейському Союзі. Все це навряд чи привносить позитивні моменти на шляху України до Європейського Союзу.

Вирішення усіх вищезгаданих проблем залежить насамперед від України, від того, наскільки послідовно буде розвиватися економіка України. А поки що нам залишається бути невдоволеними, що ЄС не вбачає в нас потенційних членів, у той час, як, наприклад, спустошені війною балканські країни належать до країн, що у перспективі стануть членами ЄС.

Тож місце України в Європі, що інтегрується, є важливим. Україна – це не лише споживач, а й виробник європейської безпеки, а також важлива складова європейської економічної, політичної та цивілізаційної системи. Україна завжди належала, належить і буде належати до Європи. Головне – щоб це переконання однаковою мірою розділялось і в Україні, і серед інших країн світу, а для цього докласти зусиль потрібно насамперед самим українцям.

Європейська спільнота переживає зараз один із найвідповідальніших періодів своєї історії, який характеризується стрімкими геополітичними змінами на континенті, що, в свою чергу, викликані майбутнім розширенням ЄС.

Формулювання європейської ідеї має особливе місце у повенній історії континенту. Але ідея інтегрованої Європи виявилася настільки ж привабливою, наскільки складною для реалізації. Сьогодні вона постає у форматі, який ще кілька років тому вбачався б нереальним.

Рішення Лакенського саміту ЄС щодо розширення Європейського Союзу слугують дороговказом на магістральному шляху безпрецедентної перебудови загальноєвропейського устрою. І хоча дискусія про майбутній європейський лад триває, незворотність започаткованих реформ є очевидною для усіх учасників європейської інтеграції.

Україна вітас наступне розширення Європейського Союзу і сприймає його як наближення до своїх кордонів простору стабільності, безпеки, добробуту і демократії. В той же час, перед Україною в практичній площині постає питання щодо необхідності визначення своєї перспективи в обновлюваній Європі.

Хотів би наголосити на загальних, але принципових критеріях: Україна є незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, яка динамічно розвивається та розбудовує ринкову економіку. Стратегічною метою цього поступу ми вважаємо вступ до Європейського Союзу.

Говорячи про європейський вибір України та перспективи відтворення її європейської ідентичності, хотілося б наголосити, що **наша державна політика європейської інтеграції і домінуюче у суспільстві бачення у майбутньому стати повноправним членом Європейського Союзу є стратегічним пріоритетом, чинником, що консолідує законодавчу, виконавчу та судову гілки влади.**

З часу набуття незалежності Україна послідовно здійснює активні кроки як у напрямі своєї внутрішньої євроінтеграційної підготовки, так і у сфері відносин з Євросоюзом. Як наслідок, ідея європейської інтеграції України міцно вкорінилася в суспільстві. На неї орієнтуються українська молодь, політична й інтелектуальна еліта України.

Європейська інтеграція є для України пріоритетом не тільки зовнішньої політики, але і неабиякою силою внутрішніх трансформацій. В Україні переважна більшість політичних сил та громадян не бачать альтернативи ринковій економіці та демократії, продовженню процесу інтеграції до європейських структур, впровадженню європейських норм і стандартів.

У своєму Посланні до Верховної Ради України (червень 2002 р.) Президент України Л.Д.Кучма визначив стрижнем стратегії економічного та соціального розвитку нашої держави на найближчі десять років створення реальних передумов для вступу України в Європейський Союз.

Ми усвідомлюємо, що Україні ще належить подолати складний шлях до досягнення критеріїв, необхідних для повноправного членства в ЄС. Наша молода держава рухається саме у цьому напрямі, сподіваючись, що двері загальноєвропейського дому насправді залишатимуться відкритими для кожної європейської держави, яка поділяє та дотримується загальноприйнятих цінностей та правил.

Важливою запорукою незворотності євроінтеграційного руху України є наявність політичного консенсусу в українському суспільстві, між урядом і парламентом, стосовно євроінтеграційної перспективи. Це підтвердили і щогорічні вибори до Верховної Ради України.

В Україні уважно спостерігають за розвитком дебатів щодо майбутнього Євросоюзу. Ціком очевидно, що від того, яким буде розширений Європейський Союз, залежатимуть не лише його власний внутрішній розвиток, але й характер його зовнішніх зносин, а також привабливість ЄС для тих європейських держав, які сьогодні прагнуть членства в ньому.

Україна виступає за такий вектор взаємодії з ЄС, який відкривав би перспективу її членства в Євросоюзі, заохочував перманентність процесу наближення та інтеграції.

Свого часу ЄС справедливо поставив незалежність України в один ряд з найголовнішими здобутками періоду закінчення "холодної війни". **Майбутнє членство України в ЄС слід було б розцінювати як ключовий геополітичний фактор справжнього возз'єднання Європи.**

Серед нинішніх країн-кандидатів на вступ до ЄС є не просто держави, з якими Україна має спільний кордон, але й давні сусіди, з якими нас пов'язує історична доля, культура, торговельні та економічні відносини, нарешті, родинні і добросусідські зв'язки.

Разом з тим, майбутнє розширення ЄС, поряд з очевидними перевагами, спричинить і низку можливих небажаних для України наслідків. Передусім, йдеться про зміну умов торговельно-економічного співробітництва, візового режиму у відносинах з сусідами по регіону Центрально-Східної Європи, розвитку регіонального та транскордонного співробітництва, включаючи людський вимір.

На наше глибоке переконання, поглиблення спільних зусиль України, держав-членів ЄС, Європейської Комісії, нинішніх держав-кандидатів дасть можливість знайти оптимальні відповіді на потенційні виклики.

Україна зацікавлена у конструктивному діалозі з усього комплексу питань, які виникнуть у результаті розширення Європейського Союзу. З цією метою Україна внесла пропозицію провести у травні – липні 2003 року зустріч міністрів закордонних справ України та держав-кандидатів на вступ до ЄС за участю представників головної в ЄС країни та Європейської Комісії.

Нагадаю, що з цією ініціативою Президент України Л.Д.Кучма звернувся до учасників Копенгагенського саміту України – ЄС у липні цього року. Прем'єр-міністр головної в ЄС Данії А.Расмуссен позитивно сприйняв ідею проведення такої зустрічі, висловивши від імені ЄС інтерес щодо її тематики.

Зважаючи на актуальність питань, які можуть стати предметом зацікавленого обговорення учасниками зустрічі, ми бачимо її робочу назву наступною: **“Майбутнє співробітництво в регіоні ЦСЄ після наступної хвилі розширення ЄС: нові можливості та виклики”**.

Враховуючи те, що в результаті свого розширення ЄС стане основним торговельним партнером України, одним з наших найближчих пріоритетів є вступ до СОТ, який ми розглядаємо як **наріжний етап у процесі інтеграції України до ЄС**.

Приведення зовнішньоторговельного режиму України у відповідність до норм ЄС усуне перепони для створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС. Ми сподіваємося до кінця 2003 р. завершити процес нашого приєднання до СОТ, і були б готові розпочати переговори про створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС.

Важливе значення має взаємне визнання інтересів України та ЄС у підтриманні миру, міжнародної стабільності та безпеки, формуванні нової архітектури безпеки в Європі. Пошуки спільних відповідей на нові

виклики у сфері стабільності та безпеки на Європейському континенті зближують Україну та ЄС і відкривають нові можливості для поглиблення співпраці.

Ми переконані – шодалі тісніші відносини України з розширеним Європейським Союзом сприятимуть зміцненню і стабілізації ЄС. **Ми також усвідомлюємо**, що європейська інтеграція України – це також і зустрічний рух, коли ЄС не лише визнає наші європейські прагнення, а й робить практичні зустрічні кроки.

Вітаючи Люксембурзькі рішення Європейського Союзу, Україна враховує те, що концепція **“ширшої Європи”**, її повноцінне та реальне впровадження вимагає чіткого визначення європейської перспективи країн, які з тих чи інших причин ще не є членами ЄС, країнами-кандидатами або потенційними кандидатами на членство в ЄС.

Ми свідомі того, що **наша європейська доля залежить сьогодні насамперед від нас самих, від наших успіхів на шляху внутрішніх реформ**. Ми також розраховуємо на послідовну підтримку країн – майбутніх членів ЄС – у тому, щоб Україна розглядалася Євросоюзом не як аутсайдер, а інсайдер інтеграційних процесів в ЄС, як органічна складова єдиного європейського політико-безпекового, правового, соціально-економічного та культурного простору.

Коментар:

Янош КЕНДЕРНОЙ

Внаслідок перемін, що відбулися в міжнародному середовищі і угорській політико-економічній системі протягом 1990-х років, **характер і функції державних кордонів також зазнали змін**.

Створення сучасної системи управління кордонами стало наразі провідним фактором різкого прискорення економічного розвитку, підсилення міжнародних відносин і регіональної співпраці, підтримки інтеграції країни до ЄС та розвитку відносин з угорцями, що мешкають за межами країни. На відміну від попередніх десятиліть, **державні кордони сучасної Угорщини не спрямовані на відокремлення та**

обмеження на пересування, прав людини та основних свобод, а навпаки, полегшують перетин кордону. Це означає швидкий та ефективний контроль за транскордонним рухом, забезпечення інтересів громадської безпеки, захист "зелених кордонів", прийняття спільної європейської відповідальності та внесок Угорщини в забезпечення кращого рівня безпеки, свободи і справедливості. **Ці нові виклики зробили необхідно розробку концепцій сучасного інтегрованого управління кордонами.**

Управління кордонами – нова концепція

У співпраці та за узгодженням з Міністерством закордонних справ і Міністерством фінансів, на основі внесків галузевих міністерств була вироблена **державна концепція і програма гнучкого управління державними кордонами** та розвитку контрольного-пропускних пунктів. 9 січня 2001 р. ця програма була схвалена урядом.

В основі концепції лежить створення інтегрованої системи управління кордонами відповідно до вимог Європейського Союзу на **основі програми вступу Угорщини до ЄС.**

Інтегрована система управління кордонами є багаторівневою системою контролю, яка ґрунтується на співробітництві відповідних органів влади і включає в себе усі заходи і завдання, зв'язані з управлінням кордонами.

Перший рівень системи служить для запобігання небажаним діям, зв'язаним з перетином кордону. До елементів цього рівня відносяться система видачі віз посольствами, завдання і обов'язки, зв'язані з міжнародними угодами з торгівлі товарами, участь у міжнародній співпраці з цієї тематики та співпраці між прикордонними службами відповідних сусідніх країн.

Другий рівень системи полягає у захисті "зеленого кордону" і контролі за транскордонним рухом на КПП. Контроль транскордонного руху включає контроль за пасажирським та вантажним рухом і відповідні фітосанітарні та ветеринарні заходи. Розробляючи систему контролю, необхідно взяти на економічні, санітарні, транспортні аспекти, регіональний розвиток, туризм та імідж держави.

Третій рівень інтегрованої системи управління кордонами полягає у глибокому контролі в країні та співпраці у сфері майбутніх внутрішніх

кордонів Європейського Союзу, яка робить свій внесок у підсилення системи контролю на зовнішніх кордонах та компенсує негативний вплив на безпеку відіями прикордонного контролю на внутрішніх КПП.

Розширення Європейського Союзу

Розробка концепції та короткотермінова програма заходів були визначені вимогами Європейського Союзу.

Однією з головних цілей Шенгенської системи є забезпечення свободи пересування людей та товарів через внутрішні кордони та відповідальність за контроль і захист національних державних кордонів в інтересах усіх інших держав, що мають до цього відношення.

За цієї причини, з одного боку, пріоритетна вага надається запобіганню перетину зеленого кордону, розробці сучасних контрольного-пропускних пунктів перетину кордонів, оснащених високоякісною технічною інфраструктурою, а з іншого – трансформації системи прикордонного контролю на внутрішніх кордонах. Подальшою метою є сприяння швидкому і легкому контролю як пасажирського, так і вантажного транспорту.

"Acquis communautaire" (зведення усіх правил, законів, директив, резолюцій та ін.) Європейського Союзу щодо механізмів прикордонного контролю забезпечує тільки структуру вимог до необхідного розвитку. Корисними рекомендаціями є також передовий досвід країн-членів ЄС в цій галузі та *acquis* з питань митного і ветеринарного співробітництва.

Для успішного завершення переговорів необхідно, щоб Угорщина також рухалась у руслі розвитку позиції Європейського Союзу щодо зовнішніх кордонів. Щодо зовнішніх кордонів Європейський Союз займає чітко визначену позицію: **Угорщина повинна забезпечити високий рівень контролю за зовнішніми кордонами**, включно з систематичним контролем як за пасажирським, так і вантажним рухом на пунктах перетину кордонів, а також ефективним захистом "зеленого кордону".

У "Позиції уряду Угорської Республіки щодо співпраці за статтею 24 у сфері юстиції та внутрішніх справ" наголошено на тому, що **Угорщина "погоджується з Конвенцією про втілення Шенгенської угоди та правил, що були прийняті на її основі. Угорщина не тільки готова взяти на себе правові зобов'язання, що виникають з Шенгенської конвенції та правил щодо її втілення, але й готова створити необхідні**

інфраструктуру, інститути та процедури для їх ефективного застосування на кордонах, які з моменту вступу стануть зовнішніми кордонами Європейського Союзу”.

Ухвалена урядом концепція визначає коротко- і середньотермінові завдання з розвитку кордонів та конкретні кроки, які необхідно зробити відповідно до вищевказаних пріоритетів.

Основний зміст концепції

Ухвалена урядом концепція є, перш за все, рамковим документом довготермінових завдань уряду, що складаються з концепцій та пропозицій, вироблених відповідними міністерствами. У ній викладені базові урядові принципи довготривалого інтегрованого розвитку систем контролю за кордонами, які створюють рамки для ефективної координації роботи державних установ та тривалої адаптації самої концепції до мінливих внутрішніх та зовнішніх обставин.

У концепції описана **система управління угорськими кордонами** та завдання усіх залучених до цього служб та органів. Вона **презентує правову основу прикордонного контролю та відповідні двосторонні міжнародні угоди, укладені з сусідніми країнами**. В ній знайшли своє місце аспекти, що були взяті до уваги при визначенні пріоритетів, та запропоновані заходи з підтримки регіональних відносин Угорщини з сусідніми країнами та утворцями, що мешкають за кордоном. У документі вміщений перелік усіх пунктів перетину кордону з описом їхнього поточного стану, заходів, що потрібні для їх розвитку та функціонування, та детальний опис основних органів та служб, які беруть участь в управлінні кордоном (прикордонники, митники, служба імміграції та у справах національностей, поліція, ветеринарна та фітосанітарна служби).

На основі рамкового документу у відповідності до інтересів Угорщини, її бюджету на 2000-2001 роки та зобов'язань, які Угорщина взяла на себе під час переговорів про вступ, були визначені короткотермінові заходи.

Над подальшим розвитком цієї програми зараз працюють міністерства, і уряд досить скоро має її ухвалити. Ця програма буде будуватись на завданнях, визначених у попередньому документі, забезпечить базові умови для завершення модернізації системи управління кордоном уздовж угорських кордонів.

Шенген і поза ним

Після розширення Європейський Союз буде межувати з деякими новими державами. Союз просувається ближче до таких держав, як **Україна, яка стане безпосереднім сусідом Європейського Союзу**. Така нова ситуація викличе до життя багато складних завдань і забезпечить безліч нових можливостей. Угорщина як будь-яка країна-сусід України, що збирається вступити до Європейського Союзу, залишатиметься її сусідом, але стане часткою сфери безпеки, свободи і справедливості.

На думку угорських експертів, Європа, наш спільний дім, має виграти від розширення сфери безпеки, свободи і справедливості, і повинна забезпечити необхідні умови для її подальшого розширення. Ми бажаємо зробити свій внесок у цю справу.

Розробка так званих **“acquis communautaire”** з питань **прикордонного руху всіляко вітається Угорщиною**. На нашу думку, надзвичайно важливо знайти прагматичні варіанти розв'язання проблем у галузі транскордонного руху, які б задовольняли інтереси усіх зацікавлених країн і слугували основою взаємної довіри між сторонами. Угорщина вважає за необхідне провадити нові елементи у Шенгенський режим, які б гарантували інтереси безпеки країн-учасниць, але дозволяли знаходити спеціальні рішення, які б відповідали потребам, очікуванням і регіональним особливостям.

Ми вважаємо, що такі нові елементи нових правил повинні закласти тільки базові принципи, чи встановити мінімальні умови. Далі, це може мати превентивний характер і сприяти економічному і культурному розвитку прикордонних територій, а також забезпечити посилення внутрішньої безпеки відповідних країн.

Важливо наголосити на тому, що новий режим щодо транскордонного руху, який має бути вироблений, не змінить принципів і головних правил Європейського Співтовариства щодо візової політики та зовнішніх кордонів. Відтак, це не вплине на практичне втілення “acquis communautaire” та зобов'язання країн-кандидатів гармонізувати закони, які були взяті під час переговорів про вступ.

*Доповідь представлена англ. мовою,
переклад здійснено Фондом Фрідріха Еберта*

А) Визначення проблеми з точки зору країн-кандидатів на членство у Європейському Союзі.

• **Розширення ЄС є двостороннім викликом для відносин між країнами-кандидатами на вступ до цієї організації та їхніми східними сусідами, зокрема, Україною:**

1. Втілення "acquis" Європейського Союзу (сукупність правил, законів, резолюцій, директив тощо) для країн-кандидатів є просто фактом, якого не можна уникнути чи оспорити, якщо вони, звичайно, бажають стати членами ЄС, і який великою мірою вплине на їхню зовнішню і внутрішню політику. Що стосується стосунків країн-кандидатів з країнами, що не є членами ЄС, найважливішими наслідками будуть ті, що торкаються торговельних зв'язків і політики в сфері юстиції та внутрішніх справ (перший та третій стовпи ЄС). Країни-кандидати мають пристосувати і скоординувати свою зовнішню торгівлю з третіми країнами та візову політику відносно них із стандартами та політикою ЄС. В політичному сенсі останнє є найбільш делікатним питанням, особливо для стосунків країн-кандидатів з їхніми сусідами, які не стануть членами ЄС одночасно з ними. В цьому контексті **стосунки з Україною є спільним завданням для Польщі, Словаччини та Угорщини.**

2. Інший вимір проблеми пов'язаний з другим стовпом ЄС (СЗПБ/ЄПБО). Питання стосунків між ЄС і Україною та ЄС і Росією впливають на національні інтереси країн-кандидатів, але вони не залучені до процесу планування політики ЄС та вироблення політичних підходів до східноєвропейських країн. Невеликим винятком був період головування в ЄС Швеції (друга половина 1999 р.), коли вперше **міністри закордонних справ країн-членів Вишеградської групи** були запрошені взяти участь у консультаціях щодо **спільної стратегії ЄС по відношенню до України** (грудень 1999 р.). 3 травня 1999 р., коли набув чинності Амстердамський договір, ЄС виробив якісно нові підходи до своїх стосунків з Росією та Україною – підходи, які безпосередньо впливають на національні інтереси країн-кандидатів, особливо сусідів України та Росії – без участі цих країн. Це представляє політичний виклик національним

інтересам країн-кандидатів і я передбачаю, що країни-кандидати ще спробують порушити деякі з цих питань після, і я хочу на цьому наголосити, після того, як стануть членами ЄС.

• Перспективи змін:

1. **Перший вимір проблеми;** переговори про вступ між країнами-кандидатами та ЄС складаються з 29 розділів, з яких 27 головних стосуються "acquis communautaire" першого стовпа (законодавство ЄС з включенням розділу 26 "Зовнішні стосунки"), в той час як питання другого (Спільна зовнішня політика і політика в галузі безпеки, розділ 27) та третього стовпів (юстиція і внутрішні справи, розділ 24) розглядаються усього в двох розділах. Так само питання першого і третього стовпів ЄС мають дуже потужний вплив на країни-кандидати в плані їхнього внутрішнього законодавства та державних інститутів. Беручи до уваги реалії переговорів про вступ між країнами-кандидатами і ЄС, більше того, існуючі критерії членства в ЄС і політичну волю з обох боків, не існує навіть теоретичного шансу, що країни-кандидати поставлять під сумнів впровадження "acquis" ЄС на підставі їх негативного впливу на відносини із східними сусідами. Країнам-кандидатам необхідно втілювати "acquis" ЄС не тільки тому, що вони хочуть бути членами Європейського Союзу, але, перш за все, тому, що вони повинні модернізувати свої країни і суспільства та завершити процес посткомуністичної трансформації. Єдиним способом розв'язати перший вимір проблеми, який зведе до мінімуму негативний вплив вступу країн-кандидатів до ЄС на їхні стосунки з Україною, може бути **тільки впровадження європейських "acquis" самою Україною.** ЄС не мінятиме своїх стандартів так само, як і критерії вступу для країн-кандидатів.

2. **Другий вимір проблеми;** Розділ 27 СЗПБ про вступ, перш за все, стосується зобов'язань, які витікають з Маастрихтського договору і доповнені в результаті прийняття Амстердамського та Нішського договорів. Цей розділ не передбачає суттєвих законодавчих чи інституційних змін і, фактично, є одним з тих розділів щодо вступу, які країнам-кандидатам найлегше виконати. Процес СЗПБ є відносно новим явищем для ЄС, відтак він більш відкритий для обговорення, змін та дипломатичних дій з боку країн-кандидатів. Особливо після грудневого 2001 року саміту в Лекені, на якому країни-кандидати були закликані взяти активну участь в обговоренні так званого "Майбутнього для Європи". Звичайно, Лекен-

ський заклик стосується перш за все інституційної реформи ЄС, але політика ЄС, яка включає стосунки з майбутніми східними сусідами ЄС, представляє собою важливу і невід'ємну частину того, якою буде майбутня Європа і якою буде роль ЄС. Я вважаю, що країни-кандидати до сьогоднішнього часу доклали адекватних зусиль, спрямованих на те, щоб вплинути на стосунки ЄС з його майбутніми східними сусідами відповідно до своїх національних інтересів, але можливості для цього усе ще залишаються перед тим, як вони стануть членами ЄС. Існує принципове питання того, якою взагалі має бути східна політика. І у цьому сенсі я думаю, що країни-кандидати як майбутні члени ЄС можуть і мають зіграти важливу роль.

Б) Країни-кандидати та східна політика ЄС: причини для залучення

• Законні причини для залучення:

1. Спільні кордони; після вступу країн Балтії, Польщі, Словаччини, Угорщини та у майбутньому Румунії до ЄС нові сухопутні східні кордони ЄС великою мірою розширяться у порівнянні з поточною ситуацією, де кордон між ЄС і Росією представлений відносно невеликою ділянкою кордону між Фінляндією і Росією, в той час, як Україна і Білорусь не мають спільного кордону з ЄС. Новий східний кордон буде поділятися країнами-новими членами ЄС, а не "старими" членами, які ухвалили "Спільну стратегію" відносно Росії і України.

2. Спільна відповідальність; нові члени ЄС будуть поділяти не тільки новий східний кордон, а й відповідальність за втілення майбутньої східної політики ЄС. Іншими словами, вони нести будуть спільну відповідальність за політику, від вироблення якої вони були відсторонені. Це, без сумніву, один з парадоксів планування і вироблення політики в ЄС, який виправдовує припущення про можливість непорозуміння у майбутньому між старими і новими членами ЄС щодо врахування їхніх інтересів в цій справі.

3. Погляди країн-кандидатів на внутрішні події в Україні, Росії та Білорусі значно відрізняються від підходів старих членів ЄС через численні причини історичного, політичного та культурного характеру. Але оцінка внутрішньої політики у східноєвропейських країнах є важливою для визначення пріоритетів і задач політики ЄС, серед яких програми та політика допомоги (див. Документи щодо стратегії відносно Росії та України, ухвалені 27 грудня 2001 р.), де оцінка процесів транс-

формації передусе індикативній програмі TACIS на 2002-2003 роки. Я би сказав, що центральноєвропейська "призма поглядів" змінить підхід ЄС до оцінки і, відповідно, до політики допомоги новим східноєвропейським сусідам.

4. Шенгенські наслідки; без сумніву, впровадження Шенгенських правил на східних кордонах нових членів допоможе ЄС захистити інтегрований простір вільного пересування людей, капіталу та послуг, але, водночас, це представляє радикальне втручання у двосторонні стосунки країн-кандидатів із східними сусідами. Цей факт сам по собі є достатньою причиною для уваги, а, з іншого боку, він посилює необхідність того, щоб країни-кандидати були залучені до планування і вироблення політики ЄС щодо України, Росії та Білорусі.

5. Врівноважуючий підхід ЄС; беручи до уваги вагу і масштаб питань між ЄС та Росією (діалог щодо СЗПБ/СПБО, енергетичний діалог, концепція спільного економічного і соціального простору), у порівнянні з питаннями ЄС – Україна, виглядає так, що політика ЄС щодо, принаймні, європейської частини пострадянської території може бути названа "спочатку Росія, потім усі інші". В той же час, з точки зору країн-кандидатів, цілком зрозуміла їхня зацікавленість у розвитку стосунків і наданні допомоги своїм найближчим сусідам – Україні та Білорусі.

*Доповідь представлена англ. мовою,
переклад здійснено Фондом Фрідріха Еберта*

Коментар:

Ласло ПОТІ

Поміж центральноєвропейських країн Угорщина займає проміжну позицію відносно України взагалі і щодо її зближення з Європою зокрема. Зацікавленість Угорщини завжди була вища за словацьку, але менша за польську.

На жаль, угорська політична еліта не демонструє якогось значного рівня зацікавленості у своєму найбільшому сусідів, і через це не веде

якогось серйозного обговорення угорської політики щодо України. Хоча восени 1999 р. міністерством закордонних справ Угорщини був ухвалений документ про політику Угорщини щодо пострадянських країн, ще й досі не вироблено добре визначеної концепції.

Але історія двосторонніх стосунків з моменту отримання Україною незалежності може запропонувати деякі уроки. В своєму короткому коментарі я спробую зосередитись на негативних уроках з тим, щоб уникнути їх і допомогти Україні наблизитись до Європи.

До проблем відносяться:

1. Цивілізаційне непорозуміння.
2. Одностороння зосередженість на угорській етнічній меншині.
3. Реанімація питання кордонів.
4. Приписування Україні ролі буферної держави.

Цивілізаційне непорозуміння

Певна частина угорської політичної еліти плекає ідею про те, що після наступного раунду розширення Європейського Союзу "кордони Союзу співпадатимуть з кордонами європейської цивілізації"¹. Відповідно до цього підходу, розширення Європейського Союзу є простим виправленням помилкових історичних рішень і нарешті "реорганізує" європейську цивілізацію. Частиною цієї логіки є те, що Угорщина завжди була прифронтовою державою у боротьбі проти Ісламу і Православ'я. Досить легко можна зрозуміти, що такий спосіб мислення не сприяє інтеграції України в Європу.

Одностороння зосередженість на угорській етнічній меншині

Як демонструють останні 12 років, консервативно-націоналістична частка угорських політичних кіл, коли знаходиться при владі, надає надзвичайно великого значення питанню угорців, що мешкають у сусідніх країнах, зокрема, в Україні. Серед "трьох пріоритетів" угорської зовнішньої політики, по яких у суспільстві існує консенсус – євроатлантична інтеграція, добросусідські стосунки та угорська меншина – останній був домінуючим, що призвело до зрушення стосунків з Україною (як і з

¹ Див. лекцію Тібора Сабо, президента Відомства угорців за кордоном в період 1998-2002 років. www.htmh.hu/pancu.htm

іншими країнами) і перетворення їх в односторонні. Добрим прикладом такої політики слугує питання так званого "статусного закону", який би надав певні пільги етнічним угорцям, що мешкають в сусідніх країнах. Проблематичний характер такого законодавчого акту в контексті європейської інтеграції досить чітко продемонструвала критика цього питання з боку Європейського Союзу, після якої в Будапешті розпочалась робота з виправлення ситуації. Відповідно, одностороннє зосередження на питанні меншини, знов таки, буде не на користь України.

Реанімація питання кордонів

Питання кордонів, яке (в результаті тодішньої угорської "плаваючої" політики) стало реальною проблемою безпеки у першій половині 90-х років, здається, не зовсім зникло з горизонту. "Плаваюче" питання кордонів у 1990-94 роках стосувалося невключення у двосторонні базові договори положень, які б виходили за рамки гельсінкської формули (дозволяють зміни кордонів в мирний спосіб, але забороняються силові методи). В тому ж дусі опублікувало результати опитування громадської думки Відомство у справах угорців за кордоном, яке того часу було підпорядковане Міністерству закордонних справ. На запитання "Чи повинен уряд Угорщини наполягати на мирній зміні кордонів в період інтеграції?" 40,3% респондентів відповіли позитивно, що вказує на 6% зростання порівняно з попереднім роком². Тут проблема не у результатах (на думку експертів, дуже вірогідно, що наведене співвідношення не є коректним), а у самому запитанні незалежно від відповідей, тому що воно вказує на те, що певні посадовці з Міністерства закордонних справ усе ще займаються питанням кордонів. Більше ніж очевидно, що підтримування цього питання не тільки не йде на користь інтеграції будь-якої сусідньої країни (України також), а й дуже серйозно шкодить цій справі.

Приписування ролі буферної держави Україні

Остання проблема стосується сприйняття безпеки. Серед певних представників угорської політичної еліти усе ще живе ідея ставлення до України, як до буферної держави, яка геополітично відокремлює Росію. Згідно з цією думкою Росія все ще залишається загрозою для безпеки, відтак, добре мати між нами та ними іншу державу. Ця логіка йде супротив

² www.htmh.hu/bfi0111.htm

будь-яких спроб включити Україну до клубу, а навпаки, спрямована на утримання України на особливому місці на узбіччі.

Вищевказані проблеми не повинні розглядатись як характерні риси усієї угорської політичної еліти, і вони далеко не вичерпують спектр поглядів в Угорщині, а представляють певним чином поширену думку, яка може створити проблеми у процесі зближення України з Європою.

*Доповідь представлена англ. мовою,
переклад здійснено Фондом Фрідріха Еберта*

Коментар:

**Пшемислав
ЖУРАВСКИ вел ГРАЄВСКИ**

Розглядаючи роль України в європейському інтеграційному процесі та її стосунки з сусідніми країнами з точки зору Польщі, ми маємо дати відповідь на ряд принципових запитань:

1. Якими є головні цілі (пріоритети) польської зовнішньої політики і який зв'язок існує між ними і участю України в європейському інтеграційному процесі?
 2. Яким є загальний політичний фон для української позиції на міжнародній арені?
 3. Якими є потенційні сфери спільної просвітової інтеграційної діяльності Польщі та України, тобто, які практичні кроки можна порекомендувати обох державам задля сприяння реальній участі України в процесі європейської інтеграції?
- Головною метою моєї участі в цій дискусії є спроба надати відповідь на ці запитання.

1. Пріоритети польської зовнішньої політики

Відновлюючи незалежність у 1989-1991 роках, Польща в кінці цього періоду ухвалила три головні мети своєї зовнішньої політики:

1. Членство в НАТО.
2. Членство в ЄС.
3. Підтримка незалежності України.

Перша була досягнута у березні 1999 р., друга скоро буде досягнута, відтак, тільки третій пріоритет польської зовнішньої політики, який є наріжним каменем нашої національної безпеки і, відповідно, незалежності, перетворюється на головну політичну мету польської держави в сфері її зовнішньої політики.

Але справедливо зазначити, що перші два завдання ще не до кінця виконані. Що стосується вступу Польщі до НАТО і ЄС, головна мета, мовби вступ, вже досягнута, або майже досягнута, і перетворюється на подальші завдання. Польща має зробити усе можливе для вироблення міцної політичної позиції в європейських і євроатлантичних структурах, яка має бути використана, головним чином, для впливу на два процеси:

1. Стосунки між ЄС та США (НАТО).
2. Східна політика ЄС та НАТО.

В межах цих двох сфер Польща має два пріоритети:

1. Підтримувати американське домінування в європейській архітектурі безпеки. (США є єдиною країною, яка, як з матеріальної, так і моральної точки зору, здатна діяти рішуче в разі виникнення будь-яких негараздів в результаті рецидиву неоімперських тенденцій в російській зовнішній політиці. Неправильно сприйнята "європеїзація" структур безпеки на нашому континенті може призвести до домінування франко-німецького політичного тандему, глибоко зацікавленого у широкому співробітництві з Росією, який буде підтримувати принцип "Росія понад усе" у зовнішній політиці ЄС і продовжувати довгу традицію умиротворення Росії, ціну за яку доведеться платити Україні, а відтак, і Польщі).

2. Підтримувати "західнізацію" України. (Незалежність і прозахідна орієнтація України є ключовими чинниками попередження можливого відродження Російської імперії). Польща, звичайно, також зацікавлена у західнізації Білорусі та Молдови, і, я сподіваюсь, зробить усе можливе задля досягнення цієї мети, але саме Україна продовжує грати провідну роль в цій грі і весь процес без участі України, з польської точки зору, не має політичного сенсу. Відтак, "європейський вибір України" має вирішальне стратегічне значення для польських національних інтересів і його підтримка має стати головним пріоритетом польської зовнішньої політики.

2. Загальний політичний фон позиції Україні на міжнародній арені

Україна щойно відсвяткувала 11 річницю своєї незалежності. Сам цей факт дозволяє нам говорити про те, що Україна вже не потребує підтримки заради існування як незалежна держава. Українська держава вже стала стабільним елементом міжнародних відносин в Європі. Відтак, головною політичною метою польської зовнішньої політики зараз стає підтримка включення України в процеси європейської інтеграції.

Абсолютно необхідно наголосити на тому, що позиція України на міжнародній арені є динамічною і мінливою. Вона залежить від наступних чинників:

– Внутрішніх подій в Україні.

Наразі ми знаходимося у стані *позитивної невизначеності* щодо майбутнього країни. Кучма, втягнутий у скандали з Гонгадзе та “Кольчугами”, вже не сприймається Заходом як керівник, здатний вести Україну в європейські та євроатлантичні структури. Відтак, можлива зміна президента України буде тільки на користь продовженню руху України в напрямку ЄС;

– Неминучий вступ західних сусідів України (Польщі, Словаччини та Угорщини) до ЄС і (Словаччини та, можливо, Румунії) до НАТО.

Як ми всі сподіваємось, Польща, Угорщина і Словаччина (західні сусіди України) вступлять до ЄС 1 січня 2004 р. або кількома місяцями пізніше. Це, як ми сподіваємось, забезпечить нам відносно потужне проукраїнське лобі в органах, що приймають рішення в ЄС. Польща матиме 27 голосів, Угорщина – 12, а Словаччина – 7. Це забезпечить нам 46 голосів, а можлива співпраця з трьома країнами Балтії (Литва – 7, Латвія – 4, Естонія – 4) і Фінляндією (7) доведе їх до 68. Зацікавленість Чехії у східній політиці розширеного Союзу можливо буде не такою великою, як безпосередніх сусідів України, але ми все рівно зможемо залучати ще 12 чеських голосів, принаймні, час від часу, так само, як австрійські (10), німецькі (29) та решту скандинавських (7 данських і 10 шведських). Це дасть нам ще 68 голосів, довівши коаліцію до 136 голосів. Ще через кілька років вона буде посилена румунськими голосами (14), що сукупно забезпечить нам 150 голосів. Зважаючи на те, що у розширеній Раді ЄС (без Румунії і Болгарії) сума голосів буде 321, необхідна для ухвалення рішень більшість – 237 і блокуюча меншість – 85, цього

буде достатньо для того, щоб блокувати будь-яке неправильне з нашої точки зору рішення. Звичайно, це оптимістичні розрахунки. Треба зазначити, що навіть нові члени з нашого регіону (без Кіпру і Мальти), взяті сукупно (скоро це буде 73 голоси, а після вступу Румунії – 87, але тоді блокуюча меншість становитиме 91 голос¹), не матимуть сили накласти вето на рішення Ради ЄС. Німеччина і Австрія, можливо, скандинавські країни, будуть вірогідно голосувати проти того, що може викликати заперечення Москви (політика “Росія понад усе”), або буде спрямоване на лібералізацію доступу громадян України до Шенгенської зони. З іншого боку, Польща й інші нові члени ЄС вірогідно приєднаються до проатлантичного табору в ЄС, що відкриє можливості політичної співпраці з Великою Британією (29 голосів) з певних питань східної політики ЄС. Загальний висновок є такий, що розширення ЄС надасть Польщі (та іншим західним сусідам України) інструмент впливу на зовнішню політику ЄС і його політику щодо України. Гра не буде легкою і важко буде забезпечити робочу більшість, хоча прийняття деяких рішень на користь нашої остаточної мети (реального включення України в процес європейської інтеграції²) можна буде забезпечити. Що можна сказати майже з повною впевненістю, це те, що розширення Європейського Союзу викличе до життя новий східний *вимір* ЄС, який підтримують Польща та інші західні сусіди України, так само, як останнє розширення 1995 року призвело до появи *північного виміру*, який підтримувала Фінляндія. Ситуація, за якої східна політика ЄС (спільна стратегія щодо Росії і України) формувалась без участі Польщі, закінчиться раз і назавжди, що може призвести тільки до позитивних результатів для України.

– Стосунки між ЄС та Росією.

ЄС намагається побудувати стратегічне партнерство з Росією. Він розробив архітектуру структурного діалогу з Москвою, якому немає

¹ Ніццький договір, що доповнює Договір про Європейський Союз, договори про створення Європейських Співтовариств та певні відповідні акти, “Official Journal of the European Communities”, 10.03.2001, [EN] C 80/82-80/85, http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/nice_treaty_en.pdf

² Вести розмови з нашими західними партнерами про перспективи вступу України до ЄС зараз зарано і непродуктивно, відтак, я пропоную наразі використовувати термін: *фактичне включення України у процес європейської інтеграції*.

рівних серед інших структурних зв'язків між ЄС та третіми країнами, наприклад, США. Правило, відоме як "Росія понад усе" є домінуючим чинником, який формує східну політику ЄС, включно з його ставленням до України. Декларація німецького і французького міністрів закордонних справ, які влітку 2000 р. заявили про те, що Україна і Молдова ніколи не повинні стати часткою Європейського Союзу, тому, що **такий крок ізолював би Росію**³, є найкращою ілюстрацією цієї політики. Найостанніші дії ЄС – тиск на Литву у зв'язку з транзитним питанням Калінінградської області та поведінка Союзу щодо чеченського питання (ув'язнення Доку Завгасва – віце прем'єр-міністра Чеченської республіки Ічкерія – данською владою і перенесення саміту ЄС-Росія з Копенгагену до Брюсселю задля того, щоб задовольнити Москву, "ображену" чеченською конференцією у столиці Данії) тільки підтверджують цю загальну тенденцію.

Європейський Союз, що зіткнувся з можливою глибокою дестабілізацією ситуації на Близькому Сході, зацікавлений у поставках російської нафти і газу, відтак, програми під патронатом ЄС з розвитку транспортної мережі у Центральній та Східній Європі призведуть до позбавлення України її ролі головної транзитної країни в регіоні⁴.

Загальний висновок такий: чим кращі стосунки між Росією та ЄС, тим менш вірогідні будь-які дії ЄС щодо наближення України до реальної участі Києва у процесі європейської інтеграції. Такий процес, якщо він реальний, має розумітись як позитивна (тобто, на користь України) диференціація статусу України відносно ЄС у порівнянні зі статусом Росії.

³ За авторами виступів французького та німецького міністрів закордонних справ щодо перспектив подальшого розширення ЄС "...*прийм Україну (до ЄС) означатиме ізоляцію Росії. Достатньо обмежитись тісною співпрацею з Києвом. Союз не повинен розширюватись на схід далі, ніж 10 країн Центральної Європи, з якими він наразі веде переговори. ЄС у принципі готовий прийняти нових членів, але до його меж не входить об'єднання усього континенту*".

⁴ Велика програма модернізації та розвитку транспортної мережі у Центральній та Східній Європі до 2006-2008 років була ухвалена Європейською Радою в Ессені у 1994 р. Вона включає в себе план з будівництва швидкісної залізниці Гельсінкі-Петербург-Москва і автостради Берлін-Варшава-Москва-Скатеринбург. (S. Tkaczko. *Rosja a główne instytucje bezpieczeństwa w Europie* [in:] „Kalinigrad: w stronę regionalnego partnerstwa”. Wybór tekstów autorów uczestniczących w seminarium przygotowanym przez Fundację im. Stefana Batorego, Warszawa, 30 marca 2001, s.59.)

яка ані не може, ані не бажає в майбутньому ставати членом ЄС. Така привілейована позиція, якщо буде надана Україні, спровокує кризу у стосунках між ЄС та Москвою, відтак, вона можлива тільки за умов відмови від принципу "Росія понад усе". Але це не скоро відбудеться. Попри це, наше перше завдання полягає у переконанні тих, хто приймає рішення в ЄС, у тому, що **єдина країна, яка може реально ізолювати Росію, є сама Росія**. Відтак, аргумент щодо загрози ізоляції Росії (якщо серйозно сприймати європейський вибір Києва), яким користувались у 2000 р. Франція і Німеччина, вже не буде використовуватись проти України. Принцип "Росія понад усе" має прийняти бути об'єднаний з додатковою умовою, а саме: *"не за рахунок України"*.

– Стосунки Україна – ЄС та Україна – США.

Україна вже встановила стосунки з ЄС. Угода про партнерство і співробітництво (УПС) від 1994 р. усе ще діє⁵, так само, як і спільна стратегія ЄС щодо України (1999 р.) та два президентські декрети: *Про гарантії втілення Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Союзом та розвиток механізму співпраці з ЄС* (24.02.1998 р.) та *Стратегія інтеграції України до ЄС* (11.06.1998)⁶.

ЄС вказав на членство України у СОТ як головну принципалу мету⁷ і наголосив на тому, що наступні декларації будуть порожніми, поки Україна не використає усіх можливостей співпраці, що закладені в УПС. Проти такої логіки важко щось заперечити, відтак, нова декларація про статус України як безпосереднього сусіда, вірогідно, не змінить по суті стосунків між Брюсселем та Києвом. Стосунки між ЄС та Україною страждають (так само, як і стосунки між Польщею та Україною) від порожніх декларацій, не підтриманих реальними політичними та економічними кроками.

⁵ Повний текст: *Угода про Партнерство та Співробітництво 16 червня 1994 року*, редактований делегацією Європейської Комісії в Україні.

⁶ Т. Кузьо, Внутрішні перешкоди на шляху інтеграції України в "Європу": погляд з Англії, – виступ на конференції організований фондом Фрідріха Еберта та українською асоціацією зовнішньої політики, Київ, 17-18 травня 1999, "Спостереження за зовнішньою політикою та політикою безпеки України", Центр миру, конверсії та зовнішньої політики України – Київ, <http://www.cerfpu.org.ua/>.

⁷ Див.: В. Головинська, *Україна і Світова Організація Торгівлі: стан, проблеми, перспективи інтеграції*, Київ 2001, р. 19-91.

У 1990 р. американська підтримка України зіграла ключову роль у стабілізації міжнародної позиції цієї держави. Вона, звичайно, також впливатиме на стосунки між ЄС і Україною. Скандал з "Кольчугами" (якому передував подібний скандал із продажем зброї Македонії) є тільки одним з прикладів важливості цього чинника. З іншого боку, американо-російська співпраця після 11 вересня 2001 року зменшила значення України для washingtonської зовнішньої політики, що супроводжувалось подібним і паралельним занепадом у стосунках між ЄС та Україною. Американський фактор впливатиме на можливість для України брати участь у процесі європейської інтеграції, формуючи ставлення ЄС до України (опоненти вступу України будуть експлуатувати всі можливості, на кшталт справи Гонгадзе і "Кольчуги"), так і впливаючи на можливість підтримки України Польщею на форумах ЄС і НАТО*.

Усі чотири вищезазначені фактори є динамічними і ми повинні очікувати більш-менш значних змін у цій сфері протягом наступних місяців чи років. Оскільки процес інтеграції України до європейського Союзу є далекосяжним проектом, мінлива міжнародна ситуація змушує нас готуватись до різних сценаріїв і робити усе, що в наших силах задля зменшення перешкод на шляху України до ЄС, принаймні там, де це від нас залежить.

3. Практичні кроки, що рекомендуються Польщі та Україні для сприяння інтеграції України в Європейський Союз

Подобається це нам, чи ні, але реальність полягає в тому, що ми зараз спостерігаємо втомленість політичної еліти ЄС від розширення Союзу. Від поточного покоління політиків ЄС важко очікувати, щоб вони швидко зайнялись виконанням такого величезного завдання, як друга хвиля розширення на схід, включно з такими країнами, як Україна, Молдова та Білорусь (якщо політичні зміни в останній країні внесуть це питання в порядок денний). Ані Польща, ані Україна не можуть цього змінити.

З іншого боку, як вже було зазначено, українська інтеграція до ЄС – це довготривалий процес. Можливо, це завдання буде виконане наступним

поколінням українських політиків, які будуть народжені та виховані в незалежній Україні, а не у Радянському Союзі. Україні зараз необхідна не нова декларація ЄС чи договорів, навіть про асоційоване членство, які можуть поставити Київ на невизначений і потенційно безкінечний шлях, яким іде Анкара⁹, а дійсно прозахідна політична еліта, достатньо потужна для того, щоб покінчити з багатовекторністю політики і стати на рішучий проєвропейський курс, що підтримується реальними реформами, а не порожніми деклараціями. Польський досвід європейської інтеграції свідчить про те, що вступ до ЄС не є інструментом, запропонованим Брюсселем для ініціювання реальних реформ, а винагорода за реформи, яку країна може отримати в результаті їх успішного впровадження.

Як вже було сказано, процес інтеграції України в ЄС має розглядатись як довготривалий. Його можна поділити на 4 етапи. Перший – встановлення взаємних відносин та їх структуру, вже завершений. Другий – початок розбудови нової української прозахідної політичної еліти, здійснення ефективних реформ у країні і розбудови позитивного іміджу України, а також інструментів впливу на політику ЄС щодо України. Тільки успішне завершення другого етапу дозволить Україні перейти до третього (асоційоване членство з перспективою повного), а потім до четвертого і останнього етапу – статусу країни-кандидата з відповідними переговорами, що нарешті призведуть до вступу.

Ось чому я вважаю, що Україна не повинна зосереджуватись на отриманні статусу асоційованого члена. Це важлива мета, але вона може стати реальністю тільки як результат, а не як передумова реальних реформ і ефективної співпраці з Європейським Союзом. Те ж саме стосується офіційного визнання України як потенційної країни-кандидата. Єдине, що Польща та інші західні сусіди України можуть зробити зараз, це протистояти будь-якій декларації типу тієї, яку зробили уряди Франції та Німеччини у 2000 р., яка навічно виключає Україну з процесу європейської інтеграції. Ми повинні ніколи не погоджуватись з офіційним рішенням Європейського Союзу, яке б відмовляло Україні в праві отримання асоційованого статусу з відкритою перспективою

* Тут є симптоматичним практичне припинення традиційної підтримки Кучми польським президентом Александром Квасьневським після "количужної" справи.

⁹ Туреччина стала асоційованим членом у 1963 р., і досі ще не запрошена до переговорів про вступ. Їй доводиться чекати, маючи дуже невизначені перспективи завершення усього процесу.

повноправного членства. У такому праві ніколи не повинні відмовляти, і єдина декларація, яка нам зараз потрібна, є така, яка б розвіяла враження, створене вищезгаданими заявами німецького і французького міністрів закордонних справ. Поки що заради "реальної політики" ми маємо бути задоволені навіть, якщо визнання права України добиватись статусу асоційованого члена не супроводжуватиметься офіційним визнанням членства України в ЄС як остаточної мети політики ЄС. Така вимога, через зазначену втомленість від розширення, є політично нереалістичною і дуже легко може бути відхилена ЄС. Будь-який крок, спрямований на отримання офіційної заяви ЄС з цього питання на користь України, приречений на провал у прогнозованому майбутньому.

Другий етап процесу інтеграції України вимагає інших ініціатив та іншої тактики. І Україна, і її західні сусіди (включно з Польщею) повинні виявити якомога більше практичних сфер інтеграції, які б наблизили Україну до Заходу, і здійснити кроки із забезпечення практичних програм на підтримку допомоги з боку ЄС реальному співробітництву в цих сферах. **Сьогоднішня висока політика, наповнена гучними заявами, повинна бути замінена поетапно політикою.**

Якими є практичні галузі співпраці Польщі (Угорщини, Словаччини, Румунії у майбутньому) з Україною в сфері української інтеграції в ЄС і які ініціативи необхідно започаткувати західним сусідам України, які невдовзі стануть членами ЄС?

1. Необхідно створити новий *східний вимір* зовнішньої політики ЄС. Союз повинен визнати, що питання України, Молдови і Білорусі є відокремленими від його політики щодо Росії і забути про ідею, що ці країни СНД є природною сферою переважного російського впливу. Необхідно мати нову стратегію ЄС щодо усього регіону, а Україна має бути визнана країною, від якої в першу чергу залежить стабільність і прозахідна еволюція політичних систем цих країн.

2. Західні сусіди України – нові члени Європейського Союзу повинні запропонувати Європейській Раді проект декларації з визнанням права України намагатися отримати статус асоційованого членства без визначеного часу отримання такого статусу. Бажано, щоб така декларація стала першою спільною політичною ініціативою розширеного Союзу. Польща, Угорщина і Словаччина повинні спробувати заручитись підтримкою такої

декларації з боку інших країн регіону, особливо Чеської Республіки і країн Балтії, з тим, щоб презентувати її як спільну ініціативу нових членів.

3. Союз має виробити критерії надання такого ступеня співробітництва країнам цього регіону. Країни, які виконують вимоги цього критерію, повинні бути задоволені в тому, що їм нададуть вищу позицію в цій ієрархії. Копенгагенські критерії вже існують і є чітким договором між тими, хто прагне членства в ЄС. Європейська Рада на засіданні у Севільї ухвалила нові критерії безвізового режиму щодо третіх країн. (Тепер завдання України – виконати ці критерії для того, щоб її викреслили з чорного списку країн, громадяни яких потребують віз для в'їзду до країн шенгенської групи). Необхідно також ухвалити критерії асоційованого членства, які надихатимуть на реформи в Україні. Якщо виконання цих критеріїв майже автоматично призведе до надання асоційованого статусу кожній європейській країні, яка їх виконала і яка бажає стати асоційованим членом Європейського Союзу.

4. Ключовим питанням є створення в Україні прозахідної політичної еліти, яка б була достатньо потужна для того, щоб політично штовхати країну на Захід. Відтак, Польща, Угорщина і Словаччина у співробітництві з якомога більшим числом нових і старих членів ЄС повинні найшвидше внести в порядок денний ЄС пропозицію із створення спеціальної широкомасштабної програми стипендій для студентів з України. Ця програма має бути подібною до програми *Еразмус/Сократес*, збагаченої певними додатковими пільгами. Вона повинна забезпечити навчання в університетах країн – старих і нових членів ЄС – принаймні кількох тисяч українських студентів на рік, а не кількох сотень, як це має місце сьогодні. Програма повинна пропонувати стипендії з повною фінансовою підтримкою і ґрунтуватись на принципі короткотермінового навчання за кордоном (максимально один рік), адаптованого до навчальних курсів цих студентів у закладах їхньої країни. (Повноцінне п'ятирічне навчання пов'язане з ризиком того, що студент пустить корені за кордоном, що сприятиме постійній еміграції).

5. Зменшення небажаних результатів впровадження шенгенського режиму на кордонах України скоро стане одним з головних завдань у взаємних відносинах між Україною і розширеним Європейським Союзом. Оскільки цей кордон фактично є єдиним між ЄС і Тихим океаном,

облаштування реального кордону між Україною і Росією є єдиним способом забезпечити лібералізацію режиму на західних кордонах України. В цьому контексті західні сусіди України (нові члени ЄС) мають вимагати:

– **Фінансової підтримки ЄС** для розвитку інфраструктури на кордоні між ЄС і Україною та для створення консульської мережі, яка б полегшила громадянам України отримання дешевих віз ЄС та підтримувала здійснення інших практичних технічних заходів сприяння особистим транскордонним контактам і економічній діяльності.

– **Політичної та фінансової участі Європейського Союзу у демаркації та створенні реального кордону між Україною і Росією.** (Небажання Росії співпрацювати в цьому процесі буде набагато легше подолати, якщо Брюссель вирішить застосувати свій політичний вплив для розв'язання цієї проблеми. Це буде також чудовою перевіркою ефективності східної політики ЄС у реальному досягненні його політичних цілей, а не тільки у наданні нових і нових поступок Москві).

– **Політичного тиску на Москву з боку Європейського Союзу** задля підписання нею угоди з Україною про зворотній прийом нелегальних мігрантів. (Якщо офіційні заяви Союзу та Росії про те, що вони бажають бути реальними партнерами у розв'язанні проблем безпеки в Європі, не є політичною пропагандою, Росія не повинна перекладати увесь тягар нелегальної імміграції з Далекого Сходу і Центральної Азії через російську територію і Україну на плечі ЄС та України. ЄС, вимагаючи від України підписання угоди про зворотній прийом нелегальних мігрантів, повинен застосувати свій політичний потенціал задля підписання подібної ж угоди між Україною і Росією).

6. Польща повинна підтримувати Україну як державу, яка робить ефективний внесок у стабілізацію європейської безпеки. Обидві наші країни повинні розвивати свою здатність робити внесок у європейську безпеку в двох вимірах: матеріальному (військовому) та інтелектуальному (політичний досвід).

– Польсько-український батальйон є чудовим інструментом, яким можна скористатись задля цього. Це не декоративний парадний підрозділ, а функціонуюча бойова одиниця, яка наразі виконує миротворчу місію в Косово. Обидві наші країни повинні розвивати сили швидкого реагування.

Можливі військові місії ЄС (Петерсберзькі завдання¹⁰) мають середній розмір і стосуються (за винятком 3 завдання) низької бойової інтенсивності. Це дасть нам змогу використовувати наші спільні військові структури, не сплачуючи занадто великої політичної та фінансової ціни за ці дії. Оскільки головною метою нашого внеску буде забезпечення собі можливості впливу на політичні та фінансові рішення ЄС, при виконанні таких місій ми повинні бути активними і помітними. Відтак, наші уряди повинні підготувати наші військові структури до швидкої реакції на початкових етапах операцій, оскільки це буде вирішальною умовою для того, щоб наші невеликі сили були помічені та високо оцінені нашими європейськими партнерами як важливий компонент операцій під проводом ЄС. Позитивний досвід співпраці з Україною з розв'язання проблем забезпечення транспортування підрозділів європейських держав до Афганістану під час антиталібської операції у 2001-2002 роках вказує нам на ще одну можливість скористатись українським потенціалом як інструментом з розбудови позитивного іміджу України як країни, яка сама по собі робить важливий внесок у міжнародну безпеку.

– Другий (інтелектуальний) вимір польсько-українського співробітництва у сфері європейської безпеки повинен ґрунтуватись на спільних аналітичних групах експертів, які забезпечать структури, які приймають рішення в ЄС, знаннями щодо проблем безпеки в Центральній та Східній Європі і пропозиціями варіантів східної політики ЄС. До галузей такого співробітництва відносяться:

а) питання транзиту газу і нафти;

¹⁰ Петерсберзькі завдання ухвалені Радою Міністрів ЗСЄ, а потім рішенням європейської Ради на засіданні у Кельні (3-4 червня 1999 р.) були включені у сферу Спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС:

– гуманітарно-рятувальні роботи;

– миротворчі операції;

– завдання бойових підрозділів з врегулювання криз, зокрема, миротворчі.

– Див.: Western European Union Council of Ministers, Bonn, 19 June 1992, Petersberg Declaration, Part II, point 4, p.1. Також див.: *Presidency Conclusions Cologne European Council 3 and 4 June 1999, Annex III, European Council Declaration on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence, point. 5, Press Release Information: Cologne (04-06-1999) - Document 150/99 (Presse 0)*, <http://ue.eu.int/en/Info/eurocouncil/index.htm>. Comments see: C. Herma, *Postanowienia Rady Europejskiej w Kolonii (3-4 lipca [sic!] 1999 r.)*, „Biuletyn Analiz UKiE”, wrzesień 1999, p.28-29.

- б) політика ЄС щодо України;
- в) політика ЄС щодо Білорусі;
- г) політика ЄС щодо Молдови, включно з проблемою Придністров'я;
- д) політика ЄС щодо Росії.

Оскільки Україна є найважливішою країною для транзиту російської нафти і газу в ЄС, участь України в роботі над питаннями пункту (а) є цілком природною. Пункт (б) в цьому контексті не потребує ніяких коментарів.

Щодо пункту (в), можна легко передбачити, що падіння режиму Лукашенка раніше чи пізніше порушить питання майбутньої політики ЄС щодо Білорусі. Будучи безпосередніми сусідами цієї країни, Польща і Україна повинні спільно працювати над підготовкою сценаріїв дій на такий випадок і мають бути здатні запропонувати їх Європейському Союзові, коли виникне потреба.

Румунія надає своє громадянство практично усім бажаним громадянам Молдови. Це призвело до появи великої групи з кількох сотень тисяч молдаван, які мають румунське громадянство. Коли Румунія стане членом Європейського Союзу, ці люди стануть громадянами ЄС. За таких умов не важко уявити політичні наслідки вступу Румунії до ЄС для молдавського населення і самої країни. Можливе відродження потужного руху за возз'єднання, і ЄС повинен на такий випадок мати продуману політику. Завдяки придністровському питанню, участь України у підготовці матеріалів для прийняття рішень в ЄС є бажаною, а співпраця між Польщею і Україною з цього питання може унеможливити прийняття Європейським Союзом рішення на основі принципу "Росія понад усі". Якщо ЄС погодиться на сценарій возз'єднання за німецьким зразком (входження території колишньої НДР до ЄС), це створить прецедент вступу до Союзу колишньої радянської території, що не відноситься до країн Балтії. Сам факт такого прецеденту буде на користь Україні.

Зацікавленість Польщі та України у впливі на російську політику ЄС (пункт г) є очевидною і не потребує подальшої аргументації.

Не будучи фахівцем з питань Молдови чи Білорусі, я можу тільки вказати на факт існування проблем, які вимагають польсько-українського співробітництва. В усіх вищезазначених питаннях час є надзвичайно важливим. Польща і Україна повинні бути першими, хто здатний презентувати добре розроблені і комплексні спільні програми (в разі необхідності, варіанти для різних сценаріїв) для східної політики ЄС з

усіх цих питань. Наша співпраця має бути спрямована на завоювання іміджу найкращих експертів в Європі зі східних питань.

6. На території України знаходиться ряд історичних будівель, мистецьких витворів тощо, які складають спільну спадщину як України, так і сусідніх країн (Польщі та Угорщини), а також спадщину інших народів, що мешкали на її території (євреїв, вірменів). Ставлення до усіх цих історичних пам'яток повинно бути таким же, як до спільної європейської спадщини, і вони мають бути включені до програм допомоги ЄС. 70 років радянського домінування призвели до жадливого, часто навмисного, руйнування багатьох з цих історичних пам'яток. Ні Польща, ні Угорщина, ні Україна самі по собі не мають достатньо грошей для реставрації усіх цих будівель та архітектурних комплексів. Через це, західні сусіди України негайно після вступу до ЄС повинні внести у плани роботи Союзу програму фінансової допомоги для реставрації європейської історичної спадщини в Україні і спільно з українською владою підготувати перелік будівель та архітектурних комплексів, що мають увійти в цю програму.

Вище описана комбінація інтересів Польщі та пріоритетів польської зовнішньої політики із загальними умовами, які формують політичне середовище і визначають можливості для української політики інтеграції у Європейський Союз, а також запропонований набір практичних кроків, які мають зробити Польща і Україна задля досягнення остаточної мети – членства України в ЄС, це тільки схема опису усієї проблеми. Кожне питання, що розглядалося у цьому матеріалі, може бути розвинуте в окреме дослідження. Але, роблячи загальний висновок з цього аналізу, необхідно наголосити на наступному:

1. Польща і Україна мають спільну стратегічну зацікавленість у сприянні інтеграції України в Європейський Союз, а членство Польщі в ЄС може допомогти у досягненні цієї мети.
2. Увесь цей проєкт має розглядатися як довготривала (протягом цілого покоління) політика, і, відтак, вимагає терпіння і упертості, поєднаних з важкою працею, а не порожніми деклараціями.
3. Ситуація швидко міняється, і сьогоднішній Союз – це не той Союз, до якого в майбутньому вступить Україна. Вступ 10-12 нових членів змінить Союз на користь Україні, але розвиток відносин між ЄС та Росією, ЄС та США, Росією та США, Україною та ЄС і Україною

та США протягом наступних місяців і років внесе такі зміни, які роблять неможливим будь-який надійний прогноз щодо характеру майбутнього процесу вступу України.

4. Сьогоднішня українська тактика щодо участі України в процесі європейської інтеграції (який має розумітись ширше, ніж процес вступу або підготовки до вступу) має ґрунтуватись на поетапному підході, спрямованому на пошук якомога більшої кількості галузей співпраці між Україною і ЄС та наповнення їх політичним і матеріальним змістом з бажаною та можливою допомогою з боку безпосередніх західних сусідів України.
5. Будучи відносно небагатими країнами, Польща і Україна повинні будувати свою політичну позицію на іміджі обох країн, як таких, що роблять важливі матеріальні та інтелектуальні внески в європейську безпеку.
6. Обидві наші країни повинні докласти усіляких зусиль до залучення матеріальних ресурсів Європейського Союзу, яких нам самим не вистачає, і які нам необхідні для виконання завдань співробітництва у сферах національної зовнішньої політики і політики безпеки, економічних обмінів, культурної та освітньої співпраці і т. ін.

*Доповідь представлена англ. мовою,
переклад здійснено Фондом Фрідріха Еберта*

Коментар:

Анатолій ГУЦАЛ

Що таке державний кордон і що таке кордон міжнародного об'єднання, зокрема такого, як Європейський Союз? – питання на часі актуальне. Але відповідь на нього навряд чи сьогодні може бути однозначною. Роль кордону, а насамперед його сприйняття у національній свідомості, а тим паче на рівні євросоюзної суспільної думки, залежить від багатьох чинників, зокрема особливостей суспільного і пріоритетів міжнародного розвитку.

На різних історичних етапах кордон означав і сферу поширення впливу держави, і межу, яка відокремлювала її від чогось “інакшого”, і рубіж, за яким був ворог або недоброзичливець тощо. Водночас він слугував і зоною, через яку здійснювались торговельні відносини і людські контакти.

Кордон – насамперед це *рубіж захисту* національних, кооперативних, корпоративних або союзних інтересів (економічних, політичних, воєнних, соціальних, екологічних тощо). З іншого боку – це *обличчя держави*, яке вона намагається демонструвати сусіду. Для молодшої Української держави, в якій активно йдуть процеси формування національної ідентичності, відчуття “тіла нації” відбувається насамперед через “дотики” із зовнішнім світом, що найбільш реально проявляється саме на кордоні. Водночас кордон – це *символ* національного суверенітету та незалежності держави з пріоритетністю реальності (а не уявності) кордону з прив'язкою його до місцевості (не тільки делімітації, але й демаркації), та орієнтації на заходи, які б забезпечували його непорушність.

Закономірно, такого роду пріоритети знайшли своє відображення у проекті нової редакції **Концепції національної безпеки**, в якій окремим розділом виділені *загрози у прикордонній сфері*:

- посягання на недоторканність державного кордону;
- незавершеність договірно-правового оформлення державного кордону;
- наявність та потенційні територіальні вимоги до України з боку іноземних держав;
- етнічна автономізація окремих прикордонних районів України;
- воєнно-політична нестабільність, регіональні та локальні війни (конфлікти) в сусідніх державах;
- наявність транскордонних злочинних угруповань, які діють через державний кордон України, в пунктах пропуску та виключній (морській) економічній зоні і здійснюють незаконний обіг через кордон зброї, боєприпасів, вибухових речовин, інших засобів терору, радіоактивних і наркотичних засобів;
- незаконні міграція, переміщення через кордон товарів та інших предметів, неконтрольоване використання морських біоресурсів у виключній (морській) економічній зоні України;
- неадекватність можливостей органів охорони державного кордону,

митних та інших органів, які здійснюють контроль на кордоні, характеру і ступеня загроз, що виникають, та невідповідності дій щодо їх локалізації.

Відповідним чином, **основними напрямками державної політики національної безпеки** у цій сфері визначені:

- забезпечення надійного захисту та охорони державного кордону України та її суверенних прав у виключній (морській) економічній зоні;
- завершення процесів делімітації та демаркації кордонів;
- проведення комплексних заходів щодо запобігання висуванню до України територіальних вимог з боку сусідніх держав, ефективного і вичерпного вирішення (деескалації) прикордонних інцидентів та конфліктів;
- сприяння розвитку регіональних економічних, гуманітарних та етнічних зв'язків із суміжними державами;
- боротьба з міжнародними та національними організованими злочинними угрупованнями, які діють через державний кордон України, в пунктах пропуску та виключній (морській) економічній зоні України (припинення незаконного обігу через державний кордон зброї, босприпасів, вибухових речовин, інших засобів терору, а також радіоактивних і наркотичних засобів; протидія незаконній міграції, незаконному переміщенню через кордон товарів та інших предметів, неконтрольованому використанню морських біоресурсів у виключній (морській) економічній зоні України);
- удосконалення законодавства України в галузі прикордонного, митного, інших видів контролю на державному кордоні та його адаптація до законодавства Європейського Союзу;
- підвищення ефективності діяльності органів охорони державного кордону та створення надійної системи соціального захисту осіб, які здійснюють повноваження щодо реалізації прикордонної та міграційної політики.

Для ЄС – кордон символізує рубежі, в межах яких формується в міру однорідне політичне, економічне та соціальне середовище. йдуть **економічні інтеграційні процеси**, відбувається **становлення європейської ідентичності**, що супроводжується активною ціннісною перебудовою суспільства.

Усталені принципи, на яких протягом останніх століть будувалася система міжнародних відносин (суверенітет держав, недоторканність кордонів, невтручання у внутрішні справи країн тощо) трансформуються у напрямі їхньої підпорядкованості західній моделі демократії, утвердження прав і свобод людини. Ці морально-правові імперативи перетворюються на головний лейтмотив діяльності провідних воєнних потуг світу. Головна мета – адаптація навколишнього простору безпеки до “правил гри” західних демократій. При цьому морально-етичні критерії стають чи не найвищезначальнішими показниками оцінки тієї чи іншої країни, її політики, стають приводом для проведення “гуманітарних інтервенцій”.

Суспільство здебільшого консолідується навколо **негативістських ідеологем** (зокрема, таких, як антитероризм, антикорупція, антиміграція). Розвиток PR-технологій насамперед спрямовується у русло “чорного” PR, пріоритетно орієнтуючись на негативістські ідеї та формування негативного іміджу тієї чи іншої високої посадової особи держави з подальшим поширенням цього іміджу на країну в цілому. Ефективність цих технологій спирається на прийняття певною особою звинувачень через призму особистих емоцій, що у певних випадках призводить до прийняття неадекватних політичних рішень, викликаних особистою образою. Глобалізація засобів масової інформації перетворила їх на один з найбільш ефективних засобів впливу на свідомість не тільки населення своєї країни, але й будь-якого суб’єкта міжнародних відносин, у тому числі – суверенних держав.

Захід продовжує надмірно фетишизувати раніш напрацьовані формалізовані управлінські, технічні та технологічні процедури, не завжди утруднюючи себе усвідомленням їхньої сутності та придатності до нових умов.

Єдина Європа з часу свого зародження розвивалася як **регіональний економічний проект**. Саме у цьому напрямі й напрацьовані основні збудовки, які притягують до себе нових членів. У розвиток йде формування партнерських відносин з Росією у сфері енергопостачання. В перспективі можливе й формування основ загальноєвропейського економічного простору. До останнього часу питання щодо членства у ЄС видавалися суто технологічними (за інерцією про що складову введення законодавства, норм та процедур господарської діяльності до євростандартів продовжують і далі говорити емісари ЄС в Україні).

Але по суті ситуація радикальним чином змінилася після 11 вересня 2001 року. Хоча Європа й намагається продовжувати політику “політкоректності” щодо всіх регіонів світу, але загроза стати жертвами міжнародного тероризму (зокрема, внаслідок участі в операціях анти-терористичного альянсу під керівництвом США) в Європі починає усвідомлюватися.

Пріоритетними для ЄС на сьогодні все більше стають не стільки економічні, скільки безпекові та політичні чинники. Єдина Європа готується прийняти виклик “великого вибуху” розширення, політичні складові якого стануть, ймовірно, більш значущими ніж економічні. Вже зараз одним з найактуальніших питань стало обговорення проекту Конституції Європи.

За таких умов *Європа намагається ціннісно відчувуватися від цивілізаційно чужорідного їй світу*, у т.ч. й від України. А заяви про “відродження українцями європейської ідентичності” на Заході мало кого турбують, бо важко пояснити, про яку ідентичність йдеться – чи ту, яка була за часів Мазепи, чи ту, яка була на Галичині, в Бесарабії та на Буковині до пакту Молотова-Риббентропа. Однак і в останньому Західна Європа 30-х років минулого століття мало чим походить на Європу нинішню.

Зберігаючи “регульовану” економічну прозорість кордонів (у тій мірі, наскільки це насамперед забезпечує потреби в сировинних ресурсах), Європа, по суті, починає зводити на своїх кордонах нову “залізну єврозавісу” (насамперед безпекову), поки що напівпрозору, більш “ажурну”, ніж це було зроблено СРСР за часів “холодної війни”. Але від цього вона не перестас бути зависою, хай навіть і відгороджує не стільки від України, Молдови або Білорусі, скільки від іншого світу (зайського та африканського). Напруження у відносинах Росії з ЄС щодо “калінінградського транзиту” засвідчили саме про зазначені тенденції.

В інтересах пом'якшення негативного сприйняття такого розділу Європи сусідніми країнами, які виявляли бажання в майбутньому інтегруватися до ЄС, було запроваджено спеціальний статус “сусідства”. Україні, через її ображену реакцію на такого роду підхід, вже 15 квітня 2002 р. на зустрічі міністрів закордонних справ країн-членів ЄС у Люксембурзі було заявлено про *“особливий статус сусідства”*.

Після цього про відносини ЄС з Україною згадується в офіційних документах Євросоюзу головним чином у “номінації” “нові країни-сусіди”. Зокрема, щодо України, Молдови і Білорусі, Х.Солана заявив, що ЄС *“не може залишити ці три країни у закінченому відстійнику і для них необхідно виробити особливий формат стосунків”*. У пропозиціях, які були підготовлені до саміту ЄС (23-25 жовтня, Брюссель), йдеться про створення тісних торговельних та політичних зв'язків ЄС з майбутніми сусідніми країнами. У цьому контексті вперше з'являється конкретна назва угоди, яку планують підписати з Україною на саміті ЄС в Копенгагені вже у грудні 2002 р. – **Європейська угода про сусідство** (European Neighbourhood Agreement). Але питання щодо **формату стосунків з сусідами** Євросоюз відпрацьовує фактично в односторонньому порядку.

Питання сусідства проробляється також у межах спеціальної “Ініціативи щодо нових сусідів” (New Neighbours Initiative), яка, в свою чергу, становить частину Спільної зовнішньої та оборонної політики ЄС. Відносини ЄС з країнами-сусідами на сході у короткостроковій перспективі розглядаються як першочергові. На сьогодні концепція “нового сусідства” фактично спрямована у русло створення своєрідної *“перехідної зони”* для уникнення надмірного розриву між простором “процвітання” – розширенням ЄС – та “іншим світом”, не-Європою. Досягті цього передбачено шляхом *сприяння розвитку “спільних економічних та політичних цінностей”*.

“Ініціатива щодо нових сусідів” розробляється насамперед з огляду на *інтереси нинішніх країн-кандидатів у члени ЄС* (очевидно, мається на увазі насамперед Польща) з урахуванням їх “особливої обізнаності” щодо “нових сусідів”. Саме їх, а також Росію, планується залучати до вироблення остаточного варіанта відносин з “новими сусідами” (при тому, що про залучення останніх практично не йдеться).

Перші результати праці над виробленням відносин “сусідства” мають бути відомі вже у грудні, на саміті Ради ЄС у Копенгагені, який підіб'є підсумки головування Данії в ЄС. Тоді ж планується проголосити про завершення переговорів з 10 країнами-кандидатами на вступ до ЄС, що означатиме їх вступ до кінцевої фази нинішньої хвилі розширення ЄС.

Про серйозність намірів з боку ЄС законодавчо закріпити статус сусідства свідчить також текст проекту *“Договору, що встановлює*

Конституцію Європи", оприлюднений у жовтні. У розділі IX ("ЄС та його найближче оточення") частини I проекту передбачено спеціальну статтю, якою регулюватимуться *"привілейовані відносини" між ЄС та сусідніми державами*, що правда із застереженням – *"у випадку рішення про створення таких відносин"*. При цьому питання про асоційоване членство України на сьогодні, як видно, знято з порядку денного Євросоюзу.

Однак ситуацію немає необхідності драматизувати, а свою *політику слід вибудовувати адекватно реаліям*, що склалися, з урахуванням наступних чинників.

1. Європейський Союз як спільнота, що тільки-но формується політично, сьогодні в питаннях сприйняття та усвідомлення своїх кордонів в чомусь подібний до України. Закономірно, що і свої зусилля він спрямовує насамперед на запобігання нагальним загрозам. А тому в ранг пріоритетних виводиться *співробітництво з Україною у сфері безпеки*, насамперед у напрямках боротьби із організованою злочинністю, міжнародним тероризмом, відмиванням грошей, наркоторгівлею, нелегальною міграцією тощо.

Саме такі *інтереси ЄС адекватно кореспондуються з українськими пріоритетами щодо кордону*. А тому Україні необхідно найбільш ефективно використати їх у формуванні нової системи відносин з ЄС. Таким чином, питання *формування нової системи безпеки у Європі* можуть стати наріжним каменем у новому фундаменті політики європейської інтеграції України. У цьому контексті реалізація Стратегії України щодо НАТО слугуватиме додатковим прискорювачем її європейського шляху.

2. Іншою актуальною для обох сторін сферою відносин є *транскордонне та регіональне співробітництво*, з урахуванням того, що концепція "Європа регіонів" продовжує залишатися ефективним засобом розвитку політичного та економічного співробітництва на теренах Європи. Водночас проблеми кордону найбільш гостро відчують на собі не "брюссельські бюрократи", а насамперед країни по обидві сторони кордону.

Для конкретної ж особи, що перетинає кордон, він уявляється як послідовність певних *процедур*, а подекуди й своєрідних *ритуалів*. Як бачиться, у них виявляється конкретно сутність міждержавних відносин і міжособистісних стосунків громадян сусідніх держав. Саме тут

можна спостерігати і *подвійні стандарти* поведінки контролюючих органів. Отже одним із актуальних завдань прикордонного співробітництва є максимальне нівелювання такого роду "подвійності", зокрема шляхом формування спільних пропусчних пунктів.

3. **Російський чинник** продовжує залишатися чи не найвагомішим щодо реалізації Україною стратегії європейського вибору (про що вказується вже на рівні офіційних заяв). Пропонуючи Європі напрями реального партнерського співробітництва (навіть за умов не тільки визнання нерéalності, але й заяв про небажання інтегруватися у Європу), Росія на сьогодні є для ЄС більш пріоритетним партнером порівняно з Україною. А тому немає сенсу розраховувати на те, що Європа буде дослуховуватися до українських заяв про "непохитність європейського вибору", а *максимально скористатися своїм транзитним статусом*: з одного боку, *інтенсивно розвиваючи спільно з Росією свій транспортний та енерготранзитний потенціал*; з іншого, *формууючи економічне середовище, адаптоване як до євразійського, так і до європейського економічного простору* (через механізми ЄврАзЕС, СНД, ГУУАМ, ОЧЕС).

Коментар:

Володимир ПРИХОДЬКО

Майбутнє і досить близьке у часовому вимірі розширення в 2004 р. Європейського Союзу на Схід та запрошення до вступу нової групи держав Центрально-Східної і Південно-Східної Європи уже наприкінці 2002 р. в НАТО кардинально змінять геополітичну ситуацію на європейському континенті і навіть у ширшому – євразійському вимірі. Якщо і не в глобальному, загальносвітовому.

Масштабність і значимість цього факту, можливо, через рутинну плинність подій, широка громадськість і державно-політичні еліти країн-

учасниць нової хвилі розширення ЄС і НАТО на Схід та колишніх пострадянських держав ще повністю, як видається, і не досягли. За повсякденними проблемами трансформації і адаптації держав-кандидатів, дещо на другий план відійшла історична або рубіжна значимість становлення нової конфігурації та, на жаль, і нової сегментації чи її розмежування на європейському континенті. В країнах Центрально-Східної Європи поки що домінує ейфорія суспільного піднесення від майбутнього їх "повернення" в Європу внаслідок вступу до ЄС і НАТО.

Тобто, замість глибокого неупередженого аналізу нової геополітичної ситуації в Європі та обґрунтованого прогнозування перспектив її розвитку деякий час – ще як мінімум півтора-два роки – до завершення офіційної процедури вступу нових країн-членів до складу ЄС у державах Центрально-Східної Європи превалюватиме піднесено-емоційний підхід до оцінки наслідків і результатів сучасного етапу розширення НАТО і ЄС на Схід. У більшості новоевропейських країн-"неофітів" він матиме дещо егоцентричний вигляд – "нам вдалося цього досягти!" Їх ставлення до інших держав регіону, які залишаються поза євроатлантичними організаціями, в тому числі і до України, буде у кращому випадку співчутливе чи зверхньо-поблажливе – як до "геополітичних невдач".

Тому не слід виключати в майбутніх стосунках країн Центрально-Східної Європи з Україною і можливість проявів з їх боку державного "нарцисизму". Це породжуватиметься не лише ставленням гравців "вищої геополітичної європейської ліги" до аутсайдерів, але й так званим "компенсаційним ефектом". Такою, певне, після вступу до загальноєвропейських і трансатлантичних структур буде емоційна реакція деяких країн Центрально-Східної Європи і з огляду на їх попередній вельми свесвідний комплекс "геополітичної неповноцінності". Він був нерідко притаманний новим незалежним державам, що тривалий час знаходилися поза ЄС або НАТО, а зараз інтегруються до євроатлантичного простору. Їх гнітило почуття невпевненості у майбутньому, сумнівної належності до об'єднаної Європи і самоусвідомлення себе європейцями "другого ґатунку". А сучасна раптова зміна статусу цих держав на міжнародній арені викликає в суспільстві та його елітах неадекватне емоційне піднесення з елементами геополітичної самозакоханості.

Але на емоціях (під чим ми тут розуміємо суспільно-психологічні і суспільно-політичні стереотипи, в т. ч. зовнішнього, міжнародного плану)

навіть чи вдасться збудувати ефективну архітектуру європейської безпеки і нову систему континентальних і регіональних міжнародних відносин.

При цьому, як Євросоюз у цілому, так і його нові члени впровадять найближчого часу перейматимуться в основному власними проблемами – практичним інтегруванням національних економік держав, які вступили до спільноти, в єдиний внутрішній ринок ЄС, у європейську валютну систему, дотримання ними маастріхтських критеріїв тощо. Не варто забувати, що і сам ЄС уже ввійшов у затяжну організаційно-реформну смугу. Аналогічно, першочергово власними внутрішніми трансформаційними питаннями займатиметься і НАТО. Загалом, країнам нової об'єднаної Європи спочатку прийдеться навести порядок у своєму спільному "добудованому домі".

Логічно настає досить значна пауза у подальшому розширенні загальноєвропейських і трансатлантичних структур на Схід. Законірно, що в такому випадку суттєво відсувається в часі на невизначений строк і реалізація "європейської мрії" України.

Незалежна українська держава більш ніж однозначно уже неодноразово офіційно декларувала прагнення вступити до ЄС, а з 2002 р. – і до НАТО. Обидві структури мають інституційовану систему спеціального партнерства з Україною. Але не варто тішитися ілюзією, що інтеграція сучасної України в євроатлантичний простір уже плинно відбувається, ще більш безпідставно мріяти про можливість раптового "стрибка" України в об'єднану Європу. Навіть практичний інтеграційний досвід значно менших і, відповідно, не настільки проблемних держав Центрально-Східної Європи засвідчує, що лише для отримання шансу і права на вступ до НАТО і ЄС їм потрібно було пройти складний підготовчий шлях, довжиною принаймні в 10-15 років послідовних реформ і системної трансформації.

Це зовсім не означає, що й українська держава ще півтора десятиліття або й триваліший час приречена перебувати перед "дверима" до ЄС і НАТО в ролі прохача. Якого не бажать не лише впустити, але нерідко не хочуть і вислухати. І якого часто взагалі не чують. Рівноправного діалогу "через двері" просто не може бути. З іншого боку, постійне перебування в статусі "прохача" для України означає добровільну передачу власного самостійного права вибору геополітичного майбутнього держави в чийсь чужі руки. Що не виключає маніпулювання Україною ззовні. Або і диктат.

Але настійливо стукати в загальноєвропейські двері українській стороні потрібно. А то ще європейські інтегратори мимоволі або й свідомо проігнорують той факт, що Україна об'єктивно і в географічному вимірі була, є і буде європейською державою. Однак, з врахуванням нових реалій, може Україні все таки зараз тимчасово варто полишити геополітичні гадання та надійдливі спроби отримати чим швидше однозначну і чітку відповідь від Заходу щодо конкретної дати її вступу до ЄС і НАТО? Чи не доцільніше сконцентруватися на власній внутрішній зміні, щоб бути якісно готовий до входження у ці структури в будь-який момент у майбутньому? Для цього потрібно забезпечити хоча б досягнення загальновідомих копенгагенських критеріїв. Не говорячи вже про відродження і нарощення національно-державного економічного потенціалу, реформування і реструктуризацію господарського комплексу.

Абсолютно не варто заперечувати право міжнародної спільноти, зокрема європейської, на відверте висловлення інколи може і занадто гострих зауважень стосовно внутрішньоукраїнських негараздів. Тим більше, коли Україна сама прагне вийти до об'єднаної Європи, остання правомірно висуває вимогу про приведення у відповідність до цивілізованих європейських стандартів усіх сфер життєдіяльності українського суспільства. Та чомусь загальноєвропейські інституції, як і Захід в цілому, майже виключно переймаються питаннями демократії і громадянських свобод та моральним обличчям українського істеблішменту. Це – коло проблем переважно політичного характеру, які досить швидко вирішуються такими ж за змістом політичними заходами. Більш складніше здійснити комплексну "європеїзацію" країни.

Рефреном в порадах України із-за кордону звучать заклики про необхідність "політичної волі" для того чи іншого кроку вперед, в т. ч. інтеграції в об'єднану Європу. Хіба, однак, нема такої політичної волі в державному керівництві, серед політичних сил України (за винятком ортодоксальних комуністів й інших ультралівих) та в більшості українського суспільства? Симптоматично, що на відміну від деяких ідейно близьких партій країн ЄС і Центрально-Східної Європи, які мають постійні заперечення стосовно прискорення європейських інтеграційних процесів, українські радикальні праві та націоналісти, навіпаки, переконані прихильники європейської інтеграції та участі в ній України.

Все вказане вище засвідчує, що, **по-перше**, Україні притаманна європейська ідентичність. І, не зважаючи на будь-які внутрішньополітичні

зміни (крім малоймовірних радикальних), кожне державне керівництво об'єктивно буде продовжувати зовнішньополітичний курс на зближення України з новою об'єднаною Європою та включення її до загальноєвропейських інтеграційних процесів і структур. Правда, від політико-ідейного характеру тих чи інших правлячих українських сил залежатимуть послідовність, темпи і глибина внутрішньої трансформації України на базі цивілізованих європейських стандартів.

По-друге, в стосунках між Україною і ЄС, як і у відносинах України з державами Центрально-Східної Європи варто відійти від політичних емоцій та стереотипів. Їх необхідно будувати на принципах доцільності і раціональності, взаємовигідних для обох сторін.

По-третє, напевно чи об'єднаній Європі вдасться збудувати нову систему європейської безпеки і співробітництва за умови ігнорування, а тим більш – міжнародної ізоляції України.

Ці та ряд інших важливих чинників примушують і **Україну, і ЄС спільно формувати систему майбутньої взаємодії та її структуру і механізми**. Спочатку, на нашу думку, обом сторонам варто позбутися деяких гіперболізацій або і міфів, пов'язаних із нібито виключно позитивним значенням розширенням ЄС і НАТО та виникненням нових зовнішніх східних кордонів європейської спільноти безпосередньо з Україною.

Міф перший – з розширенням ЄС і НАТО на Схід та встановленням спільного українсько-ЄСівського кордону зона стабільності, безпеки і добробуту безпосередньо наблизиться до України, що позитивно відіб'ється на її внутрішньому і зовнішньому розвитку. Забувається лише одне, причому може і найголовніше – а Україна то і надалі залишається поза цим простором "процвітання". Причому на тривалий час і з абсолютною не визначеною перспективою. Така реальність. Але в працелюбного і терпеливого населення України вона не породжує комплексу неповноцінності. Українці не напрошуються "до столу" об'єднаної Європи, як інколи гадають в розвинених європейських державах, а хочуть власною працею як вдома, так і за кордоном заробити на гідне життя. Може варто підрахувати скільки уже вклали нові українські трудові мігранти межі XX-XXI в сучасне процвітання об'єднаної Європи? Так само також і великі українські товаровиробники прагнуть цивілізовано працювати і заробляти на ринку ЄС. Але наскільки він відкритий для

них засвідчує хоча б останній жорстко обмежувальний підхід ЄС до експорту зерна з України.

Міф другий – спільна розбудова нового східного кордону ЄС. Дійсно, невдовзі Україну з інтегрованою Європою буде безпосередньо сдлати спільний кордон. Але керівні органи ЄС пропонують чомусь українській стороні взяти участь в його спільній розбудові переважно для зміцнення бар'єрного характеру цього кордону. Спрацює інстинкт геополітичного самообереження? Нехай Україна і відповідні українські державні органи приймуть спочатку на себе удар хвиль масової нелегальної міграції на об'єднану Європу? За такого стану українська територія із транзитної для азійських та інших нелегальних мігрантів неминуче перетвориться у туликово-накопичувальну. Не виключено, що частина українців вимушено і сама перетвориться в нелегальних мігрантів.

Є ще один аспект "кордонної" проблеми. По суті, спільно розбудовуючи українсько-ЄСівський кордон, Україні пропонують за великі обіцянки і за невелику плату виконувати функції своєрідного передового "сторожа" нового східного кордону ЄС і менше – власних державних кордонів. Наполегливо рекомендують зміцнення в першу чергу західних українських кордонів (хоча ніхто ж не сподівається на навалу мігрантів з Заходу на Україну). В українській історії такі приклади "сторожування" уже були, зокрема, захист європейських (польських) кордонів на Сході і Півдні Запорізьким козацтвом. Останнє, в сучасній термінології, було переведено, в основному, на "самофінансування". Надалі воно стало одною з рушійних сил національно-визвольної війни середини XVII ст., що призвело до незалежності України, котра потім, полишена Європою, вимушено возз'єдналася з Росією. Доречно тут нагадати і долю Київської Русі, яка пожертвувала собою для захисту Європи від азійської навали, і надалі спробувала відродитися на північно-східних просторах Московії. І завжди, чомусь, як засвідчує історія, захищаючи Європу, Україна все більше дрейфувала на Схід. Але це – так, принагідно.

У цілому, неупереджений погляд засвідчує, що взагалі **не варто гіперболізувати майбутнє безпосереднє сусідство України з ЄС та виникнення їх спільного кордону**. Тим більше переоцінювати позитиви цього процесу для України. Проілюструємо дану тезу на прикладі Російської Федерації. Хіба єльцинська Росія стала більш європейською, коли після вступу в 1995 р. Фінляндії до ЄС російсько-фінський кордон

набув статусу спільного східного кордону ЄС з РФ? І напевно чи таке нове безпосереднє сусідство зіграло вирішальну роль у подальших внутрішньоросійських змінах. А хіба оновлена путінська Росія із захопленням зустрічає перспективу збільшення зони безпосереднього сусідства з ЄС і суттєвого продовження лінії спільного кордону внаслідок чергової хвилі розширення ЄС і НАТО на Схід, тим більше в контексті долі її калінінградського анклав, оточеного новими кордонами ЄС?

Тому повернемося до головних, якщо і не кардинальних наслідків для України зміни геополітичної ситуації в результаті подальшого розширення ЄС і НАТО на Схід. Вони, на жаль, для української держави мають не зовсім сприятливий характер.

Перше – внаслідок вступу низки держав Центрально- і Південно-Східної Європи до загальноєвропейських і трансатлантичних структур без перебільшення можна вважати, що демонтується, якщо і не розвалюється більш-менш ефективною функціонуюча система міждержавного співробітництва України із країнами Центрально-Східної Європи, яка з великими труднощами будувалася понад десятиліття – з початку 1990-х років.

Незалежна Україна впродовж цього періоду уклала з кожною країною регіону – РП, ЧР, СР, УР та іншими в середньому по 60-80 нових дво- і багатосторонніх міжнародно-правових актів. Якщо додати до цієї кількості взаємно підтверджені чинні договори і угоди ще радянського періоду, то співробітництво України з кожною із держав Центрально-Східної Європи регулюється комплексом з понад 100 міжнародно-правових двосторонніх документів. Постає питання, чи всі з цих документів зможуть діяти після вступу країн Центрально-Східної Європи до ЄС? Чи не треба буде здійснювати ревізію двосторонніх актів на відповідність їх положень загальноєвропейським вимогам? А це знову потребуватиме додаткового часу і загальмує продовження і плинність співробітництва.

Друге – коли країни-кандидати з регіону Центрально-Східної Європи стануть повноправними членами ЄС, вони напевно чи матимуть можливість так же самостійно, як у попередній час і зараз, приймати незалежні рішення щодо розвитку співробітництва і характеру своїх відносин з Україною. Навіть наближення, наприклад, дати вступу Польщі в ЄС суттєво вплинуло в 2002 р. на підходи польського керівництва до специфічно близьких стратегічних відносин з Україною. Варшава вимушена

коригувати свою позицію стосовно України з врахуванням позиції ЄС. Взагалі слід вважати, що уже найближчим часом відбудеться уніфікація політики країн Центрально-Східної Європи щодо України на вимогу загальноєвропейських інституцій. І ця уніфікація напевно так буде сприяти зближенню країн Центрально-Східної Європи і України. Справа в тому, що керівні європейські інституції мають менш об'єктивний, ніж близькі сусіди України, погляд на внутрішні і зовнішні проблеми української держави. Це можна пояснити відомим в соціології феноменом так званої "мильної бульбашки". Коротко його суть у тому, що чим далі від місця подій знаходиться спостерігач, тим страшнішими вони йому видаються. Якщо споглядати Україну з Брюсселю, а тим більше – з Вашингтону, то оцінка буде більш радикальною, ніж погляд зблизка, наприклад, з Варшави чи Будапешта. Але критерії і лінії ставлення до України диктуватимуть перші, а не другі. Тому доводиться прогнозувати певне зменшення рівня взаєморозуміння і взаємодовіри з боку держав Центрально-Східної Європи до України. Уроцісті обіцянки сусідніх держав регіону, що вони із вступом до загальноєвропейських і трансатлантичних структур лобуватимуть там інтереси України, втішають, але видаються не зовсім реальними.

Третє – якщо донедавна Україна безпосередньо комунікувала з державами Центрально-Східної Європи переважно на двосторонньому рівні з досить вигідної позиції більшої за масштабами країни, то після чергової хвилі розширення ЄС і НАТО на Схід ситуація кардинально зміниться. Партнером в стосунках і переговорах для України стає цілісний блок країн ЄС. А об'єднана Європа незрівнянно більша навіть в кількісному вимірі, не говорячи вже про потенціал, ніж Україна. Основним каналом комунікації української сторони з країнами Центрально-Східної Європи стане Брюссель.

Четверте – одним із самих небажаних геополітичних наслідків для України процесу нової структуризації Європи стає дезінтеграція Центрально-Східної Європи на сегмент а) Центральної, куди, ймовірно, ввійдуть держави – нові члени ЄС і НАТО та б) Східної Європи, куди належатиме Україна із своїми сусідами по СНД. Феномен реанімації горезвісної "східноєвропейської" геополітичної приналежності як релікта другої половини ХХ ст. – досить сумний для практики формування нової архітектури європейської безпеки початку третього тисячоліття.

Зараз ще важко передбачити, до чого він може призвести у майбутньому. Але сподіватися на великі позитиви у розвитку системи міжнародних відносин у Європі за існування нової Східної Європи не варто.

Наприкінці потрібно підкреслити – наша пріоритетна увага до не зовсім сприятливих для України геополітичних та інших наслідків наступної хвилі розширення ЄС і НАТО на Схід, близького безпосереднього сусідства і виникнення спільного кордону України і ЄС викликана не виключно песимістичним підходом до аналізованої проблеми. **Нами свідомо зміщено акцент на обговорення проблем, які, скромно кажучи, сором'язливо замовчуються при обговоренні перспектив розвитку стосунків між Україною та ЄС, Україною і державами Центрально-Східної Європи.** Поки що дати вичерпні відповіді на всі ці питання неможливо, але поставити їх більш ніж варто. Хоча і це, швидше, підхід до проблеми, ніж повне вирішення її.

Вважаємо, що питання майбутнього безпосереднього сусідства України з ЄС та наслідки сучасної хвилі розширення загальноєвропейських і трансатлантичних структур на Схід потребують подальшого глибокого і реального аналізу, без ілюзій і стереотипів, з врахуванням аргументів і позицій всіх сторін-суб'єктів цієї системи міжнародних відносин.

Коментар:

Ольга ШУМИЛО

Процес європейської інтеграції України, що досить повільно відбувався протягом першого десятиріччя незалежності, набирає обертів. Політична еліта держави усвідомила, що європейська інтеграція є саме тією необхідною рамкою для реформ, що реалізуються у державі.

Ще кілька років тому неможливо було уявити, що громадськість з ентузіазмом візьме участь у читаннях з питань європейської інтеграції. Проведення низки громадських читань в регіонах України протягом цього року свідчить про те, що громадськість, навіть через брак достатньої

інформації, цікавиться цією проблематикою, особливо в тих регіонах, що недовзі опиняться на новому кордоні з ЄС.

Протягом останніх років уряд України неодноразово декларував наміри країни інтегруватися з ЄС. На Копенгагенському саміті в червні 2002 року українська сторона очікувала запрошення щодо обговорення можливості набуття Україною статусу асоційованого члена ЄС. На жаль, цього не сталося, натомість країні було запропоновано статус "нового сусіда".

Необхідно зазначити, що таке бачення ролі країни Європейським Союзом не може позитивно вплинути на перебіг процесу європейської інтеграції в державі. На сьогодні ЄС остаточно визначився з ініціативою "нового сусідства" щодо України, але, на жаль, вона залишається без наповнення конкретним змістом. Передбачається, що політика ЄС щодо України буде розглядатися через призму Росії як впливового актора цього регіону та не буде суттєво відрізнятися від політики щодо наших сусідів – Молдови та Білорусі.

У разі виникнення подібної ситуації у середині 90-их, український уряд міг відверто проголосити курс на інтеграцію з Росією, що в ті часи відігравала роль "противаги" європейському вибору. Позитивним моментом цієї несприятливої для України ситуації можна назвати те, що Уряд України вже не відмовиться від інтеграційних процесів. Сьогодні існує розуміння того, що саме запровадження європейських стандартів та процедур може забезпечити розвиток ринкової економіки, належний рівень демократії та добробут населення.

З свого боку, Україна, яка з незадоволенням сприйняла таку форму співпраці, продовжує роботу над розв'язанням внутрішніх проблем європейської інтеграції.

Основними проблемами України на шляху реалізації політики європейської інтеграції є:

- недостатня розвиненість інституцій, що координують цей процес;
- невиконання зобов'язань, що випливають з Угоди про партнерство та співробітництво.

Протягом останніх років українською стороною було зроблено декілька кроків щодо розв'язання вищезгаданих проблем, а саме зміни на інституційному рівні та прийняття стратегічно важливих документів.

Інституційні зміни:

- перетворення Міністерства економіки України на Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції з передачею повноважень щодо реалізації політики щодо європейської інтеграції;
- створення Комітету з питань європейської інтеграції в Парламенті України як єдиного органа, що відповідатиме за координацію процесу європейської інтеграції;
- створення Державної Ради з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Стратегічні документи:

- Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішні і зовнішні становище України у 2001 році";
- Послання Президента України до Верховної Ради "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр.";
- Концепція програми адаптації законодавства держави до стандартів ЄС (затверджено ВРУ).

Незважаючи на незадовільну роль, що відводиться Україні Європейським Союзом, уряд держави розуміє важливість розширення Союзу на Схід, намагається дослідити та запобігти його негативним наслідкам.

Саме збереження позитивних відносин з країнами-сусідами, що претендують на вступ до ЄС, та пошук нових форм співпраці з цими країнами є основними завданнями уряду держави в рамках двосторонніх відносин. Так, відбуваються переговори з сусідами (Польщею, Угорщиною та Румунією) щодо запровадження віз для громадян України після вступу цих країн до ЄС. Існує розуміння, що від запровадження "європейського типу" режиму постраждають обидві сторони. Також ведуться переговори з Європейським союзом щодо пом'якшення візового режиму для України.

Результати досліджень, що проводяться незалежними дослідницькими центрами (наприклад, МЦПД) свідчать про те, що суспільство усвідомлює впливовість процесу розширення ЄС на Схід та може передбачити його негативні наслідки. На жаль, дуже важко виокремити позитивні наслідки для України та знайти швидкі шляхи запобігання негативним.

II.

Вплив розширення Євросоюзу на соціально-економічний розвиток та прикордонну співпрацю України з сусідніми державами. Мінімізація негативних наслідків введення візового режиму

Д о п о в і д ь :

Олександр ВЛАСЮК

Завдання, проблеми та перспективи транскордонного співробітництва України

1. ЗАВДАННЯ

Необхідність транскордонного співробітництва зумовлена особливим політичним статусом прикордонних територій та географічними особливостями їх розташування. Таке розташування зазвичай вносить диспропорції у розвиток територій, і **виправити ці диспропорції – головне завдання транскордонного співробітництва та державної політики з його підтримки.**

Диспропорції найчастіше проявляються в **економічній сфері**, оскільки прикордонні регіони є периферією країни, особливо, якщо кордони характеризуються чи характеризувалися в минулому **високим рівнем політичної закритості**. Для прикордонних регіонів, як правило, характерні низький рівень розвитку промислового виробництва та інфраструктури, нижча середньою по країні густота населення, низький ступінь розвитку наукової та освітньої діяльності тощо. Тому кінцевою **метою транскордонного співробітництва є, на нашу думку, підвищення соціально-економічного розвитку прикордонних територій**. В цьому контексті в результаті транскордонного співробітництва необхідно добиватися **вирівнювання доходів населення по обидва боки кордону**. Слід

підвищити можливість пошуку роботи для населення на території прикордонних регіонів сусідніх держав та збільшити відкритість прикордонних регіонів для послуг місцевого значення і товарів місцевої торгівлі.

Інше завдання, яке має вирішувати **транскордонне співробітництво** – **підвищення рівня національної безпеки країни**. На нашу думку, ті кордони, по обидві сторони яких регіони узгоджують заходи з їх охорони, важче незаконно перетнути. Крім того, якщо прикордонні регіони активно здійснюють обмін в галузі культури, узгоджують розбудову інфраструктури, спільно проводять природоохоронні заходи, обмінюються ресурсами, людським капіталом, товарами, то ці **об'єктивні потоки і явища стають більше легалізованими, краще регульованими, санкціонованими, контрольованими, а значить, підвищується рівень їх безпеки**.

Ми маємо чітко визначити стратегічні цілі, які стоять перед транскордонним співробітництвом. Держава має фінансувати це співробітництво, якщо воно відповідає загальнодержавним інтересам. Тут потрібно відрізнити саме загальнодержавне співробітництво від **співробітництва, що має фінансуватися за рахунок власних коштів громад**, оскільки забезпечує цілком конструктивні, проте власні інтереси територіальних громад на чолі з місцевою владою.

Транскордонне співробітництво – це прототип міжнародної інтеграції на місцевому рівні. Для неї мають бути підстави, інакше вона не дасть позитивного ефекту. Успішна підтримка транскордонного співробітництва може стати дієвим інструментом вирівнювання соціально-економічного становища регіонів України.

Таким чином, **нормативну базу**, що регулює транскордонне співробітництво, слід розглядати як інституалізацію державних дотацій на **нівелювання втрат, пов'язаних з особливостями прикордонного розташування**. Такі витрати є суспільно необхідними. З огляду на це, важливо визначити **критерії** регіонів, на які поширюється дія нормативної бази, інакше кошти витратяться неефективно, розпорошуватимуться. Зараз готується урядовий проект Закону **“Про транскордонне співробітництво”**. Сподіваємося, що його прийняття дасть поштовх для вирішення завдань, які стоять перед транскордонним співробітництвом.

2. ПРОБЛЕМИ

Параметри транскордонного співробітництва повинні відповідати завданням, які вони вирішують. Проте часто транскордонне співробітництво прагне вирішити непосильні проблеми або ж розростається до надто широких параметрів. Я не обстоюю думку, що регіональне співробітництво має бути дрібним, але стверджую, **що воно має відповідати масштабу проблем, які вирішуються в його процесі**.

Відомо, що транскордонне співробітництво потерпає від нестачі фінансування, тому багато його перспективних напрямів не розвиваються. **Очевидно, що державний бюджет має взяти на себе забезпечення фінансовими ресурсами транскордонного співробітництва, і це слід закласти у відповідну нормативну базу.** Проте **державна підтримка повинна виключити можливість фінансування комерційних проектів за її рахунок**. Безпосередня державна фінансова підтримка може надаватися тільки заходам, що не носять комерційного характеру, а лише опосередковано впливають на економічний розвиток (розбудова інфраструктури, організація зустрічей, надання пільг тощо). Головним механізмом підтримки транскордонного співробітництва має стати система заохочувальних заходів, яка б фінансову допомогу держави чи податкові пільги ставила в залежність від ступеня розвитку партнерських стосунків і динаміки показників соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів. Це створювало б конкуренцію серед регіонів за отримання бюджетних коштів і мотивувало б їх до більш ефективної роботи.

Проте слід зауважити, **що рівень розвитку процесів самоврядування в Україні та сусідніх країнах відрізняється**. В той же час **рівень транскордонного співробітництва значною мірою залежить саме від рівня розвитку внутрішнього самоврядування**. В Україні самоврядування ще не набуло такої глибини, за якої ініціатива щодо розвитку транскордонного співробітництва виходила б від населення та контролювалася ним же. Часто співробітництво ініціюється владою і не знаходить широкої підтримки.

Невирішеною проблемою залишається розподіл владних повноважень між центральною та місцевою владою по питаннях транскордонного співробітництва. Лише за умови того, що місцева влада матиме значні повноваження в міжнародних відносинах і ці повноваження будуть чітко розділені, можлива ефективна робота сворегіонів. Це питання

досить складне в політичному плані, але сподіваємося, воно буде вирішене в процесі удосконалення законодавства щодо транскордонного співробітництва.

3. ПЕРСПЕКТИВИ

Україна має вирішувати завдання **уникнення побудови нової “залізної завіси” у зв'язку зі вступом нових членів до ЄС та їх приспінанням до Шенгенської угоди.**

На кінець 2002 р. лише дві країни-кандидати на вступ до ЄС не ввели візового режиму з Україною – це Угорщина та Польща. Як показав досвід, введення візового режиму з країнами Центральної Європи негативно впливає на бізнесові та туристичні контакти між країнами. Угорщина не вводитиме візового режиму, скільки це буде можливо, з метою реалізації політики поглиблення контактів з етнічними угорцями Закарпаття. Зараз ця країна шукає механізм, реалізація якого дозволила б в умовах візового режиму виділити групу етнічних угорців в Україні та спростити для них перетин кордону. Таке намагання угорської сторони варто спрямовувати в русло транскордонного співробітництва.

В свою чергу **Польща** зволікає з введенням візового режиму з суто економічних міркувань, оскільки Україна є вагомим ринком збуту її товарів, а прикордонна торгівля значно підвищує рівень розвитку прикордонних регіонів Польщі. На нашу думку, для пом'якшення негативного економічного впливу візового режиму у стосунках з країнами Центральної Європи варто **максимально спростити і здешевити процес оформлення візи, зокрема відкрити додаткові регіональні пункти оформлення віз в межах проєктів транскордонного співробітництва.** У якості стимулу для країн, які дійсно йдуть назустріч Україні по питанню спрощення і здешевлення процесу отримання віз, нам слід розглянути можливість не вводити візовий режим для їх громадян.

У найближчі роки ЄС намагатиметься передусім зміцнити власну безпеку. Тому основними проблемами, що їх вирішуватиме Європейський Союз в Україні, стануть **припинення нелегальної міграції з азіатських країн через кордони України та боротьба з міжнародною організованою злочинністю, зокрема, нерозповсюдженням наркотиків та контрабанди через кордони нашої країни.** В цьому контексті України

доцільно ставити питання щодо отримання матеріальної та технічної допомоги з боку ЄС для посилення контролю на українських кордонах. **Транскордонне співробітництво могло б стати частиною цього процесу.**

На рівні регіонального співробітництва повинні вирішуватися питання подолання наслідків колишніх міждержавних протиріч. Тут головним є **культурний обмін, що сприятиме посиленню взаємної довіри і стимулюватиме процес інтеграції.**

Роль транскордонного співробітництва зростатиме і з огляду на значний транзитний потенціал України. В цьому контексті транскордонне співробітництво має бути **орієнтоване на перетворення кордону з бар'єру на шляху транспортних потоків на пункт, що стимулюватиме його розвиток.**

Мас бути **посилене транскордонне співробітництво в екологічній сфері.** Тут ключовими питаннями є вдосконалення водокористування, зміцнення берегової лінії річок для боротьби з паводками, створення гідроспоруд, вирішення проблем питної води.

На завершення хоч нагадати важливу для ЄС тенденцію, висловлену наступним лозунгом – від Союзу країн до Союзу регіонів. В цьому контексті **транскордонне співробітництво має стати вагомою компонентою євроінтеграційних зусиль України.** Україна вже має досвід транскордонного співробітництва в межах ряду єврорегіонів, серед яких слід відзначити Карпатський, Буг, Нижній Дунай, Верхній Прут. Очевидно, що на нинішньому етапі **функцію інтегратора України до Європи повинні виконувати шляхом співробітництва у єврорегіонах саме західні області, серед яких потужний потенціал має Закарпаття.** Тому місцева влада повинна активно використовувати цей чинник для одночасного вирішення питань стимулювання євроінтеграції та поліпшення соціально-економічного розвитку регіону.

Питання інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур, є безумовно, головною стратегічною метою держави. Сьогодні Україну розглядають як “опору і генератор стабільності і безпеки в Європі”. В ній вбачають “стратегічний ланцюг між Заходом і Сходом, Північчю і Півднем”, “унікального стратегічного партнера Європейського Союзу” і “особливого партнера НАТО”.

Наразі і в українському суспільстві простежується позитивна тенденція щодо членства України в ЄС. Одне з останніх опитувань, проведених Центром миру, конверсій і зовнішньої політики (кінець 2001 р.) показало, що понад 70% опитаних експертів вважають, що членство України в ЄС “відповідає стратегічним національним інтересам України”. Це означає, що серед політичної еліти в суспільстві сформована солідна база щодо користі інтеграції України в ЄС.

І в цьому контексті відносини України з Європейським Союзом мають **пріоритетне значення** не тільки тому, що ми прагнемо до вільного обігу товарів, послуг, капіталів та робочої сили, але й тому, що ми повинні думати про глобальну перспективу нашого цивілізаційного розвитку.

На сьогодні вже визначені етапи нашого руху до Європи:

- повне виконання взятих зобов'язань згідно з Копенгагенськими критеріями;
- вступ до СОТ та отримання статусу країни з ринковою економікою;
- приєднання України до Зони Вільної Торгівлі;
- набуття нею статусу асоційованого члена ЄС.

Без сумніву, процес розширення ЄС за рахунок країн, які **безпосередньо** сумують з Україною, є однією з головних умов здійснення стратегічної мети **нашої держави**. – про яку вже йшлося.

Останнім часом і з боку ЄС спостерігається тенденція до посилення прагматичного інтересу до України, проявом якого стало проголошення наміру розширити співробітництво з нашою державою.

Мова йде про так званий “статус безпосереднього сусідства” (а саме про пропозиції Британії та Швеції про початок розбудови нових відносин з Україною, яка стане новим сусідом Європи після розширення кордонів ЄС на схід). Ці пропозиції були ухвалені міністрами закордонних справ Європейського Союзу наприкінці квітня 2002 року.

Зазначу, що ядром проблематики і стратегій концепції “**безпосереднього сусідства**” є цілеспрямоване погодження

- **регіональних,**
- **національних,**
- **загальноєвропейських аспектів.**

Головна мета на загальноєвропейському рівні – зменшення ризику в сфері безпеки в широкому значенні цього слова. Сюди, до прикладу, відноситься подолання політичних, економічних, суспільних асиметрій між ЄС і його майбутніми сусідами.

На національному і регіональному рівнях “**безпосереднього сусідства**” необхідно спробувати передбачити негативні наслідки розширення ЄС, а з іншого – сформувати європейські стратегії по скороченню складу і ліквідації регіональних проблем.

У цьому контексті проекти **транскордонного співробітництва**, як білатеральні, так і в форматі **єврорегіонів**, мають велике значення не тільки для вирішення проблем окремого регіону, але й можуть слугувати моделями для Європи в цілому.

На нашу думку, з цієї точки зору, своєчасною і актуальною є Програма розвитку єврорегіонів і утворення Міжвідомчої комісії з питань розвитку транскордонного співробітництва та єврорегіонів, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України (№ 587 від 29.04.02 р.).

З огляду на зазначені факти, створення **надійних**, але одночасно і **прозорих** кордонів, є **передумовою** як для **транскордонного співробітництва**, так і для **європейської інтеграції**.

Беручи до уваги асиметрії розвитку майбутніх “сусідніх держав” і трансформаційні кризи, що продовжуються в них, важливе політичне завдання полягає у своєчасному розпізнаванні проблем “сусідства”. Саме таким чином можна підходити до створення механізмів запобігання конфліктам і напруженості між сусідніми країнами. **Надійність і стабільність** можуть стати **позитивними факторами** майбутнього східного кордону ЄС.

У цьому контексті узгодженість дій між Україною і країнами-сусідами як в **рамках білатерального**, так і в **форматі єврорегіонального прикордонного співробітництва**, становитиме **основу стабільності** і міжнародної безпеки на **спільному шляху до Єдиної Європи**.

Беручи до уваги той факт, що і Україна, і сусідні з нею європейські держави останнім часом зробили важливі зовнішньополітичні кроки,

які підтверджують серйозність і обґрунтованість їх євроінтеграційних прагнень, значно розширюється “плацдарм”, на якому розгортається всебічне співробітництво між ними.

У цьому аспекті суттєвого коригування потребує і **прикордонний спектр** зовнішньої політики.

На думку експертів, сусідні з Україною держави, й зокрема **Словаччина, Угорщина та Польща** не зацікавлені в тому, щоб майбутній східний кордон ЄС (водночас і західний кордон України) поділив Європу на дві частини, хоча, наприклад, Словаччина першою серед країн Карпатського Євроregionу на вимогу ЄС ввела ввізовий режим з Україною.

Деякі ж аналітики (Український центр досліджень проблем міжнародної безпеки) вважають, що на теренах Центральної Європи формується субregion “**внутрішньої периферії**”. Під час здійснення інкорпорації, субregionальні зв'язки в межах ЦЄС можуть виявитися підірваними (що призведе до створення двох regionів: Центрально-Західна Європа та Центрально-Східна Європа, і виникне якісно нова небезпека реалізації “євроінтеграційного курсу” України).

Цілком очевидно, що Шенгенські угоди стали важливим етапом на шляху створення єдиної Європи і заклали **принципи, на основі яких має відбуватися переміщення людей, транспорту та товарів як у середині Шенгенського простору, так і між країнами, де діють Угоди. Скасування внутрішніх кордонів неминуче призводить до посилення режиму кордонів зовнішніх, і сусіднім з ЄС країнам, й зокрема Україні, доведеться сприймати це як доконаний факт.**

Наразі вже сьогодні актуально подивитися на regionальне співробітництво між Україною та країнами-сусідами в Шенгенському режимі, перетворюючи **прикордонні** взаємовідносини на **транскордонні**, як у білатеральному співробітництві, так і в форматі КЄ, використовуючи для цього механізми й інструменти Європейського Союзу, його технічну і фінансову допомогу, адже лише на реалізацію трьох напрямів співробітництва (транскордонне, транснаціональне й міжregionальне), із Структурного Фонду допомоги ЄС за програмою **INTERREG на 2000-2006 рр.** виділяється близько **5 млрд. євро**.

Розширення Шенгенського простору повинно відбуватися передусім із урахуванням інтересів України. Україна має шанс через розвиток транскордонної співпраці та через regionальну інтеграцію в рамках КЄ реалізувати пріоритетний напрям зовнішньої політики. Від Євроregionу –

до Євросоюзу, саме тоді і для України поняття “Європа regionів” стане не просто черговою концепцією, а реальним фактом.

Важливо об'єднати зусилля політичної еліти, дипломатів, експертів для реалізації вектору України – країни-сусіди – ЄС. Конкретні кроки в цьому напрямі вже зроблені в Національному інституті стратегічних досліджень при Адміністрації Президента України та його Закарпатському філіалі. Сьогоднішнє експертне зібрання є яскравим свідченням цього.

ПРОПОЗИЦІЇ

1. Великі проекти для **нової Європи**, включаючи розширення ЄС на схід, мають слугувати, в першу чергу, **подоланню розбіжностей та розподілів**, які все ще існують і на географічних картах, і в свідомості людей. **Європа для всіх, а не лише для обраних**, – це та велика мета, заради якої варто об'єднувати зусилля.
2. Кордони **України** – фактор інтеграції України в міжнародну спільноту на реалізації інтересів її громадян, вони мають бути **не бар'єром** (у випадку зі Словаччиною), а **способом організації взаємин суспільства з навколишнім світом**.
3. Концепція “**безпосереднього сусідства**”, визначена Брюсселем для України, в своїй основі передбачає цілеспрямоване погодження **regionальних, національних і загальноєвропейських аспектів**. Беручи до уваги асиметрії розвитку майбутніх “сусідніх держав” і трансформаційні кризи, що продовжуються в них, важливе завдання полягає у своєчасному розпізнаванні “**проблемних сусідства**”. У цьому контексті узгодженість дій між Україною і країнами-сусідами як в рамках **білатерального**, так і в **форматі євроregionального прикордонного співробітництва**, становитиме основу стабільності і міжнародної безпеки на **спільному шляху до єдиної Європи**.
4. Розширення **Шенгенського простору** повинно відбуватися і з урахуванням інтересів **України**, яка має шанс через розвиток транскордонної співпраці та regionальної інтеграції в рамках **Карпатського Євроregionу** реалізувати пріоритетний напрямок зовнішньої політики “**від Євроregionу – до Євросоюзу**” в форматі **Україна – країни-сусіди – ЄС**.

Обращаясь к уважаемому экспертному сообществу, собравшемуся за этим «круглым столом», хотелось бы обратить внимание лишь на **некоторые аспекты проблемы европейской интеграции Украины**. Возможно, как представителю России мне показалось, что в сегодняшнем обсуждении данного круга проблем российский фактор украинской евроинтеграции оказался почти полностью исключенным. Возьму на себя смелость обратить на это внимание и даже предположить возможную причину этого. Конечно же, Украина как самостоятельное и независимое государство имеет полное право и основания обсуждать свои внутриполитические и международные вопросы в том формате, в каком считает нужным. Разумеется, украинские коллеги свободны в своем выборе – с кем и как обсуждать проблемы складывания европейско-украинской системы отношений. Решать – касается или не касается это России – также вопрос выбора (и отчасти его демонстрации). В конце-концов, встречаясь в Запорожье, можно же было на некоторое время забыть о европейском выборе Украины, почему же нельзя в тесном, почти семейном, центральноевропейском кругу не обсудить вопросы взаимодействия с Европейским Союзом, оставив на время за скобками «российский фактор».

Мотивы такой позиции мне понятны. **Во-первых**, постоянная свержка «украинских часов» с «кремлевскими курантами» в нынешних условиях устарела и нередко кажется недостойной украинской элиты. И с этим нельзя не согласиться. **Во-вторых**, как мне кажется, украинские коллеги в данном случае осторожничают или сохраняют фигуру умолчания из соображений политкорректности. Ибо, по распространенному на Украине мнению, Россия – это всегда противопоставление Европе. Восточная политика Украины – своего рода бинарная оппозиция ее западной политики. И говорить о России в этом контексте – это значит критиковать ее, так как давно не секрет, что **Россия нередко воспринимается как тормоз украинской евроинтеграции**. А приглашение к членству в ЕвразЭС вообще рассматривается как евразийская ловушка для Украины. Не случайно лидер одного весьма влиятельного политического объединения на Украине в своем открытом письме Президенту прямо призвал «прекратить переговоры относительно присоединения Украины к Евразийскому союзу как противоречащие европейскому выбору Украины.»

(Голос Украины, 2002. 31 августа). Известно, что так думает не только руководство «Нашей Украины», но гораздо большее число действующих политиков.

Следует признать, **что время идет, мы все больше формируемся как отдельные общества и государства, неизбежно при этом отдаляясь друг от друга**. Но поводов для некоей демонизации России, для создания ее образа как нерепрезентативной для Украины страны (в отличие от стран Западной Европы) остается, к сожалению, все так же много, как и прежде.

Я далека от намерения переубеждать своих украинских коллег в духе присказки о холодной зеленой лягушке, утверждающей, что это все из-за болезни, а вообще-то она белая и пушистая. Известно, что **стереотипы отличаются особой устойчивостью и способностью к воспроизводству**. Да и оснований для критики Россия имеет немало. Между тем не могу не обратить внимание уважаемой аудитории на то обстоятельство, что, **находясь в плену стереотипов, мифологем и просто личных обид, легко пропустить весьма важные процессы, которые уже сейчас обид, о себе зная, а в скором времени могут перерасти в заметную тенденцию**. В стремлении убедить себя и мир в «азиатчине» России, в ее слабой цивилизованности, недемократичности, неинтегрированности в западный мир и западную цивилизацию легко оказаться в мире иллюзий.

С моей точки зрения, в интеллектуальной украинской среде **начали происходить определенные изменения по отношению к России**. Ряд украинских аналитиков признает ее экономические успехи, отмечает динамизм социально-экономических преобразований. Образ России, «поднимающейся с колен», все чаще появляется на страницах украинской прессы. Так, «Зеркало недели» признает, что Украина во многом проигрывает в сравнении с Россией. «Страна Путина перешагнула через Украину на пути в НАТО, провела эффективную налоговую реформу, национальную идею сделала не фигурой речи, а общим местом, сумев на патристической риторике воспитать целое поколение чиновников, свято верующих в приоритет государственных интересов. Даже российские олигархи знают, что такие приоритеты страны, и зачастую в своих действиях исходят именно из этого».¹ Говоря о том, как невыгодно выглядит Украина на фоне современной России, украинский политолог и политтехнолог **Д.Выдрий** пишет: «Путин, что

¹ Дмитричева Ольга, Мостовая Юлия, Рахманин Сергей. Смерть мертвого сезона // Зеркало недели. - 2002. - № 28. - С. 2.

бы там ни говорили, за время своего правления увеличил российский фондовый рынок почти в два раза. За последний год в акции российских предприятий было вложено из-за рубежа около 30 млрд. долларов. Президент просто гарантировал своим словом и своей волей права акционеров. И российские же миллиарды, до этого вывезенные и запрятанные в офшоры, стали бесчисленными ручейками течь назад в Россию...» **Украина же является последней страной, отгороженной от мировых денег, где нет фондового рынка, нет рынка денег.²**

Вице-президент киевского фонда «Стратегия-1» **М. Гончар** отмечает, что проблемы, которые возникают на Украине из-за нереструктурированности экономики, помогают России выигрывать экономически, в частности, в процессе приватизации.³

В контексте обсуждаемых за этим «круглым столом» проблем хочу обратить внимание на то обстоятельство, что если **сейчас российский фактор все еще воспринимается в значительной мере как внешний (и нередко негативный) по отношению к Украине, недалеко тот час, когда он может превратиться во внутренний и в значительной мере прогрессивный.** Например, украинским экспертами подсчитано, что к 2015 г. до 70% производимой на Украине продукции будет произведено с участием российского капитала. К этому можно относиться по-разному, но одно можно сказать определенно: защищая свои интересы и выгоды, **российский капитал сам будет заинтересован в оптимизации западноевропейского вектора украинской внешней политики и, видимо, не откажется от желания принять участие в его формировании.**

Добавлю также, что в последнее время остается все меньше оснований противопоставлять восточный и западный векторы украинской внешней политики. Похоже, что сегодня и в ближайшее время Россия и Украина двигаются в одном направлении – на Запад. Важно, чтобы в этом движении они как можно меньше составляли бы друг другу конкуренцию, а могли бы договариваться о балансе интересов.

«Дружить домами» нам, видимо, уже поздно, но и демонстрировать свои преимущества перед Западом в качестве «позитивного другого» по сравнению с Россией – это **проигрышный сценарий**, который к тому же может оказаться и непомерно затратным для Украины.

² Выдрин Дмитрий. Матрица. Часть 1. Президент// Зеркало недели. - 2002. - № 22. - С. 4.

³ Там же.

Безперечним фактом є те, що головним напрямом зовнішньої політики держав Центрально-Східної Європи (зокрема, Угорщини та Польщі) є інтеграція в Європейський Союз. Протягом 2002-2003 років ці держави завершуватимуть переговори з ЄС та ратифікують договори з країнами-членами Євросоюзу. Набуття статусу повноправного члена ЄС вимагатиме від Угорщини та Польщі прийняття **Шенгенських acquis** – як здатність прийняти зобов'язання членства, включно відданість цілям політичного, економічного та валютного союзу. По суті, це є одним з найсуттєвіших питань сучасного розширення східного кордону ЄС.

Прагматичне об'єднання – Європейський Союз – із введенням Шенгенських *acquis* має на меті захист своїх економічних інтересів, посилення саме економічної безпеки держав-членів Євросоюзу. Як це чітко визначено у статті 2 Консолідованих Договорів Європейського Союзу: «Союз має на меті – сприяти соціально-економічному прогресу, високому рівню зайнятості, досягненню збалансованого і рівномірного розвитку шляхом створення простору без внутрішніх кордонів через посилення економічних та соціальних зв'язків, створення економічного та валютного союзу, що передбачає введення єдиної валюти відповідно до положень даного Договору; повною мірою розвивати й утверджувати роль Союзу у сфері свободи, безпеки та справедливості, в якому забезпечується свобода пересування людей поряд з відповідними заходами по контролю за зовнішнім кордоном, наданням притулку, імміграцією, а також по запобіганню та боротьбі зі злочинністю».

Таким чином, з 2004 року Україна де-факто і де-юре буде «приречена» на безпосереднє сусідство з ЄС. У практичному вимірі це означає як позитиви, так і негативи для України.

Серед позитивів слід відзначити:

- перше, впорядкування перетину кордонів відповідно до єдиних європейських стандартів (технічне оснащення відповідно до міжнародних стандартів, покращання культури та підвищення рівня професіоналізму прикордонних органів);
- друге, введення з 2004 року візового режиму Угорщиною та Польщею, а також надання ними Шенгенської візи громадянам України

з 2006-2007 років, де-юре уніфікує організаційно-правові питання перетину кордонів;

- по-третє, як ЄС, так і суб'єкти міжнародних відносин – Угорщина та Польща, формуватимуть нову систему взаємовідносин з Україною, насамперед, щодо розвитку транскордонного співробітництва згідно з європейськими принципами; отже Україні треба якомога ефективніше використати всі переваги від участі у спільних європейських проєктах з транскордонного співробітництва.

За умов розширення “східного” кордону Європейського Союзу протягом 2004-2006 років, відбудеться формування власне **нового міжнародного кордону між Європейським Союзом та Україною**. Отже, система перетину на новому міжнародному кордоні радикально зміниться, що особливо важливо з точки зору **посилення безпеки** на нових “зовнішніх” східних кордонах ЄС.

У цьому контексті серед можливих **негативів** слід відзначити:

- по-перше, власне введення візового режиму – як фінансової проблеми для пересічних громадян України, ліквідацію “малих”, “спрощених” перетинів кордону для громадян України;
- по-друге, зменшення обсягів прикордонної торгівлі, зменшення масштабів та обсягів “човникового” бізнесу, і в зв'язку з цим збільшення і без того високого рівня кількості безробітних у прикордонні України; посилення асиметрії у соціально-економічному розвитку як прикордонних регіонів зокрема, так і сусідніх держав взагалі, між Україною та Угорщиною, між Україною та Польщею;
- по-третє, зростання масштабів нелегальної міграції, посилення безпеки на новому зовнішньому кордоні ЄС вимагатиме впровадження нових механізмів боротьби з нелегальною міграцією тощо.

І це зрозуміло, адже Україна за останні роки все більшою мірою перетворюється в транзитну державу для нелегальної міграції. Як відзначають провідні експерти з питань міграційної політики, статистика свідчить про щорічне зростання масштабів нелегальної міграції у два, а інколи і у три рази, причому частка затриманих на ділянці українсько-словацького та українсько-угорського кордонів кожного року становить абсолютну більшість від загальної кількості затриманих на всьому західному напрямку Державного кордону: “Територія області стрімко

перетворюється в **накопичувач нелегальних мігрантів**, своєрідну буферну зону. За оцінками багатьох експертних організацій, зменшення потоку незаконної міграції через Україну у найближчі роки не передбачається”.

Динаміка зростання незаконної транзитної міграції на території Закарпатської області протягом 1995-1999 років

Роки	1995	1996	1997	1998	1999
Кількість затриманих	631	1126	2275	3662	7630

Протягом 1990-х років економічна криза, масове безробіття, відкритість кордонів значно посилили динаміку **нелегальної трудової міграції** та розширили її географічну спрямованість і масштаби (зокрема, це питання нелегальної міграції та контрабандного перевезення людей), переважно з країн Південно-Східної Азії, Близького і Середнього Сходу). Кількість нелегальних мігрантів у 1996-2000 роках становила понад 18 тисяч чол. Для України це питання є вкрай актуальним, адже це вже не тільки економічне питання, скільки **сукупність економічних, соціальних та етно-політичних чинників**, і, що особливо важливо, **питання безпеки** на майбутньому спільному кордоні Європейського Союзу та України.

В цьому плані відзначимо статистичні дані, власне динаміку протягом 1996-2001 років щодо кількості нелегальних транзитних мігрантів, затриманих при спробі незаконного перетину Державного кордону України на території Закарпатської області за головними країнами виходу.

Певна річ, що як держави ЦСЄ, так і Європейський Союз за нових зовнішніх умов розширення формуватимуть та модифікуватимуть свою політику стосовно України – як безпосереднього сусіда. За умов невизначеності інституційних взаємовідносин між ЄС та Україною, мова йде перш за все про статус асоційованого членства України в ЄС та відповідність України критеріям ЄС, а також виконання Україною вже наявних Угод між Україною та ЄС (УПС, галузеві угоди, договори, стратегії тощо) – важливого значення набуває переоцінка значення і ролі транскордонного співробітництва для України. І саме в цьому відношенні Україні слід якомога швидше навчитися досвіду своїх сусідів, прикордонних регіонів

Угорщини та Польщі, насамперед – у розробці, менеджменті, реалізації міжнародних транскордонних грантів, проєктів.

У цьому контексті вкрай важливою для України є реалізація **Програми інтеграції України до Європейського Союзу у сфері прикордонної політики**, яка визначає основні напрями та заходи співробітництва України з Європейським Союзом у сфері прикордонної політики. Адже в результаті очікуваного найближчими роками розширення ЄС за рахунок, зокрема, Польщі та Угорщини, Україна межуватиме з Євросоюзом, що створить принципово нову геополітичну ситуацію. У зв'язку з цим є необхідним чітке та всебічне визначення зовнішньополітичної стратегії щодо інтеграції України до європейського політичного, економічного та правового простору.

Розподіл нелегальних транзитних мігрантів, затриманих при спробі незаконного перетину Державного кордону України на території Закарпатської області за головними країнами виходу у 1996-2001 рр.

Громадянство	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1996-2001
Афганістан	332	737	1336	4072	1155	1102	8734
Бангладеш	4	4	659	372	282	111	1432
В'єтнам	2	18	11	126	361	366	884
Індія	185	743	537	876	881	652	3874
Ірак	194	17	96	59	46	159	571
Іран	97	20	8	19	5	8	157
Китай	100	420	141	403	278	64	1406
Пакистан	78	71	143	248	120	84	744
Шрі-Ланка	136	131	585	1290	420	79	2641
Інші країни	268	114	146	155	106	123	912
Всього	1396	2275	3662	7620	3654	2748	21355

Співробітництво Прикордонних військ України з відповідними структурами Європейського Союзу являє собою координацію і взаємодію між Україною та ЄС у галузі прикордонної політики.

Усвідомлюючи, що головною метою інтеграції України до Європейського Союзу у сфері прикордонної політики є досягнення свобод у

перетинанні внутрішніх кордонів усіма громадянами держав-членів ЄС та свобод у переміщенні товарів і послуг, у **Програмі інтеграції України до Європейського Союзу у сфері прикордонної політики** визначені наступні напрями та заходи у транскордонній співпраці:

- за допомогою ЄС здійснити реконструкцію наявної та будівництво нової інфраструктури пунктів пропуску відповідно до міжнародних стандартів заради прискорення руху через державний кордон України;
- залучення експертної допомоги з боку ЄС щодо удосконалення системи прикордонного контролю на західному кордоні України, її уніфікації та наближення до стандартів ЄС заради полегшення руху через державний кордон;
- залучення фахівців Держкомкордону до роботи щодо лібералізації візового режиму між Україною та країнами-членами ЄС.

Коментар:

Володимир ШЕДЯКОВ

Наша зовнішня політика з точки зору існуючої гео економічної картини фактично не є багатовекторною. Україна має лише один вектор – європейський – і багато партнерів. При цьому більш цікавим для нас є саме шлях до Європи. Природно, що на цей час як реінтеграція у новий союз на теренах колишнього Радянського Союзу, так і стереотип розколу українського суспільства на дві половини не мають під собою реального підґрунтя. А щодо можливостей об'єднання з Росією, то його не може бути, по-перше, через те, що Росія економічно не потягне таку територію, і, по-друге, наша політична та ідеологічна еліта ніколи не погодиться, щоб нею знову керували з Москви. Європейський вибір України – це не тільки географічна належність, але й зміна вектору розвитку, який передбачає поступову інтеграцію в європейський простір не тільки в політичному, а, у першу чергу, в економічному та цивілізаційному аспектах.

Україна здавна та природним чином належить до європейської спільноти націй, так що йдеться про наповнення існуючого стану речей

конкретним і продуктивним змістом. Тому – стратегічною метою є перетворення України на постіндустріальну державу, котра забезпечує середньоєвропейські стандарти життя в економічному, інформаційному, освітньому, екологічному сенсі.

У виборі пріоритетів, форм та темпів змін у такій “різнорівневій” державі, як Україна, явно присутнім є регіональний розрив. Він може стати ресурсом не дезінтеграції, а взаємоповнення територій – особливо під час кардинальних змін.

Але питання – не стільки у потенціалі держави, скільки у якості його використання. Одним з помітних факторів розвитку протягом ХХ-ХХІ століть стає інтернаціоналізація господарського життя. Взаємопроникнення та взаємопереплетіння соціально-економічних і політичних процесів, ліквідація застарілих бар’єрів відкривають нові можливості для більш повного використання державами зовнішніх чинників існування. Про прогресуюче значення сфери міжнародного обміну явно засвідчує і той факт, що в другій половині ХХ століття темпи росту міжнародної торгівлі перевищували показники розвитку світового виробництва. Переваги міжнародного поділу праці зараз найбільш повно країни можуть використовувати на базі регіоналізації, поступового зближення регуляцій господарств окремих країн.

Серед наших загальних пріоритетів розвитку країни та держави виокремлені: вступ до ЄС, забезпечення інноваційної моделі розвитку, посилення соціальної орієнтації економіки. Розвиток нашого внутрішнього ринку пов’язується з підтримкою рівноправних умов господарювання для вітчизняних та іноземних товаровиробників та їх захистом від недобросовісної конкуренції, модернізацією промисловості, із завершенням аграрної реформи, з ростом ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів, з уточненням інструментарію макроекономічного регулювання.

Нам потрібно вчитися розпоряджатися свободою, але використовувати нові можливості не стільки як “свободу від”, скільки як “свободу для”. Сьогодні, коли змінюються моделі національної й світової трансформації, часто-густо доводиться вчитися працювати в складноконтрольованій ситуації з суперечливими інтересами в співробітництві з аморфними структурами.

Стосунки між Україною та ЄС переживають нині не найкращі часи. Причиною цьому є, по-перше, суттєві ускладнення внутрішнього розвитку України, яка за ключовими політичними критеріями протягом двох останніх років не наближується, а віддаляється від Європи. По-друге, процес розширення ЄС породжує у самій Європі численні тривожні очікування, які змушують Брюссель відкладати на майбутнє формулювання чіткої стратегії стосовно Східної Європи взагалі та України зокрема.

Серед найбільш актуальних питань відносин Україна – ЄС нині виділяється необхідність доповнення існуючої договірно-правової бази відносин, тобто – підписання нової угоди. Україна вже протягом тривалого часу наполягає на договорі про асоціацію за зразком Європейських угод, які мають нинішні країни-кандидати. ЄС таку ідею не сприймає і пропонує Україні разом з Молдовою та Білоруссю “Угоду про європейське сусідство”. Зміст даної пропозиції наразі лише розробляється і нам невідомо, чи стане ця угода у випадку підписання кроком уперед у напрямі інтеграції України в ЄС, чи навпаки – зафіксує відлучення України від процесів євроінтеграції. На нашу думку, ця угода може бути прийнятною для України, якщо у її тексті будуть передбачені заходи стосовно лібералізації торгівлі, вільного режиму, а також буде зазначено, що Україна як європейська нація має право претендувати на повне членство в ЄС після досягнення відповідності Копенгагенським критеріям. Деякі аспекти проблеми варто розглянути окремо.

Проблема віз. В Україні проблема віз розглядається дещо однобоко – як проблема українських громадян, що прагнуть до ЄС. Даний вимір проблеми є важливим, і фахівці нашого Центру неодноразово звертались до неї, зокрема, у минулорічному дослідженні “Україна і Шенген”. Однак, є й інша проблема – візова політика самої України, яка, вочевидь, вимагає критичного підходу.

Одним з помилкових принципів української візової політики є так званий принцип паритетності, згідно з яким щодо громадян іноземних країн застосовуються ті ж самі візові вимоги, що вони висувають до громадян України. Внаслідок цього Україна досі вимагає візи від громадян Європейського Союзу, США, Канади, незважаючи на те, що здоровий

глузд вимагає, як в політичному, так і в економічному сенсі, усілякого заохочення візитів громадян даних країн. Досвід Польщі, Чехії, Словаччини та багатьох інших країн свідчить про політичну, суспільну та інвестиційну значущість і ефективність одностороннього скасування віз. Скажімо, Польща та Чехія ще на початку 90-х скасували візи для громадян США в односторонньому порядку, що сприяло як зростанню взаємної довіри, так і надходженню масштабних довгострокових американських інвестицій в економіку цих країн. Румунія та Болгарія скасували візи для громадян ЄС також односторонньо, за кілька років до того, як Євросоюз відповів взаємністю.

Особливий випадок – введення Україною віз щодо громадян країн-кандидатів в ЄС, які запроваджують візи для українців, виконуючи умови Брюсселя, готуючись долучитись до сфери дії Шенгенських угод. Взаємне введення віз щодо громадян Чехії, Словаччини та Болгарії у 2000-2001 роках було не до кінця продуманим кроком – ніхто не вимагав цього від України, на відміну від вказаних країн, які слідували рекомендаціям Брюсселя.

Ще більшою помилкою може стати введення наступного року Україною віз для громадян Польщі та Угорщини – країн, які протягом тривалого часу проводять політику максимальної відстрочки введення віз для українців. Вступивши до ЄС, ці країни, напевне, стануть основними лобістами України в Брюсселі. Відмова від запровадження віз з нашого боку може стати важливим фактором заохочення такої політики.

Отже, на нашу думку, *Україна має відмовитися від зустрічного запровадження віз для країн-кандидатів до ЄС і в односторонньому порядку скасувати візи для громадян країн Європейського Союзу*. Якщо ж постає питання втрати надходжень від консульських зборів, то на перехідний період можна запровадити поширену у світі практику стягнення таких зборів у пунктах перетину кордону.

Хто визначає “межі експансії” Євросоюзу? В дискусіях навколо проблем розширення ЄС все частіше звучать заклики визначитись з граничними межами експансії. Оскільки коло нинішніх офіційних кандидатів не вичерпує коло наявних претендентів, постає проблема відокремлення тих, чії заявки можуть бути позитивно розглянуті за певних умов, від тих, хто не може розглядатись як потенційний кандидат у принципі.

До останнього часу офіційні особи Європейського Союзу уникали прямих коментарів з таких концептуальних питань. Нарешті, у позиції

Брюсселя починають спостерігатись ознаки визначеності. На жаль, ця визначеність – не на користь пострадянської частини Східної Європи.

Голова Європейської комісії Романо Проді в інтерв'ю газети “*La Stampa*” від 15 жовтня¹ визнав, що питання майбутніх “остаточних кордонів Європи” для нього “цілком зрозуміло”. На думку чільного європейського посадовця, до європейської сім'ї, хоч і з невизначеними термінами, потрапляють Балканські країни та Туреччина, однак не нові незалежні держави Східної Європи. “*Що стосується Росії, України, Молдови, країн Південного Середземномор'я, включаючи Ізраїль, то з ними можна об'єднати все, однак не інститути. Коли я говорю все, маю на увазі торговельні правила, санітарні норми, гармонізацію діяльності установ та їх методи з тим, щоб мати низку друзів у політичному плані і все більш широку сферу обмінів в економічному плані*”.

Це висловлювання варте того, щоб бути відзначеним як перше публічне визнання високої офіційної особи на користь принципової інституційної ізоляції Східної Європи від загальноєвропейського процесу. Відсутність аргументації тут виглядає як спроба подати дану позицію як аксіоматичну – таку, що не потребує доказів. Насправді ж принципове “так” Балканам і Туреччині і принципове “ні” Україні та Молдові виглядає як спроба закласти підвалини нового політичного поділу Європи. Згадування України в одному переліку з тими країнами, що не належать до Європи (зокрема, Північноафриканськими державами) є ознакою політичного переоформатування європейської ідеї.

Мотивація подібних рішень варта того, щоб спробувати її реконструювати. Згідно з нашими спостереженнями, домінують три групи факторів.

По-перше, йдеться про неуспіх реформ у більшості нових незалежних держав.

По-друге, про побоювання дестабілізації ЄС внаслідок надмірного розширення Союзу.

По-третє, частину європейців турбує можливість ізоляції Росії внаслідок приєднання в ЄС її колишніх провінцій.

Мотиви, що спонукають Брюссель заявити своє “ні” східноєвропейським аспірантам, мають бути принаймні оприлюднені і відкрито

¹ <http://www.lastampa.it/redazione/Interni/prodi2.asp>

обговорені. На нашу думку, неуспіх будь-яких реформ не може трактуватися як остаточна, незмінна величина. В посткомуністичних країнах Європи саме перспектива членства в ЄС виступала основним зовнішнім каталізатором перетворень, і саме чітким європейським перспективам завдячує успіх реформ у Центральній Європі.

На тлі жорсткого внутрішнього конфлікту навколо проблем додержання європейських цінностей відмова з боку лідера ЄС – неоціненний подарунок антидемократичним, антисвоєриським силам в Україні.

Коментар:

Володимир БІЛЬЧИК

• Що можуть зробити сусідні країни, що є кандидатами на членство в Євросоюзі?

Країни Центральної Європи – кандидати на членство в ЄС, особливо ті, що безпосередньо межують з Україною (Польща, Угорщина та Словаччина), мають природну заінтересованість у стабільному та передбачуваному сусідстві. Україна залишається ключовим гравцем, коли йдеться про зміцнення добрих стосунків у розширеному регіоні Центральної та Східної Європи. Хоча Україна спершу має вирішити проблему внутрішніх економічних, соціальних та політичних реформ, західні сусіди України мають способи відіграти корисну роль для запобігання виникненню нових ліній поділу між розширенням Євросоюзом та рештою континенту.

Позиція центральноєвропейських сусідів України залишається у даний момент дещо обмеженою. Ці країни, в основному, піклуються про завершення свого вступу до Євросоюзу, і вони, в основному, сприймають політику, приймаючи існуючі правила та норми Євросоюзу, включаючи положення Шенгенської угоди. Хоча сьогодні вони можуть мати активні стосунки з Україною, їхній стан, очевидно, поліпшиться після наступного збільшення Євросоюзу. Отримавши членство в ЄС, їх позиція на переговорах з іншими країнами-учасницями Євросоюзу поліпшиться. Потенційно вони також зможуть приділяти більше уваги політичним ініціативам та конкретним проектам стосовно своїх східних союзів.

Щоб допомогти впоратися з можливими негативними наслідками розширення ЄС, західні сусіди України можуть допомогти ініціювати конкретні пропозиції в такій формі, як Ініціатива східного виміру, що може бути заохочене Північним виміром ЄС під час фінського президентства, яке було прийнято в другій половині 1999 року. Також, тема тісніших, кращих та обопільно вигідних стосунків з Україною може стати предметом спільних ініціатив країн Вишеградської групи. Група Вишеградської четвірки (Польща, Угорщина, Чеська Республіка та Словаччина) являє собою гарну платформу для обговорення різних конкретних питань, що становлять спільний інтерес з Україною, – таких, як кордоні, внутрішні та зовнішні заходи безпеки, міграція, торгівля та економічна співпраця. Коротко кажучи, Вишеградські країни можуть відіграти корисну роль під час створення плану майбутньої взаємодії між Україною та ЄС.

• Що можуть зробити регіони?

Хоча дискусії про зростання ролі регіонів у процесі європейської інтеграції характеризуються лозунгами, такими як “Європа регіонів”, і можуть демонструвати зміну реалій у грі влади всередині Євросоюзу, практично немає твердих доказів таких змін. Справді, створення декількох нових своєрегіонів на території держав-кандидатів та їхніх східних сусідів ілюструють як обмеження, так і відсутність впливу з боку такої політики. Хоча, наприклад, існування Карпатського Євросоюзу, безперечно, збільшило можливості для спільних заходів, що поширюватимуться через майбутній східний кордон ЄС. Але керівництво цього Євросоюзу не має належної компетенції та ресурсів для жодних дієвих заходів. Євросоюз в основному залишається спільною державою-учасницею. Роль регіональних органів влади обмежена, а роль місцевих органів влади обмежена ще більше.

Незважаючи на це, є принаймні три способи, якими за об'єднання зусиль регіональних структур західних сусідів України та самої України можна зробити внесок у розвиток транскордонної співпраці у фазі після розширення Євросоюзу. По-перше, для регіональних структур та органів влади є можливість включити в порядок денний найважливіші питання транскордонної співпраці. По-друге, на основі такого порядку денного є можливість знайти важливий вплив на центральні уряди майбутніх країн-членів розширеного ЄС, щоб ті підняли деякі питання на рівні ЄС. Третє, регіони можуть стати активними учасниками різних спільних транскордонних проектів, подавши заявку на членство в ЄС. Разом з тим, здатність

регіонів відігравати повну роль, щоб впоратися з наслідками розширення, не варто переоцінювати. Вони мають відігравати певну роль, але головним чином у сфері додаткових зусиль та заходів, на підтримку заходів держав та влади Євросоюзу.

• Що може зробити розширений Євросоюз?

В Україні зростання часом сприймається негативно, особливо якщо воно стосується нових роздільних ліній в сфері торгівлі, транспорту, культури та туризму. Але, в багатьох важливих аспектах, розширення може допомогти зміцнити зв'язок між Україною, її сусідами та рештою Європи. Для України зв'язок з ЄС стане фізично ближчим. Польща, Словаччина, Угорщина та навіть Румунія в майбутньому стануть країнами-учасниками Євросоюзу. Крім існуючих двосторонніх стосунків між Україною та її західними сусідами буде новий вимір такої взаємодії. Наприклад, через кілька років після розширення громадяни України потребуватимуть лише однієї візи, щоб в'їхати до будь-якої з цих держав, і вільно подорожувати між ними. Сьогодні, коли громадянин України бажає подорожувати до Чеської Республіки, така подорож і коштує дорого, і ускладнюється двома різними візовими режимами в кожній з цих двох країн. Ця проблема поступово зникне.

Очевидна географічна близькість України до кордонів розширеного ЄС природним чином приверне більше уваги Євросоюзу до стосунків зі своїм новим сусідом. Хоча очевидно, що Україна сама має зробити тверде зобов'язання щодо перспектив тісніших зв'язків з Європейським Союзом, ЄС може відіграти більш творчу роль під час розвитку обоюдно вигідних стосунків. Разом з тим, Євросоюз має також пристосуватися до реалії після розширення шляхом реформування власних інститутів та політики, і, формуючи нові пріоритети та бачення своїх зовнішніх відносин. Довгостроковий успіх розширення та майбутня політика ЄС по відношенню до найближчих сусідів значно залежить від успіху внутрішніх реформ ЄС. І тут немає сумнівів, що в якості майбутніх членів ЄС західні сусіди України мають виконувати важливий обов'язок під час формування Євросоюзу в напрямку тіснішого зв'язку і пріоритетів партнерства та співпраці зі східним сусідом ЄС.

*Доповідь представлена англ. мовою,
переклад здійснено Фондом Фрідріха Еберта*

III.

Питання кордонів і пунктів перетину.
Зміни в статусі західного кордону
України а також кордонів
сусідніх країн.

Доповідь

Олег ГОЯ

Підготовка Карпатської регіональної митниці до митного контролю за вимогами ЄС

Державна митна служба України є окремою державною структурою і підпорядковується безпосередньо Президенту України.

До компетенції митної служби України відноситься здійснення митного контролю та митне оформлення всіх товарів, вантажів, транспортних засобів, предметів, що переміщуються через митний кордон України (збігається з державним кордоном, крім меж території спеціальних економічних зон, які самі є митним кордоном) фізичними та юридичними особами усіма видами транспорту.

Митна справа в Україні базується на принципах:

- виключної юрисдикції України на її митній території;
- виключної компетенції митних органів України щодо здійснення митної справи;
- законності, єдиного порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України;
- системності, ефективності, гласності і прозорості;
- додержання прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб.

Митні органи, реалізуючи митну політику України, виконують такі основні завдання:

1. Контроль за додержанням законодавства України з питань митної справи;
2. Захист економічних інтересів України;
3. Забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи;
4. Сприяння захисту інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічних зв'язків, інших юридичних та фізичних осіб;
5. Застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання при переміщенні товарів через митний кордон України;
6. Вдосконалення форм і методів здійснення митного контролю;
7. Контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;
8. Здійснення спільно з іншими уповноваженими органами державної влади заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку;
9. Створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;
10. Боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил;
11. Розвиток міжнародного співробітництва у галузі митної справи;
12. Ведення митної статистики та ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, а також здійснення верифікації.

Митна служба України – це єдина загальнодержавна система, яка складається з митних органів та спеціалізованих митних установ. На даний час в Україні функціонують 10 регіональних митниць, яким підпорядковано 36 митниць, а також 4 митниці прямого підпорядкування (Севастопольська, Бориспільська, Центральна енергетична, Оперативна). Підготовка кадрів здійснюється у Митній академії. Крім того, перепідготовка фахівців митної справи здійснюється у двох відповідних центрах: Київському, Хмельницькому. Окремо функціонують Центральна митна лабораторія та Кінологічний центр.

Карпатський регіон

Враховуючи географічне розташування, Карпатський регіон є одним з найскладніших в Україні за інфраструктурою і специфікою роботи.

Як відомо, Закарпатська область межує з чотирма державами: Угорщиною, Словаччиною, Румунією та Польщею.

Складовою частиною митних органів України є Карпатська регіональна митниця, яка має у своєму підпорядкуванні Чопську та Закарпатську митні установи. На даний час функціонують 17 пунктів пропуску у складі 10 митних постів.

Карпатська регіональна митниця

Пунктів пропуску – 4: два автомобільні, один залізничний (вантажні перевезення), один – повітряний.

Митних постів – 3: “Ужгород”, “Малий Березний”, “Павлове”.

Чопська митниця

Пунктів пропуску – 5: чотири залізничних, один автомобільний.

Митних постів – 3: “Тиса”, “Чоп-залізничний”, “Мукачеве”.

Закарпатська митниця

Пунктів пропуску – 8: залізничних – 2, автомобільних – 4, піших – 1, змішаний – залізнично-автомобільний.

Митних постів – 4: “Лужанка”, “Рахів”, “Дяково”, “Вилко”.

Основні показники діяльності митниць Карпатського регіону за 9 місяців 2002 року

Станом на 01.10.02 р. в Карпатському регіоні:

- перебуває на обліку **3 829 суб'єктів ЗЕД**;
- здійснюють зовнішньоторговельні операції **1292 суб'єкти ЗЕД**;
- працює 7 ліцензійних складів;
- оформлено **77 367** вантажних митних декларацій.

За 9 місяців поточного року митницями Карпатського регіону перераховано до Державного бюджету **162,4 млн. грн.**, що в **2,1 рази більше**, ніж за аналогічний період минулого року (за 9 місяців 2001 року *справлено 76,2 млн. грн. податків*).

В розрізі митниць регіону перераховано :

- **Карпатська регіональна** – 51,5 млн. грн.,
- **Чопська митниця** – 77,2 млн. грн.,
- **Закарпатська митниця** – 33,7 млн. грн.

За 9 місяців поточного року у митному відношенні оформлено **осіб усіх категорій**, у тому числі:

Митниця	За 9 місяців 2001 року	За 9 місяців 2002 року
Карпатська регіональна митниця	494 520	499 729 + 5 209
Чопська митниця	1 404 717	1 273 654 - 131 063
Закарпатська митниця	1 308 148	2 062 665 + 754 517
Всього по регіону:	3 207 385	3 836 048 + 628 663

пропущено транспортних засобів

Митниця	За 9 місяців 2001 року	За 9 місяців 2002 року
Карпатська регіональна митниця	477 136	516 600 +39 464
Закарпатська митниця	884 393	1 210 340 +325 947
Чопська митниця	884 400	938 318 + 53 918
Всього по регіону:	2 245 929	2 665 258 + 419 329

пропущено вантажів (тис. тонн)

Митниця	За 9 місяців 2001 року	За 9 місяців 2002 року
Карпатська регіональна митниця	8 177,42	7 058,15 - 1 119,27
Закарпатська митниця	946,50	781,60 - 164,9
Чопська митниця	10 705,02	9 161,34 - 1 543,68
Всього по регіону:	19 828,94	16 981,09 - 2 847,85

Протягом 9 місяців 2002 року митницями регіону заведено 2 245 справ про порушення митних правил на суму 27,57 млн. грн., порушено 29 кримінальних справ про контрабанду на суму 7,8 млн. грн.

Нове у митному законодавстві

Митні правила України дещо відрізняються від тих, що застосовуються в інших країнах, але в них, в цілому, враховуються положення міжнародних конвенцій з митних питань.

Значних змін зазнало законодавство України (за 1991-2002 рр.), що регулює зовнішньоекономічну діяльність, а також податкове законодавство та законодавство про валютне регулювання. Прийнято цілий ряд законодавчих та інших нормативних актів, що регулюють відносини у цих галузях.

Послідовно впроваджуються перспективні форми роботи та технологічні схеми, що дозволяють лібералізувати та прискорити процес митного контролю та оформлення товарів, зробити його більш ефективним.

При цьому митною службою України розроблені заходи, що дозволяють здійснювати ефективний контроль. Це заходи:

1. Економічного (фінансового) плану.
2. Організаційно-контрольного плану.
3. Нормативного плану.

Протягом 2001-2002 років було вжито низку заходів щодо врегулювання найбільш проблемних питань, що виникали в митних органах при здійсненні митного оформлення товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України.

Так, з метою спрощення процедури контролю за переміщенням (ввезенням, транзитом) транспортних засобів через державний кордон України, Законом України встановлено єдиний збір за різні види контролю – митний, санітарний, фітосанітарний, радіологічний, екологічний, а також за проїзд автомобільних транспортних засобів дорогами України. Крім спрощення процедури контролю, Законом зменшено розміри ставок єдиного збору, порівняно з діючими до цього, приблизно в 1,5 рази.

Митними органами вже тривалий час застосовується спрощена технологія митного оформлення та контролю стосовно добросовісних суб'єктів підприємницької діяльності – до товарів цих підприємств не застосовуються деякі заходи нетарифного регулювання та інші обмеження.

За наполегливої ініціативи Держмитслужби Україна приєдналася до Міжнародної Конвенції про узгодження умов проведення контролю вантажів на кордонах 1982 року, що сприятиме полегшенню проходження вантажів через кордони, скорочення кількості вимог щодо дотримання формальностей, а також видів і тривалості контролів.

Законом України "Про порядок ввезення в Україну, митного оформлення й оподаткування особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться громадянами на митну територію України" врегульовано питання оподаткування товарів, що ввозяться громадянами на митну територію України, визначено норми та обсяги товарів, що можуть бути ввезені в Україну громадянами без оподаткування, вдосконалено порядок оподаткування товарів, що тимчасово ввозяться громадянами на митну територію України, а також передбачено значне спрощення процедури митного контролю та митного оформлення особистих речей, товарів, транспортних засобів, що переміщуються громадянами через митний кордон України. Встановлено єдині процедури митного контролю та митного оформлення особистих речей, товарів, транспортних засобів, що переміщуються громадянами через митний кордон України.

Розроблені і впроваджуються в життя конкретні заходи щодо спрощення митних процедур, прискорення пропуску через митний кордон і митного оформлення товарів, створення сприятливих умов для транзитних перевезень.

У напрямі реалізації митно-тарифної політики держави Держмитслужбою здійснюються заходи щодо поступового приведення національного законодавства в сфері зовнішньоекономічної діяльності до вимог Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) та угод Уругвайського раунду (1994 року) з метою сприяння інтеграції України у Європейське Співтовариство, вступу до Світової організації торгівлі (СОТ).

Концепцією трансформації митного тарифу України на 1996-2005 роки відповідно до системи ГАТТ/СОТ, затвердженої Указом Президента України, визначено основні принципи та напрямки поступового зниження ставок ввізного мита з метою лібералізації міжнародної торгівлі, забезпечення доступу до світових товарних ринків.

Середня арифметична ставка ввізного мита Митного тарифу України (в дії з 01.07.2002 року) становить 10,7 % митної вартості товарів, що характеризує помірний рівень захисту економіки від імпорту.

Порівнюючи рівень ставок у Митному тарифі України з граничним рівнем, встановленим у Концепції трансформації митного тарифу України згідно з вимогами ГАТТ/СОТ на 1996-2005 роки, можна зазначити, що:

- дорівнюють граничному рівню – близько 13% ;
- перевищують граничний рівень – близько 34%;
- нижче граничного рівня – близько 53 %.

31.07.2002 року Президентом України Леонідом Кучмою підписано прийнятий Верховною Радою України новий Митний кодекс України, який, відповідно до його розділу XXI "Прикінцеві положення", набирає чинності з 1 січня 2003 року. (Початок розробки робочою групою – середина 1995 року, надання на розгляд у Верховну Раду – кінець 1996 року. Прийняття ВР – перша половина 2002 року) .

Містить 432 статті.

Розроблення Митного кодексу України здійснювалось із неухильним дотриманням вимог Митного кодексу Європейського Союзу, інших визначальних документів з питань митного регулювання цієї організації.

Прийняття нового Митного кодексу України (і головне, набрання ним чинності) значно розширить перспективи вступу України до СОТ, виходу України на світовий ринок, створить додаткові умови для зміцнення торговельних та економічних зв'язків із зарубіжними країнами, а також для участі нашої держави в міжнародній співпраці з митних питань.

Крім того, набрання ним чинності створить належну нормативно-правову базу для врегулювання митних правовідносин, яка, в свою чергу, дасть можливість надійно захищати економічні інтереси України. Наразі розробляється близько 78 постанов Кабінету Міністрів України на виконання положень Кодексу з метою приведення нормативних актів КМУ у відповідність до цього документу.

У прийнятому Митному кодексі закладено принципові нові засади завдань митних органів у сфері регулювання експортно-імпортних операцій, визначенні процедур здійснення спільного з митними службами суміжних держав митного контролю товарів, що переміщуються через кордон України. Важливим фактором забезпечення дотримання міжнародних правил торгівлі є і визначення в Кодексі питань щодо застосування рівнозначних митних процедур незалежно від країни – власника товарів, вантажів і транспортних засобів.

Крім того, у цьому нормативно-правовому акті знайшло втілення й питання структурізації митної служби України: він містить цілу низку

нових норм, які закріплюють створену на сьогодні структуру митних органів України, чітко визначає статус та повноваження всіх елементів цієї структури – від так званого спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи, яким на сьогодні є Державна митна служба, до регіональних митниць, митниць, митних постів й спеціалізованих митних управлінь та організацій.

Одне з першочергових завдань Кодексу – демократизація та уніфікація процедур митного контролю, митного оформлення товарів, що належать як підприємствам, організаціям, установам усіх форм власності, так і громадянам.

Створюється законодавча база для запровадження технологічних схем контролю, які відповідають сучасним міжнародним стандартам («червоний» та «зелений» коридори). До речі, з метою прискорення й лібералізації митних процедур розробки проекту відмовилися від так званого глобального митного контролю.

У Кодексі вперше визначено такі важливі фактори здійснення процедури декларування, як терміни подання митної декларації. З метою спрощення митних процедур упроваджується подання попередньої декларації.

З метою вирішення проблеми нормативного визначення митних режимів та умов їх застосування в процесі здійснення експортно-імпорتنних операцій, у Кодексі детально врегульовано види митних режимів, які мають місце при переміщенні товарів через митний кордон України.

Кодекс містить і положення, якими закладаються більш прогресивні засади регламентації правовідносин в частині переміщення товарів громадянами через митний кордон України.

Заслугує на увагу й те, що вперше в митному законодавстві України та країн-членів СНД положеннями Кодексу визначаються особливості здійснення митних операцій при переміщенні об'єктів (товарів) через митний кордон України морським, річковим, авіаційним, залізничним та автомобільним транспортом, а також митних процедур на трубопровідному транспорті, лініях електропередач, каналах міжнародного поштового обміну.

Новацією Кодексу є й те, що ним встановлюється більш гнучкий принцип побудови митного тарифу України, який відповідає вимогам, що пред'являються до митних тарифів країн – членів Генеральної угоди з тарифів і торгівлі та Світової організації торгівлі.

Новаціями Кодексу є й положення, які встановлюють методичку визначення митної вартості товарів, яка розроблена з урахуванням вимог Генеральної угоди з тарифів і торгівлі. Запроваджується декларування митної вартості, що забезпечить повноту справляння податків і зборів при митному оформленні товарів. Цей порядок відповідає світовій практиці та ставить в рівні умови всіх імпортерів.

Деталізовано процесуальні норми провадження в справах про порушення митних правил. Така регламентація забезпечить чітке виконання вимог законодавства та виключить можливість зловживань при провадженні й розгляді справ про порушення митних правил. Уперше в українському законодавстві визначено поняття порушення митних правил. Значно розширено перелік видів митних правопорушень. Установлено нові, більш об'єктивні (адекватні) санкції за передбачені нормами Кодексу правопорушення. Так, пропонується значно ширше застосовувати штрафи. Його розмір буде залежати від тяжкості скоєного порушення, а також рішення про його стягнення і розміри безпосередньо буде прийматися митницею.

Положеннями Кодексу, нарешті, законодавчо врегульоване питання судового розгляду справ про порушення митних правил, за якими можливе застосування конфіскації предметів правопорушення.

Заслугує на увагу й те, що положеннями нового Митного кодексу передбачено цілу низку активних заходів правового захисту й забезпечення безпеки працівників митних органів; ними встановлюються й більш високі вимоги до посадових осіб митних органів.

Щодо комплексної програми розбудови державного кордону

Серед важливих напрямів реалізації Державної програми розвитку на 2000-2004 роки стоїть завдання: "значно активізувати у 2000-2004 рр. роботу над створенням (відповідно до міжнародних стандартів) національної мережі міжнародних транспортних коридорів та інтегрування у транспортну систему країн Європи". У вирішенні поставлених Президентом України завдань, значна роль належить уже створеним інженерно-комунікаційним та соціально-побутовим інфраструктурам в пунктах пропуску через державний кордон.

На даний час у зв'язку з набранням чинності з 01.01.2003 р. нового Митного Кодексу, йде напружена робота в напрямі впорядкування (статусу, категорії, типу) пунктів пропуску на державному кордоні України.

Через територію Закарпатської області пролягає міжнародний транспортний коридор № 5 (Критський) за маршрутом Ліссабон–Трієст–Любляна–Будапешт–Київ–Волгоград, який сполучає західно- і східно-європейські автодорожні, залізничні та річкові національні мережі з метою інтерконтинентального забезпечення транзитних вантажних перевезень в напрямку Європа–Азія. Вказаний транспортний коридор, зокрема його допоміжні транспортні мережі на території Закарпатської області, перетинається з відгалуженнями міждержавного транспортного коридору Балтійське море–Чорне море (Гданськ–Одеса) для перевезення пасажирів і вантажів з півночі на південь Європи.

З метою забезпечення облаштування державного кордону, розвитку мережі пунктів пропуску, створення сервісної інфраструктури, відповідної до міжнародних норм, умов для вільного спілкування місцевого населення прикордонних регіонів України з населенням прикордонних регіонів суміжних держав та умов для забезпечення історичних, етнічних, соціальних, культурних і родинних зв'язків громадян, Карпатською регіональною митницею систематично проводяться обстеження пунктів пропуску, що функціонують в зоні діяльності Карпатської регіональної, Чопської та Закарпатської митниць, аналізуються їх наявна матеріально-технічна база, пропускна спроможність, під'їзні шляхи, забезпеченість тепловою та електричною енергією, можливі перспективи розбудови і джерела фінансування.

Комплексною Програмою розбудови державного кордону України, затвердженою Указом Президента України від 16.12.1993 року № 596/93, передбачено здійснити реконструкцію і розбудову автомобільного пункту пропуску "Ужгород".

Необхідність реконструкції також зумовлюється й тим, що на суміжній стороні державного кордону з Словаською республікою в 1994 році споруджений комплекс по митному оформленню пасажирського транспорту, а в 1999 році – комплекс по митному оформленню вантажного транспорту, які частково фінансувалися по програмі Європейського співтовариства "PHARE", після введення в експлуатацію яких транспортна розв'язка на Українській стороні внаслідок перехрестя транспортних потоків потребує кардинальної зміни.

Виконуючи цю Програму, Держмитслужбою в 1996-2000 рр. виділені та освоєні кошти в розмірі 1 353,18 тис.грн. *(викуплено 8 га землі та Карпатською РМ отримано Державний акт на землекористування).*

викуплено адмінкорпус № 3, проплачено послуги по виконанню Генплану та проектної документації).

Виконуючи доручення Держмитслужби України, Карпатською РМ забезпечено підготовку техніко-економічних характеристик та генплану розбудови і реконструкції МАПП "Ужгород" загальною кошторисною вартістю близько 11 млн. євро.

Карпатською регіональною митницею було внесено пропозицію Державній митній службі, Закарпатській обласній державній адміністрації вийти з клопотанням у Національне Координаційне бюро програми "TACIS" Міністерства економіки України про внесення об'єкту МАПП "Ужгород" до інвестиційного проекту реконструкції в рамках Програми прикордонного співробітництва "TACIS".

19 березня поточного року за участю представників Державної митної служби України, Міністерства закордонних справ України, Мін-економіки України, а також представника Європейського співтовариства Програми "TACIS", обстежено зазначений пункт пропуску і прийняте рішення щодо його включення до переліку об'єктів, реконструкція яких буде фінансуватися в рамках Програми "TACIS" на 2003 рік. Одночасно можна відмітити, що і під час візиту в Україну ідентифікаційної місії Директорату "Євродопомога" Європейської комісії по формуванню проектного портфелю Програми TACIS на 2003 рік проведено робочу зустріч та досягнуто домовленості щодо передбачення під час формування Європейським Союзом плану на 2003 рік допомоги на реконструкцію МАПП "Ужгород".

Станом на 01.10.2002 року реалізація програми "TACIS" Європейського Союзу по реконструкції МАПП "Тиса", в основному, завершена. За дев'ять місяців поточного року освоєно 7,34 млн. грн. Реконструйований МАПП "Тиса" введений в експлуатацію у вересні поточного року.

Виділено та освоєно коштів в сумі 665, 01 тис. грн. для завершення будівлі блоку №3 адмінкорпусу Закарпатської митниці, а також – 150 тис. грн. на відновлювальні роботи *(ліквідація наслідків наводки на митних постах "Вилок", пунктах пропуску "Тересва" та "Дзвінкове")*.

В зв'язку з зверненням Закарпатської облдержадміністрації щодо вирішення питання сприяння відкриттю міждержавного пункту згідно з Комплексною програмою розбудови державного кордону України, затвердженої Указом Президента України від 16 грудня 1993 року № 596/93,

на території Закарпатської області, були направлені пропозиції у Держмитслужбу щодо можливості будівництва пункту пропуску на кордоні з Республікою Польща “Лубня – Волосате”. Дане питання наразі опрацьовується відповідними центральними відомствами держави та робочими групами при кабінетах міністрів України та Польщі.

У поточному році під час переговорів робочих груп України та Угорщини щодо підготовки проекту міжурядової угоди щодо зміни статусу пункту пропуску “Лужанка” (Україна) – “Берегшурань” (Угорщина) в частині, що стосується пропуску вантажного автотранспорту, прийнято позитивне рішення.

Пункт пропуску “Лужанка – Берегшурань” відповідно до Угоди між Урядом України і Урядом Угорської Республіки про пункти пропуску через державний кордон, підписаної в м. Будапешті 26 лютого 1993 року та розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 травня 1996 року № 373-р, на даний час має статус міжнародного для пасажирського автомобільного сполучення.

Комплексною програмою розбудови передбачено реконструкцію автопереходу “Лужанка” за міжнародною Програмою “TACIS”, яка включає спорудження об’єктів для митного оформлення вантажного автотранспорту з включенням його в Транс-Європейсько-Азіатську автомобільну магістраль.

Міністерство будівництва і експлуатації автомобільних шляхів України та Закарпатський облівиконком 10.01.90 р. протокольно прийняли рішення про винесення ділянки автомобільної дороги Берегово–Лужанка–Держкордон за межі м. Берегово. Фінансування будівництва зазначеної під’їзної дороги планувалося здійснювати відповідно підприємствами і організаціями Закарпатської області. Разом з цим, на сьогоднішній день роботи не завершені.

Проїзд через м. Берегово вантажному автотранспорту заборонено. Для проїзду вантажного автотранспорту організований об’їзний шлях від с. Іванівка до с. Дідово (Берегівського району) по автошляху місцевого значення з шириною проїзної частини – 4,5 м. Радіуси поворотів на проміжку між с. Дідово та м. Берегово – порядку 400-600 м, що викликає утруднення при рухові ваджековазових автопоїздів. Кількість поворотів становить в середньому 2-3 на 1 км. Протяжність шляху – 6 км. Невпорядковано залізничні переїзди. Дорожнє покриття не розраховане

на інтенсивний вантажопотік. На даний час має місце пошкодження дорожнього покриття, деформації як дорожнього покриття, так і ґрунтової основи дороги. По проїзду через м/п “Лужанка” на в’їзних та виїзних ділянках організована односмугову дорогу для руху легкового автотранспорту.

На даний час цей пункт пропуску не функціонує у зв’язку з його реконструкцією з угорської сторони.

Водночас повідомляємо, що Держмитслужбою інформовано Кабінет Міністрів України та Міністерство закордонних справ України про проблеми на українсько-угорському державному кордоні (зокрема, щодо введення на пунктах пропуску “червоних” та “зелених” коридорів та розбудови пунктів пропуску “Лужанка – Берегшурань” та “Вилко – Тісбеч” на українсько-угорському кордоні) та запропоновано шляхи їх вирішення.

Враховуючи актуальні інтереси громадян як Закарпатської області, так і прикордонних повітів Сату-Маре (Румунія) у подальшому розвитку співробітництва та приймаючи до уваги міждержавний договір про дружбу і добросусідські відносини, в районі смт. Солотвино Тячівського району Закарпатської області було розпочато та на теперішній час завершено будівництво моста через р. Тиса. Будівництво даного моста проводиться як пам’ятник архітектури і історії (його верхня частина побудована з дерев’яних конструкцій). Фінансування будівництва моста здійснюється міжнародною організацією “PHARE”.

Будівництво під’їзних шляхів до моста з української сторони ведеться прискореними темпами. Облаштування під’їзних шляхів до державного кордону ведеться Закарпатською обласною державною адміністрацією.

Відкритим залишається питання щодо статусу пункту пропуску. Наявні перспективи по наданню йому категорії – місцевий – з української сторони. Урядом Румунії визначено статус як міжнародний.

Наприкінці наступного року Угорщина планує завершити розбудову прикордонної та митної служб у повній відповідності до вимог ЄС. В зв’язку з чим буде змінено форми і методи прикордонного та митного контролю, ветеринарної, карантинної та санітарно-епідеміологічної служб. Угорщина, кордони якої межуватимуть з кордонами країн-членів ЄС, вибудовує інфраструктуру прикордонно-митної служби з урахуванням того, що митний контроль з Україною, Румунією, Словаччиною та

Югославією з точки зору їх території стануть для Євросоюзу зовнішніми. Як наслідок – очікується, що усі види контролю стануть жорсткішими по відношенню до осіб, що перетинають кордон, і товарів, які ввозяться в країни ЄС.

Міжнародна діяльність

Втілення у життя ідеї входження до структур ЄС не можливе без відповідної співпраці з європейськими державами. Це стосується й митних структур України, особливо на західних кордонах держави. Практика нашого часу свідчить, що створення умов для сумісного оформлення митних документів, спрощення митних процедур тощо є певним кроком вперед на шляху інтеграції у європейську спільноту.

Серед напрямів співробітництва митних органів суміжних держав можна виділити такі:

1. Узгодження питань взаємодії та організації пропуску транспортних засобів та вантажів.
2. Узгодження дій Сторін по розбудові пунктів пропуску на державному кордоні.
3. Розвиток контактів, удосконалення системи взаємного обміну інформацією.
4. Взаємодія та обмін інформацією з питання боротьби з контрабандою (в т.ч. з такими її суспільно небезпечними проявами як контрабанда наркотичних засобів та зброї) та порушеннями митних правил.
5. Обмін інформацією щодо змін у митних правилах держав.

Слід відмітити, що, незважаючи на введення у 2000 році ввізового режиму, що негативно відбивається на соціальному, культурному та економічному розвитку прилеглих до кордону територій, зокрема країн в цілому, між центральними апаратами митних служб, а також суміжними митними установами (Карпатською регіональною митницею, Чісра на Тисою та Пряшівською митницями Словаччини) у рамках Міжурядової Угоди про взаємодію з митних питань налагоджено тісну ефективну взаємодію з різних питань. Такі ж взаємовигідні плідні робочі стосунки налагоджено між митними органами та суміжними митними установами Угорщини і України (Північно-Альфелдським регіональним митно-фінансовим управлінням та Карпатською регіональною митницею, Загонською, Тісобецькою, Берегшуранською та Чопською митницями),

а також регіональними митницями та суміжними митницями Румунії і України.

Питання взаємодії, співпраці між митними відомствами, насамперед країн-сусідів, а також іншими країнами є одним із пріоритетних напрямів діяльності як митної служби України, так і митниць Карпатського регіону. Систематичними стали робочі зустрічі керівництва ДМСУ, Карпатської регіональної митниці з керівниками відповідного рангу Словаччини, Угорщини, Румунії, на яких оперативно вирішуються актуальні стратегічні питання співробітництва митних органів, діяльності в цьому напрямі суміжних митних установ.

Регулярно представники ДМСУ із залученням представників регіональної митниці беруть участь у поточних засіданнях чотирьохсторонньої Змішаної координаційної комісії з питань упорядкування руху автотранспорту через українсько-угорський кордон.

Із урахуванням ряду заключних угод систематичними стали робочі зустрічі керівництва Карпатської регіональної митниці з керівниками відповідного рангу Словаччини, Угорщини, на яких оперативно вирішуються актуальні питання роботи суміжних митниць.

03.04.2002 р. представником Карпатської регіональної митниці було взято участь у роботі конференції з питань короткострокових та довгострокових планів модернізації угорсько-української ділянки державного кордону у м. Ниредьгаза (Угорська Республіка).

У конференції брали участь митні експерти центрального апарату митної служби Угорщини, голова угорсько-української секції Торгово-промислової палати Угорщини, президент Закарпатської ТПП, заступник голови Закарпатської ОДА, керівники автотерміналів, представники бізнесових кіл, генеральний Консул Угорщини в Ужгороді.

Представниками Карпатської регіональної митниці взято участь у роботі міжнародної конференції з питань українсько-словацького транскордонного співробітництва, що відбулася 30-31.05.2002 р. в м. Михайлівце (Словаччина) та на базі санаторію "Карпати" (Україна).

У роботі конференції брали участь Надзвичайні та Повноважні Посли України у Словаччині – Ю. Рилач та Словаччини в Україні – В. Гривня, а також керівники місцевих органів влади Пряшівського краю (Словаччина), Закарпатської області, представники Міністерств закордонних справ України та Словаччини, ряду інших зацікавлених

міністерств та відомств, керівник Директорату з питань співпраці місцевої та регіональної демократії Ради Європи.

На зустрічі були обговорені питання укріплення економічних зв'язків та контроль на кордоні, здійснено обмін інформацією з питань боротьби з митними правопорушеннями, відмічено позитивність використання в роботі на українсько-словацькому кордоні в автомобільних пунктах пропуску супровідних листів.

11.09.2002 року на базі Чопської митниці були організовані та проведені переговори між представниками Держмитслужби України та представниками митно-фінансової охорони Угорської Республіки стосовно введення в дію супровідних листів на пункті пропуску Чоп – Захонь та обмін інформацією про товари та транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон України і Угорської республіки. У результаті переговорів досягнута домовленість щодо подання на розгляд керівників Держмитслужби України, митно-фінансової охорони Угорської Республіки, узгодженого на рівні експертів проекту Протоколу.

У 2002 році за участю керівництва регіональної митниці згідно з міжвідомчим Меморандумом між Державною митною службою України і Митним Директоратом Словацької Республіки продовжена співпраця між відповідними митницями Словацької Республіки і України з питань роботи пунктів пропуску та поглиблення співпраці, запровадження та використання в оперативній роботі “супровідних листів”.

У липні поточного року взято участь у зустрічі з керівництвом митного поста “Вишне Німецьке” та Східнославацького поштового Управління. На зустрічі обговорено питання щодо внесення змін по доставці міжнародної пошти у пункт міжнародного поштового обміну м. Чоп.

3 жовтня взято участь у переговорах змішаних міжнародних комісій Словацької Республіки та України з проблематики прикордонних переходів на спільній ділянці державного кордону, що відбулися на базі митниці Чісна над Тисою (Словацька Республіка). Найважливішим пунктом порядку денного переговорів було питання будівництва нових прикордонних переходів на спільній ділянці державного кордону.

Співробітництво в галузі митної справи між Україною та Словацькою Республікою здійснюється на основі положень міжурядової Угоди між двома державами про співробітництво і взаємодопомогу в галузі митної справи, підписаної 15.06.95 р., згідно з якою митні органи співробітничать у галузі митної справи, забезпечуючи виконання митних

формальностей при здійсненні міжнародного сполучення між двома державами, розвиток і прискорення пасажирського і вантажного руху, виявлення та припинення порушень митного законодавства, зміцнення добросусідських відносин.

При цьому підписання міжвідомчого Меморандуму між Державною митною службою України і Митним Директоратом Словацької Республіки (04.04.2001 р., м. Ужгород) дозволило суттєво активізувати українсько-словацьке митне співтовариство, дало можливість визначити конкретних осіб, уповноважених на здійснення прямих контактів на центральному та регіональному рівнях, забезпечити порядок їх взаємодії.

За результатами роботи у 2002 році можна відмітити позитивний результат взаємодії між суміжними митницями у виявленні митних правопорушень. На зустрічах відмічено оперативний та якісний характер підготовки відповідей на запити, що надходять. Обговорено питання протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів, наркотичних засобів та запасних частин до військової техніки. Підтверджено готовність і в подальшому до співпраці у цьому напрямі. Протягом року проводився обмін інформацією по виявлених митних правопорушеннях. Разом з цим, намічено програму подальших спільних дій у напрямі боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Можна з упевненістю сказати, що 2002 рік увійде в історію інтеграції важливою віхою. З 1-го січня цього року значна кількість країн вилучена із списку візового режиму, а з 9-го жовтня нинішнього року оприлюднено коло тих держав, що будуть прийняті в Євросоюз¹. Це тепер дало можливість ясно зрозуміти, де незабаром протягнуться зовнішні кордони ЄС.

Список країн, звільнених від візового режиму Євросоюз²

Андорра	Коста Ріка	Японія	Монако	Сінгапур
Аргентина	Чехія	Канада	Нікарагуа	Словаччина
Австралія	Південна Корея	Литва	Панама	Словенія
Болівія	Еквадор	Польща	Парагвай	Нова Зеландія
Бразилія	Естонія	Латвія	Румунія	Уругвай
Бруней	Гватемала	Угорщина	Сальвадор	США
Болгарія	Гондурас	Малазія	Швейцарія	Венесуела
Чилі	Хорватія	Мальта	Сан-Мартин	Гон-Конг
Кіпр	Ізраїль	Мексика	Ватикан	Макао

Не володіючи цією інформацією, хто міг би собі подумати, що час біжить так швидко. Насправді ж, минуло вже 17 років з тих пір, як підписано Шенгенську Угоду і 12 років, як була укладена Конвенція "Про застосування Шенгенської Угоди про поступове скасування перевірок на спільних кордонах" (19.VI.1990), яка набула чинності практично сім років тому, хоча її ідея своїми гістоологічними коренями сягає аж 50-х років минулого сторіччя.

Вимога про забезпечення вільного пересування громадян (як одна із умов основоположних прав свободи), з часу підписання Римських Угод, постала перед політиками країн-засновників ЄС як головна мета. Країни-підписанти названих Угод довгий час будували свої плани лише на основі

необхідності поглиблення економічної інтеграції і нічого не робили у напрямі забезпечення саме названих основоположних цілей. У процесі успіхів, досягнутих Угорщиною в економічній інтеграції взагалі та з країнами спільного ринку, суттєво поліпшився життєвий рівень громадян, у кілька разів зріс парк пасажирського та вантажного транспорту. В економіці наступило відоме поживлення, загострилася боротьба за ринки збуту, в результаті чого негативом стали великі черги на кордонах, запізнення доставок в інші країни товарів через велику втрату часу, в ході митних перевірок у пунктах перетину державного кордону. З цих причин значна кількість товарів потрапляла до адресатів невчасно, чимала їх кількість псувалася в дорозі, вони ставали несприятливими для споживання. Як результат – численні фірми несли значні фінансові збитки і, в першу чергу, з причин порушення строків доставки, означених в укладених угодах. Крім того, у період відпусток багато тисяч західноєвропейських громадян, які їхали власним автомобільним транспортом, так само витрачали багато часу на кордонах, запізнювалися на відпочинок, марно витрачали власні кошти.

На початку 80-х років політики країн-членів Євроспільноти задалися метою знайти раціональне рішення і створити сприятливі умови для більш вільного пересування громадян. У зв'язку з тим, що між представниками країн-підписантів не було у всьому повної згоди, народилися так звані одиничні ініціативи. До цього процесу можна віднести Саарбрюкенську Угоду між Францією та Німеччиною (13.VII.1984 року)³. Шенгенську Угоду, яку підписали 14.VI.1984 року Бельгія, Франція, Німеччина, Люксембург і Нідерланди, країни Бенілюксу, взявши на себе зобов'язання поступово скасувати контроль на спільних кордонах і дозволити вільний перетин кордону громадянам країн, що підписали угоду, та країн, що не є державами-членами.

Головні елементи короткострокових заходів, передбачених Угодою

В рамках Угоди було заплановано вжити короткострокові заходи, головними елементами яких є:

– з 25 червня 1985 року у галузі пасажирського обороту головним правилом для поліційних постів та митної служби на пунктах

³ 1984. július 13. Saarbrückenben francia-német megállapodást írtak alá a közös határon az ellenőrzés fokozatos felszámolásáról.

¹ Брюссель, 2002 рік, 9 жовтня. В цей день Європейська Комісія внесла пропозицію, щоб Євросоюз до кінця нинішнього року завершив переговори з питань приєднання до ЄС 10 країн кандидатів. У своєму щорічному стратегічному повідомленні про поступ процесу розширення, виконавчий орган Євросоюзу оцінює обстановку таким чином, що Кіпр, Чехія, Естонія, Угорщина, Польща, Литва, Латвія, Мальта, Словаччина й Словенія "на початок 2004 року повністю підготувалися до членства в ЄС". У зв'язку з цим, весною 2003 року з ними можна підписати Угоду про приєднання. (Джерело: Угорське телеграфічне агентство – MTI, 10.X.2002 року)

² Vajlok László: Személyek szabad áramlása – vízumpolitika és idegenrendészet, Bp. OKTK-s projekt 2002. 28.p.

перетину держкордону стало проведення контролю в режимі "поп стоп" ("без зупинки"). Це означає, що автомобілі проїжджають повз контрольний пост з мінімальною швидкістю, практично без зупинки. Однак в окремих випадках, виключно вибірково, тобто у спонтанному порядку ці служби мають право проводити і більш детальну перевірку;

- з метою полегшення візуального контролю бажано, щоб громадяни Євросоюзу на вітровому склі своїх автомобілів мали наклейки – символ ЄС або просто паперовий кружок зеленого кольору діаметром не менше як 8 сантиметрів;
- в міру можливостей скоротити строки очікування і проходження митного контролю пасажирського руху на кордонах в'їзду у простір Євросоюзу та на дорогах країн-членів ЄС;
- з 31 грудня 1985 року на спільних кордонах розпочати здійснювати контроль за всіма видами пасажирського руху таким чином, щоб у цьому процесі спільно брали участь прикордонники та митники обох сторін – ЄС та країни-сусіда ЄС;
- для людей, які мають юридичне право користуватися привілеями спрощеного переходу, на спільних кордонах забезпечення можливості перетину ними кордону не лише у спеціально обладнаних пунктах переходу і не лише у визначений для цього час;
- з метою спрощення і полегшення перетину кордону сторони у найкоротший час, якщо це можливо до 31 грудня 1985 року, максимально мають наблизити умови національної візової політики, звертаючи при цьому особливу увагу на попередження негативних явищ, що можуть виникнути у міграційних процесах та у забезпеченні безпеки;
- сторони зобов'язуються, що кожна на своїй власній території рішуче виступлять проти розповсюдження наркотиків та наркотичних речовин і в цій справі постійно узгоджуватимуть свої дії;
- сторони й надалі зміцнюватимуть співпрацю поліцейських та митних служб з метою попередження переслідування й припинення будь-якого злочину і особливо посилення боротьби із торгівлею наркотиками та зброєю, незаконним в'їздом людей і перебуванням їх у регіоні країн-членів Євросоюзу, боротимуться з порушеннями податкового законодавства, відмиванням грошей та контрабандою. З цією метою сторони, дотримуючись свого національного

законодавства, робитимуть усе можливе для повнішого інформаційного обміну, дальшого його поліпшення й посилення. У рамках національних вимог із усіх цих питань сторони прагнуть максимально надати одна одній взаємну допомогу;

- в інтересах поліпшення перевезень автомобільним транспортом, на своїх спільних кордонах, починаючи з червня 1985 року, сторони припиняють регулярний їх догляд і контроль. Замість цього вводиться спонтанна, вибіркова перевірка вантажів і проходження транспортних засобів. Усі види супровідних документів слід узгодити й модифікувати, а де можливо, цілком спростити з метою полегшення користування ними;
- прагнення сторін створити такі умови, котрі сприятимуть суттєвому скороченню часу обробки товарних мас на спільних залізничних кордонах, скороченню очікування перетину держкордону, спрощенню проведення контролю;
- узгодження на спільних кордонах форм і методів співпраці прикордонних та митних служб, прагнення раціонально використати свій робочий час⁴.

Все це яскраво засвідчує, що сторони, які підписали Шенгенську Угоду, серйозно зобов'язали себе, щоб потім на спільних кордонах суттєво понизити роль проведення контролю, а в подальшому і цілком припинити його. Проте практичні кроки введення цих принципів у життя засвідчили протилежне. До кінця 80-х років рішення про запровадження в життя вже підписаної угоди прийнято не було. Процес прискорився тим, що на "західних" кордонах "східного" блоку країн була ліквідована "залізна завіса". Певно, ще багатьом пам'ятними є події 1988-1989 років: відкриття кордонів, масове видання громадянам східного блоку закордонних паспортів, величезні черги на кордонах (наприклад, угорців на кордоні з Австрією). Подібні сцени можна було спостерігати також на німецько-польському кордоні, на кордоні Німеччини з Чехословаччиною⁵, словом, скрізь, де тягнуться держкордони східних і західних держав.

Становищу, що склалося (в багатьох місцях це набирало форму великих безпорядків), країни, що підписали Шенгенську Угоду, почали надавати

⁴ Határellenőrzés az Európai Unióban 31-32. P Hanns Seidel Alapítvány 2000. Budapest.

⁵ A cseh-német határon lévő Waidhausi határátkelőhelyen 1988-ban kb.1.5 millió. ezt követően 1990-től évente több mint 10 millió után lépett át a határátkelőn.

все більшого значення, приділили також більшу увагу вирішенню практичних проблем, перед імплементацією Шенгенських домовленостей⁶.

Нагадаю, що структурно побудова Конвенції про застосування Шенгенської Угоди від 14.VI.1985 року між урядами держав економічного союзу Бенілюкс, ФРН та Французької Республіки про поступове скасування перевірок на спільних кордонах виглядає таким чином⁷:

- визначення термінології, що використовується в Угоді;
- скасування контролю на внутрішніх кордонах за пересуваннями осіб;
- перетин внутрішніх кордонів;
- перетин зовнішніх кордонів;
- візи:
 - а) візи для короткотермінового перебування;
 - в) візи для довгострокового перебування;
- умови пересування іноземців;
- види дозволів на проживання та інформування з метою заборони на вступ у Шенгенську зону;
- додаткові заходи;
- мета надання посвідки на право отримання притулку;
- поліція та забезпечення безпеки;
- співпраця поліцейських відомств;
- надання юридичної допомоги з метою передбачення можливих злочинних дій;
- застосування принципу “ne bis in idem” (“не бути двічі одному й тому ж”);
- видворення;
- винесення покарання за скоєний кримінальний злочин;
- наркотичні речовини;
- вогнепальна зброя і набої до неї;

⁶ 1990. június 14. Az EK belügy- és igazságügyi miniszterei áttekintették a SchE szövegét 1990. június 19. Schengeni Végrehajtási Egyezménynek parafálása (melyet Schengen II is szoktak nevezni).

⁷ MEGALLAPODÁS a Benelux Gazdasági Unió, tagállamainak kormányai, a Német Szövetségi Köztársaság kormánya, és a Francia Köztársaság között a határokra történő ellenőrzések fokozatos megszüntetése tárgyában 1985. június 14.-én létrejött Schengeni egyezmény végrehajtására.

- Шенгенська інформаційна система⁸;
- застосування і використання Шенгенської інформаційної системи;
- розподіл затрат на підтримку Шенгенської інформаційної системи;
- транспортування товарів і товарооборот;
- захист особистих даних людини;
- Виконавча Комісія;
- заключні розпорядження⁹.

У зв'язку з тим, що Угоду ратифікували усі країни-члени, Шенгенська Конвенція 1.IX.1993 року вступила у чинність. Однак Шенгенський Виконавчий Комітет практично запровадив її у життя лише 26.III.1995 року¹⁰. До Шенгенської Угоди приєдналися Італія, Австрія та Греція, а з 25.III.2001 року країни-члени так званої Унії Північного Закордонного Паспорту – Швеція, Фінляндія, Данія, Норвегія та Ісландія.

Роль Шенгенського Виконавчого Комітету з часу підписання Амстердамської Угоди про питання віз, притулку, імміграційного та інших аспектів політики щодо свободи пересування осіб було переглянуто, бо значна частина юридичного матеріалу була віднесена у перший розділ документів Євросоюзу (а якась частина його у третій розділ). Країнам-кандидатам на вступ до Євросоюзу уже зараз слід відповідати усім виробленим нормам і вимогам Шенгенської Угоди.

Амстердамська Угода набула чинності 1.V.1995 року, однак норми її практичного застосування ще не “дозріли”. Є і такі її приписи, які вступили у життя негайно, проте є й такі, на “дозрівання” яких ЄС відвів додатково 5 років. Це певною мірою ускладнює становище країн, що

⁸ SIS= Шенгенська інформаційна система: така автоматична інформаційна система, яка увібрала в себе дані про окремих осіб, нерухомості і забезпечує можливість швидкого пошуку всіх необхідних відомостей.

- під час проведення контролю на кордонах;
- під час митного догляду, поліцейських перевірок, чи проведення інших видів контролю, що стосуються осіб, транспортних засобів;
- під час видачі віз, довідок та дозволів на тимчасове або довгострокове перебування осіб у Євросоюз-івському просторі;
- під час перевірок, які проводять відомства міжнародних поліційних органів.

⁹ Ritecz Gy.-Sallai J.: „HATARELLENŐRZÉS” MAGYARORSZÁG NYUGATI HATÁRSZAKASZAIN AZ UNIÓS CSATLAKOZÁST KÖVETŐEN Bp. 2001. Határőrség pályázat

¹⁰ Для Шенгенської Конвенції розповсюджується крім країн-засновників на Іспанію та Португалію, які приєдналися до цього документу дещо пізніше.

бажають вступити у Євросоюз, адже їм слід всебічно підготуватися до виконання Шенгенських норм. Країнам-членам Євросоюзу завдає немало складнощів те, що, наприклад, Велика Британія та Ірландія не захотіли прийняти пропоновану систему повного скасування контролю за пасажирським та транспортним рухом на своїх кордонах. Крім того, юридичні матеріали Шенгенської Конвенції складаються не лише із системи контролю за пересуванням осіб, товарних мас та застосування вільної політики, а й вимоги тісної співпраці поліцейських Відомств та Відомств юриспруденції.

Внаслідок приєднання Угорської Республіки до ЄС система охорони державного кордону Угорщини постала перед великим викликом. В якийсь спосіб слід знайти вихід для поліпшення охорони зовнішніх кордонів таким чином, щоб внаслідок цього було забезпечено також добрий зв'язок з тими угорцями, які проживають за кордонами Угорщини. Водночас, Євросоюз законно вимагає, щоб на внутрішніх кордонах ЄС не порушувався порядок, щоб зберігався достатній ступінь прикордонної безпеки, забезпечувалася система безконтрольного пересування теренами країн-членів ЄС осіб та транспортних засобів, щоб саме приєднання Угорщини до Євросоюзу не створило якогось дефіциту безпеки. Якщо ще глибше простежити інтереси ЄС з цих питань, можна встановити, що від Угорщини Євросоюз фактично вимагає, щоб вона стала своєрідним фільтром безпеки. Цим вимогам ми зможемо відповідати лише тоді, якщо елементи цього фільтру перед зовнішніми кордонами ЄС ми вибудуємо достатньо ефективними, якщо ці фільтри будуть злагоджено працювати і повністю відповідатимуть Шенгенським домовленостям. Для цього ми змушені будемо і в глибинних теренах нашої країни послідовно започаткувати роботу Відомства, що відає питаннями іноземців, а на межі наших внутрішніх кордонів лише поступово припиняти контроль та перевірку за всіма видами пересувань громадян та автотранспортних засобів, а паралельно з цими заходами вибудувати у себе цілком новий тип і систему прикордонної служби.

Сказане тут підсилюють і загальні вимоги, що стосуються роботи органів внутрішніх справ та органів юстиції, які можна звести до наступного¹¹:

- дієздатні органи влади на місцях, які повністю відповідали б вимогам Євросоюзу та Шенгенським домовленостям;
- дієздатна система охорони кордону, яка б захистила ЄС від в'їзду

- у простір Євросоюзу осіб, які не мають на це законного права;
- дієздатна служба правосуддя та система судових закладів і відомств, прийнятих у правових державах, що працюють на основі достатнього фінансування і винагороди за здійснену роботу;
- умови для правової і практичної боротьби з тероризмом;
- ефективна боротьба проти корупції, організованої злочинності, викриття і покарання тих осіб, які неофіційно керують і фінансують їх, викриття тих осіб, які наживають капітал і майно із злочинних джерел, перешкоджання тим, хто намагається відмивати нечесно здобуті гроші;
- налагодження роботи попередження й рішуча боротьба проти наркобізнесу та наркоманії, злагоджена діяльність усіх відомств, що займаються питаннями мігрантів та біженців¹².

І, нарешті, вважаю важливим ще раз повторитися, що після вступу Угорської Республіки в Європейський Союз кордони нашої країни, яка межуватиме з державою-нечленом ЄС, водночас стають і зовнішніми кордонами Євросоюзу. З цих міркувань відповідальність за їх охорону має нести не лише наша країна, а й країни-члени Євросоюзу в цілому. Внаслідок цього і в інтереси Євросоюзу входить те, щоб упродовж зовнішніх кордонів ЄС панував відповідний порядок, який би забезпечував їх повну безпеку.

Важливим є й те, щоб зовнішній кордон Євросоюзу забезпечував для всіх громадян культурні умови для його перетину. Водночас цей кордон має стати повною і активною перепорою для проникнення небажаних осіб на терени ЄС, перешкодою для всіх порушників законодавства, які приходять з небажаними намірами. Кордон має стати надійним фільтром, який гальмуватиме проникнення у простір Євросоюзу усіх небажаних людей. Це водночас відповідає інтересам самої Угорщини¹³.

*Доповідь представлена угор. мовою,
переклад здійснено співробітником
Закарпатського філіалу НІСД Вашкебою І.М.*

¹¹ Ritecz Gy-Sallai J.: A Schengeni Egyezmény és a magyar határőrizet, európa tükör, 2001/5. sz.

¹² Sallai János: A Schengeni Egyezmény felépítése, tapasztalatai 45. p. 2000. Bp.

¹³ Felhasznált irodalom: "A Schengeni Egyezmény elmélete, gyakorlata és hatása a magyar határőrizeti rendszer kiépítésére" OKTK, A.1882/VII/01 sz. kutatási projekt CD ROM.

У своєму виступі я хотів би довести до вас ті прагнення Угорщини, які характеризують приєднання нашої країни до Європейського Союзу. Свою розповідь я бажаю проілюструвати на прикладах роботи Північно-Альфелдського регіонального митного управління Митної служби Угорської Республіки. Роблю це, в першу чергу, з тих міркувань, що саме до нас відносяться усі ті митниці, що розташовані на відтинку **українсько-угорського державного кордону**.

Всегоурське митно-фінансове інспекційне управління першого січня 2000 року завершило проведення своєї реорганізації, і ця служба набрала тепер регіональної структури. У такий спосіб створено 7 регіонів, серед яких є і Північно-Альфелдський із центром у місті Дебрецен. Він об'єднує в собі загалом три адміністративні області країни.

В Угорщині в адміністративному відношенні найперше об'єдналися в регіони саме **митні адміністративні одиниці**, після чого цим шляхом пішли й інші Відомства та організації. У відповідності до вимог і норм Євросоюзу зараз таку реорганізацію проводитимуть на урядовому рівні усі, хто до цих пір мав обласне підпорядкування.

До нашого митного регіону відноситься й **одна з найбільших – ділянка кордону з Україною**. Її загальна протяжність понад 173 км. Тут розташовані три наші митниці та п'ять пунктів перетину. До нас відноситься також **195-ти кілометрова ділянка кордону з Румунією**, на якій розташовано три пункти перетину. Це свідчить про значний обсяг відведеної нам роботи.

Всегоурське митно-фінансове інспекційне управління, Відомство, що підпадає у підпорядкування й під патронат Міністерства фінансів, нині проводить значну розбудову пунктів перетину держкордону, веде їх поновлення, догляд, експлуатує.

Протягом минулих років ми продовжили реконструкційні роботи, що, фактично, розпочалися вже набагато раніше. Нині повністю завершено їх у Загоні та Артанді, триває перебудова на румунській ділянці кордону в районі пунктів перетину Ченгершімо, Валлай та Нірабрань.

Розпочали розбудову пункту перетину і на українській ділянці кордону біля Берегшурань. Вона, в першу чергу, торкнулася тої його частини, яка стосується переходу людей, а після підписання угоди між Україною

та Угорщиною реконструкційні роботи торкнулися і транспортного переходу.

На мою думку, в цьому уже зараз є велика потреба, найперше, з міркувань необхідності спрощення проїзду, бо нині транспортні засоби роблять великий об'їзд, поки потрапляють на пункт перетину державного кордону. З іншого боку, розбудова цієї ділянки кордону суттєво розвантажить найбільш важливу – **Загоньську ділянку**.

Після суттєво реконструйованого пункту перетину Тісочеч настав час вирішити долю реконструкції пунктів Ловня та Боробаш. Безумовно, ця проблема вже давно на часі.

У наші плани входить розбудова цих двох важливих ділянок, бо у нинішньому своєму виді й стані вони цілком не відповідають вимогам Євросоюзу, не є компативними. З цих причин ці обидва пункти перетину мають набрати згодом нових якостей, щоби після приєднання Угорщини до ЄС вони **мали не лише ознаки, а й по-справжньому перетворилися у міжнародні**, були підготовлені до всіх видів використання й експлуатації. Уже з цього всього яскраво випливає, яку важливу роль у нашій роботі відіграє ділянка державного кордону з Україною.

У роботах по реконструкції й розбудові пунктів перетину ми керуємося **наступними вимогами**:

- розташування пунктів перетину поблизу важливих транзитних шляхопроводів;
- придатність як для транспортного, так і пасажирського перетину кордону;
- забезпечення чіткого, так званого фізичного розмежування пасажирського й транспортного руху;
- забезпечення пунктів перетину автобусними терміналами;
- створення парковиськ для каміонів у відповідності до загального транспортного обороту на цій ділянці кордону;
- спорудження закритих приміщень ангарного типу для проведення спеціальних контрольно-оглядових робіт;
- створення окремих парковиськ для транспорту, яким перевозяться небезпечні вантажі;
- забезпечення приладами й апаратурою для радіоактивного (ядерного) детектування й спецконтролю;
- наявність сухих та вологих холодильних камер;
- забезпечення здійснення замірів навантаження на транспортних осях;

- створення служби карантинної інспекції та ветеринарної служби;
- спорудження приміщень і вольєрів для утримання й ветеринарного догляду живих тварин.

За умови виконання усіх вищезазначених вимог буде досягнуто наступних позитивних результатів:

- дотримання всіх вимог відповідних чинних міжнародних угод;
- створення необхідних умов для культурного обслуговування клієнтів;
- можливість запровадження ряду спрощень контролю при перетині держкордону;
- здійснення докладного технічного контролю без проведення перс-вантажів товару, а відтак – уникнення його пошкодження;
- вдосконалення загального обслуговування клієнтів.

Варто зазначити ще один із важливих елементів нашої роботи – **аналіз і врахування ризику**. Вимагається забезпечення швидкого й оперативного опрацювання на кордоні усіх видів вантажів і водночас – уникнення будь-яких порушень законодавства. Був час, коли все це призводило до великого накопичення транспортних засобів на кордоні, створювало пікові ситуації та транспортні пробки.

Вважаємо, що всіх цих недоліків можна позбутися, використовуючи в повсякденній роботі відповідну технічну та інформаційну базу, зокрема:

- ресстрування кожного вантажу з допомогою і застосуванням електронно-обчислювальної техніки;
- обробка кожного вантажу за опрацьованою системою;
- подання інформації про транспортний засіб до відповідного підрозділу митниці, який його обслуговуватиме, зразу після в'їзду цього транспортного засобу у зону митного контролю й огляду;
- класифікація та повторний контроль усіх інформаційних даних.

Варто звернути увагу на певні особливості нашої роботи на підпорядкованих нам ділянках державного кордону. На мою думку, певні її елементи та деякі нововведення доцільно було б застосувати і на всій ділянці кордону з України.

Отже, до прикладу, **характерні особливості угорсько-румунського кордону**:

- Суттєве зростання вантажопотоків. Так, протягом доби угорсько-румунський державний кордон перетинає понад тисяча вантажівок у пункті Артанд-Орадеа.

- Постійно зростаючий пасажиропотік.
- Діюча система “зеленого” і “червоного” коридорів в Артанді суттєво поліпшує обслуговування.
- Значно розширено й розбудовано пункти перетину на цій ділянці держкордону, внаслідок чого значно підвищилася якість й зросла культура митного обслуговування.

Прискоренню пропуску загальної кількості транспортного потоку у цьому пункті перетину сприяє і такий технічний засіб як діюча тут **рентгеносистема для проведення візуально-технічного контролю вантажів, що перевозяться звичайними вантажівками та каміонами**. До цього долучаються уже загдувані мною “зелені” і “червоні” коридори.

Суть “зеленого” і “червоного” коридорів: особи, що прибувають у пункт перетину, вже заздалегідь, на під'їзних шляхових ділянках, обирають свою доріжку у відповідності до виставлених написів багатьма мовами такого змісту:

– **“Червоний коридор”**: у мене є товар, який підлягає митному доглядові;

– **“Зелений коридор”**: у мене немає товару для митного догляду.

Вибір пасажиром відповідного коридору водночас означає, що певна особа тим самим зробила свою офіційну заяву про наявність у неї товару, що підлягає митному догляду, або те, що в неї такого товару немає. Пасажирів, які обрали для себе “зелений коридор”, митники, як правило, контролюють лише вибірково. Однак, у разі, якщо у них виявиться товар, що насправді підлягає митному декларуванню, проти них заводиться справа про порушення чинного законодавства.

І ще кілька думок щодо особливостей Загонського залізничного пункту перетину державного кордону. Як відомо, тут є **два види залізничної колії – так звана широка та вузька**. У цьому зв'язку суттєвою є діяльність пункту перестановки та перевантаження товарів. Розуміло, що тут виникає немало проблем, які випливають із цих своєрідних обставин та умов, що склалися вже десятиріччями.

У зв'язку з тим, що із так званого “широкого” вагону товар зоразу перевантажується у кілька “нормальних” (європейського стандарту), під час обліку серйозну проблему створює “залишок товару”. Митній службі до цих пір важко було ідентифікувати справжні дані про кількість товару, який накопичувався у митників та у залізничників на пункті перестановок,

у людей, які, практично, оформляють документи при надходженні товару на кордон та після його перевантаження. Для вирішення цієї проблеми, ми об'єднали усі дані, що первинно отримують залізничники, з тими даними, котрі отримують митники, і передали їх у єдиний банк. Це дало можливість уникнути подвійної бухгалтерії і, головне, оминути кибі.

У своїй практичній роботі на митній території ми намагасмося створити **сконцентровану мережу усіх видів обслуговування**, щоб наші клієнти залишилися задоволеними роботою митної служби. У нас ця система функціонує, наприклад, у Тужирі, на майданчику фірми ТИЙКІС, де, фактично, вибудовано й сконцентровано все необхідне в одному місці. Зокрема, тут є просторий хол для клієнтів, які очікують своєї черги для отримання проїзних та вантажних документів, ряд окремих офісів для інших видів обслуговування, діє філія банку, є готель для водіїв каміонів, сервісне обслуговування, велика їдальня. Природно, що попри все це, тут підведена залізнична колія промислового призначення, споруджено достатню кількість складських приміщень для розміщення товарів.

Саме так комплексно оснащеними уявляються нам усі митниці майбутнього, які мають стати невід'ємною частиною логістичних центрів, створення яких підтримується і угорським урядом. Уже і зараз є потреба у митницях саме такого типу, де оформлення ведеться цілодобово. На жаль, через відсутність відповідно створених умов та підготовлених працівників здійснити це ще не можливо.

Думаю, що коли ми говоримо про ефективність своєї роботи, не можна забувати і про своїх колег, які працюють по той бік нашого державного кордону. З цих міркувань для нас **важливим є те добре співробітництво на людському рівні, яким позначені наші робочі контакти з українськими митниками.**

*Доповідь представлена угор. мовою,
переклад здійснено співробітником
Закорпатського філіалу НІСД Вашкебою І.М.*

Протяжність спільного кордону Угорської Республіки з Україною **сягає 136,6 кілометрів**, і він повністю підпорядкований Нірбаторській дирекції прикордонних військ Угорщини, де розташовано загалом 8 пунктів перетину та 5 застав-представництв прикордонних військ.

Ця ділянка держкордону характеризується тим, що на ній **сконцентровані найбільші міграційні напрями** і, відповідно, саме тут ми затримуємо **найбільшу кількість нелегальних мігрантів** (протягом нинішнього року 757 чоловік). За цей же період тут затримано також **70 провідників**, які сприяли нелегалом у перетині кордону.

Угорська Республіка знаходиться на порозі вступу в Європейський Союз і у відповідності до цього, водночас із приєднанням до ЄС, вона стає і **учасником Шенгенських домовленостей**. Перед тим, як приєднатися до них, Угорщині слід виконати цілий ряд вимог по охороні держкордону та безперерйному забезпеченню пасажиро- і вантажопотоку.

Серед цих вимог найголовнішою є **вимога нарощування ефективності контролю за транзитним рухом на зовнішніх кордонах**. Одразу після приєднання Угорщини до Європейського Союзу його зовнішній кордон зміниться, суттєво висунеться наперед і стане по своїй суті спільним кордоном Угорської Республіки та України.

Ті, хто перетинатиме цю ділянку держкордону, водночас вступлять на територію Європейського Союзу. З цих міркувань умови перетину кордону у майбутньому відповідним чином будуть суворішими. Однак це не означає, що тут буде створюватися своєрідна **“залізна завіса”**.

Водночас стосовно перетину кордону суттєво буде розвиватися інформаційне, технологічне забезпечення, відбудеться нарощування інфраструктури. Ці позитивні зміни вже відбувалися упродовж минулих років. У відповідності до цього, для людей, які перетинатимуть кордон з добрими намірами, ця процедура не буде складнішою, ніж до цих пір, адже заходи по ригоризації в зв'язку із запровадженням і застосуванням нового технічного й технологічного забезпечення лише вдосконалять і прискорять процедуру перетину кордону і, отже, зазначена категорія людей не зазнає жодних утисків.

Угорська Республіка не прагне відмежуватися від зовнішніх територій, проте свою політику ставлення до пасажиропотоку їй необхідно

привести у відповідність до вимог Європейського Союзу. З цих міркувань передбачається введення візового режиму у відношенні до України. Буде скасовано право спрощеного перетину кордону, що було чинним протягом тривалого часу, зазнає змін сам статус пункту перетину кордону.

На спільний українсько-угорський ділянки держкордону першим було розбудовано та переоснащено колишній пункт спрощеного переходу **Тісобець-Тісоуйлок (Вилок)**. Він незабаром отримає статус міжнародного. Цей перехід був перебудований найпершим ще у 1999 році і став тоді єдиним у цьому регіоні візцевим пунктом-представництвом Європейського Союзу. Зараз тут діє по три автомобільні доріжки (туди-назад), що розраховані для автобусного перетину тощо. У найближчому майбутньому не передбачається дальша розбудова, розширення та реконструкція цього переходу.

Із українських пунктів переходу одним із найбільш завантажених є **Берегишурь-Остий (Лужанка)**. Наразі він не функціонує, оскільки здійснюється його реконструкція, що розпочалася 15 вересня ц.р. й закінчиться 30 червня 2003 року. Передбачається будівництво трьох автодоріжок і двох автобусних смуг в обидві сторони кордону. Згідно з вимогами Євросоюзу в перспективі планується будівництво терміналу для каміонів і карантинно-ветеринарного пункту. Отже, після завершення усіх запланованих робіт цей пункт переходу буде пристосований як для пасажирського, так і для транспортного руху.

На спільний українсько-угорський ділянки держкордону зараз, згідно з чинною міжурядовою Угодою про перетин кордону у пунктах спрощеного переходу, діє два таких пункти: 1) **Боробаш-Мезивкосонь (Косіно)**, який діє в обмежений час – з 7-ї години ранку до 19.00 вечора. Тут для транспорту є дві смуги: одна для в'їзду, інша для виїзду; 2) **Ловня-Горонглаб (Дзвінкове)** – працює так само, як пункт спрощеного переходу, де в'їзд і виїзд обмежені часом – з 8.00 ранку до 16.00. Тут діє (туди-назад) по одній автомобільно-пасажирській смузі.

Передбачається, що обидва пункти будуть реконструйовані згідно з вимогами ЄС, а в перспективі на українському та угорському боці держкордону буде здійснено інфраструктурну розбудову цього переходу.

Безумовно, що найпотужнішим пунктом переходу між Україною та Угорською Республікою є **Загонський**. З кожного боку він є експериментальним, і тут встановлено найбільшу кількість технічних засобів,

яких до цих пір не було, запроваджено повну кадрову комплектацію згідно з вимогами Євросоюзу. Наприклад, лише тут діє група експертів з різних проблем, працює технічний контролер транспортних засобів.

У підпорядкування цього своєрідного представництва входить 4 пункти переходу, серед яких – шосейно-автомобільний – **Загонь-Чоп**, де пройшла останнім часом велика перебудова.

Розбудови зазнав також транспортний міст через річку Тису. Після цього на угорському боці реконструйовано шосейно-автомобільний та вантажний перехід, зроблено термінал, незабаром тут працюватимуть ветеринарна й карантинна служби.

У результаті реконструкції головного переходу тепер у цьому пункті діють 4 смуги (дві туди, дві назад) для контролю за пасажирським потоком і дві доріжки для автобусів.

На залізничних пунктах перетину держкордону **Еперйешке-Батю (Батьово)** і **Загонь-Чоп** обробляється лівова частка вантажо- та пасажиропотоків. Обидва ці пункти мають потужність, яка останнім часом у зв'язку із суттєвим спадом торгового обороту належним чином не використовується.

Щодо залізничних пунктів перетину держкордону. Згідно із планами дирекції Угорських державних залізниць, протягом наступного періоду обидві будівлі станцій будуть реконструйовані у відповідності до вимог і норм Євросоюзу. З метою забезпечення усіх необхідних умов для культурного, ефективного і швидкого перетину держкордону пасажирами, які їдуть залізничним транспортом, уже зараз застосовується т. зв. форма мобільного контролю з широким використанням і застосуванням технічних засобів, наявність яких у подальшому буде примножуватися.

У нашому підпорядкуванні знаходиться також **повітряний пункт перетину держкордону з офісом у м. Ніредьгаза**. Коли буде кінцево оформлено всі необхідні формальності стосовно цього пункту, нашим завданням у цьому регіоні буде контролювати пасажирський потік.

В інтересах забезпечення всіх норм і правил, які вимагаються Євросоюзом, на пунктах перетину держкордону комплексно здійснюється не лише їх технічне оснащення, а й забезпечення цілодобово діючими структурами обслуговування, які спричиняються до ефективного контролю за пасажиро- та транспортним потоком. В рамках проекту "КОП-98" встановлено цілий ряд допоміжного технічного обладнання, інформаційних систем і засобів, систем спецзв'язку місцевого, регіонального та

всеевропейського значення. На сьогодні загалом вже працює 167 ноутбуків, персональні комп'ютери.

Так само у рамках проекту "КОП-98" до 31 серпня 2001 року в регіоні, що відноситься до нашої дирекції, завершено повну реконструкцію внутрішнього та спеціального зв'язку. До цієї системи входять також локальні, допоміжні й централізовані види зв'язку з розширеними формами функціональних можливостей.

На основі здійсненого оснащення угорської прикордонної служби дає можливість підключитися до інформативної служби країн-членів Євросоюзу за вимогами ЄС. Зараз триває планове навчання особового складу й персоналу з метою повнішого використання цього обладнання.

Окрім дальшого розвитку інформаційного забезпечення ми надаємо великого значення подальшій розбудові тих технологій прикордонного контролю, які відповідають вимогам Євросоюзу. У відповідності до цього, запроваджуємо практику одночасного проведення паспортного та митного контролю.

Ця технологія ЄС має робочу назву "контроль єдиної зупинки" і переслідує мету прискореного проходження контролю і перетину кордону. Вона робить усю цю процедуру перевірки гнучкішою і для прикордонної, і для митної служб. Крім того, водночас із призначенням Угорщини до Європейського Союзу для проходження контролю на пунктах перетину держкордону розпочинають діяти т.з. червоний та зелений коридори.

Те, яким коридором скористатися, подорожній вирішує сам, бо саме він знає, чи везе щось таке, що підлягає митному декларуванню та оплаті. Цей вибір людини набирає на кордоні сили її офіційної заяви і через те, якщо в процесі вибіркового контролю у неї виявиться щось таке, що підлягає декларуванню, вона несе за свій винюк повну моральну та адміністративно-юридичну відповідальність. Отже, введенням у дію технологій "зеленого" та "червоного" коридорів переслідується мета зробити перетин кордону простішим і, скажімо так, дружелюбнішим.

Серед порушень, що виявляються під час перетину держкордону, значне місце займає підrobка офіційних документів. Вияв саме цього виду злочинного порушення строго вимагає від нас і Євросоюзу. З цією метою цього за минулий період зроблено значний крок до технічного оснащення та обрання форм і методів контролю й перевірки достовірності офіційних проїзних документів осіб, що перетинають держкордон, їх

транспортних засобів та вантажів, що переміщуються. Значну частину техобладнання закуплено, встановлено і введено в дію.

У процесі щоденної роботи з метою нарощування безпеки перевезення та поліпшення контролю й обслуговування у відповідності до вимог Євросоюзу ми використовуємо цілий ряд нових технічних і технологічних засобів. Серед них:

- система перевірки проїзних документів на предмет визначення їх автентичності;
- проміслові ендоскопи, тобто прилади, оснащені оптичною системою та апаратом освітлення для безпосереднього дослідження закритих порожнин предметів без зняття plomb і відкриття їх;
- прилади заміру ступеня викиду та засміченості вихлопних газів взагалі і CO₂ зокрема;
- настільні та переносні ліхтарі-детектори з ультрафіолетовим випромінюванням для перевірки документів на предмет їх можливої підробки;
- детектори контролю 3"М" для перевірки достовірності голограм на візових вкладишах;
- мікроскоп для детальної перевірки документів;
- детектор перевірки документів угорського виробництва "Бібор-2000" ("Пурпур-2000") та ряд інших.

Наведене свідчить про те, що угорські прикордонники паралельно із заходами, спрямованими на посилення контролю під час перетину людьми державного кордону країни, намагаються зберегти досягнутий у цьому напрямі динамізм пасажиро- та товаропотоку, забезпечити перманентність своїх надбань. Після вступу Угорської Республіки в Євросоюз у справі підтримки контактів із сусідніми державами їх дії характеризуватиме не спроба ізоляції, а подальша вибудова все тіснішої співпраці. Такий форми співробітництва сприятиме також ще більш активна робота, спрямована на сприяння безперервності пасажиро- й транспортного потоку, швидке обслуговування та ефективний контроль, що переслідує головну мету – припинення і повне викорінення незаконних дій.

*Доповідь представлена угор. мовою,
переклад здійснено співробітником
Закарпатського філіалу НІСД Вашкебою І.М.*

ОКПП “Закарпаття”, відповідно до вимог Конституції України, Указів Президента, Постанов Кабінету Міністрів, Директив та розпоряджень Голови Держкомітету – командуючого Прикордонними військами України, забезпечує здійснення державного послідовного курсу на незалежність, територіальну недоторканість; протидію проникненню в Україну збройних формувань; виявлення і затримання нелегальних мігрантів, інших порушників кордону; пропуск у встановленому порядку через кордон осіб, транспортних засобів та іншого майна; недопущення спроб незаконного переміщення через кордон зброї, боєприпасів, наркотичної сировини, товарів і вантажів; підтримання високого рівня правопорядку.

ОКПП “Закарпаття”, керуючись законодавчими актами, Указами Президента України, Постановами Кабінету Міністрів, забезпечує охорону державного кордону у пунктах пропуску, надійний прикордонний контроль осіб, транспортних засобів і вантажів закордонного примування.

Прикордонний контроль ОКПП здійснює в 16 міжнародних і 3-х місцевих пунктах пропуску, які розташовані в 6 районах Закарпатської області. Серед них – 9 залізничних, 8 автомобільних, 1 повітряний та 1 пішохідний.

Завдяки добросусідській зовнішній політиці України та високому рівню прикордонної співпраці основні задачі, що стоять перед ОКПП “Закарпаття”, виконуються. На наш погляд, враховуючи результати службово-бойової діяльності, обстановка на ділянці, попри всю її складність, контролюється. Однак, спостерігається тенденція до її подальшого ускладнення.

Для України сучасна Європа становить інтерес стратегічного порядку. Цінності розвитку науки, освіти, релігії, мистецтва в Україні нерозривно пов'язані з розвитком європейської культурної традиції.

До стратегічних інтересів України належать: необхідність технологічної модернізації виробництва, залучення західних інвестицій, розвиток зовнішньоекономічних відносин.

Очевидно, що і для Заходу Україна становить безпосередній інтерес.

Політика сусідніх держав, з якими Україна має західні кордони, по відношенню до переміщення через кордон громадян цих країн, на наш погляд, повинна будуватися на дружній, добросусідській основі з врахуванням тісних економічних відносин прикордоння, культурних та родинних зв'язків мешканців держав і сприяти подальшому їх розвитку.

На сьогоднішній день на ділянці ОКПП “Закарпаття” діє 18 пунктів пропуску, через які щоденно перетинають державний кордон понад 8 тисяч громадян України, понад 2 тисячі громадян інших держав. Більшість громадян України їдуть у Словаччину, Угорщину, Румунію з метою купівлі-продажу товарів народного вжитку та роботи по найму, що, в свою чергу, сприяє економічному розвитку цих держав і розширенню їх ринку.

Значна частина дорослого населення прикордонних населених пунктів має закордонні паспорти (близько 65%) та практично щомісячно, а подеколи й щотижнево, перетинає державний кордон з тією чи іншою метою. Водночас у відповідні служби надходить багато листів з проханням дозволити пропуск у спрощеному порядку громадян прикордонних районів (перетин державного кордону по внутрішніх паспортах на пільгових підставах), – що зумовлено передусім низьким матеріальним рівнем мешканців прикордоння України.

Візовий режим між країнами – це, насамперед, створення додаткової перепони в економічних, культурних та інших галузях відносин між державами, тому його підготовка, на нашу думку, повинна будуватися з урахуванням геополітичного розташування країн та можливих негативних наслідків. Для порівняння дозволяємо навести дані щодо зменшення потоку осіб через українсько-словацький кордон після введення 28 червня 2000 року візового режиму між Україною та Словаччиною (подаються дані за три місяці до запровадження – квітень, травень, червень – та три місяці після введення – липень, серпень, вересень 2000 року):

- туризм – громадяни іноземних держав 8934/3203 особи (менше на 64%), громадяни України 51924/12129 осіб (менше на 76%);
- приватні поїздки – громадяни іноземних держав 8273/3819 осіб (менше на 53%), громадяни України 39558/16969 осіб (менше на 57%);
- службові поїздки – громадяни іноземних держав 12902/5342 особи (менше на 58%), громадяни України 49790/17687 осіб (менше на 64%).

Таким чином, це є реальне підтвердження моїх слів, а відтак не важко й зробити висновки, наскільки знизилися економічні, культурні та інші відносини між державами на цій ділянці кордону з того часу по сьогоднішній день.

Триває розбудова прикордонної інфраструктури, в першу чергу, пунктів пропуску через кордон. Реконструйовано пункт пропуску “Тиса” за програмою TACIS, який на сьогоднішній день за своїми можливостями є одним із кращих у Європі. Незабаром за відповідною програмою реконструкція проводитиметься в пункті пропуску “Ужгород”; проводиться

реконструкція та капітальний ремонт пункту пропуску "Берегушань" з угорської сторони, в зв'язку з чим тимчасово закрито пункт пропуску "Лужанка". Вирішується питання по зміні статусу з місцевого на міждержавний пункт пропуску "Косіно" з подальшим переводом режиму роботи на цілодобовий. Питання щодо реконструкції пунктів попуску, приведення їх до європейських стандартів, зміни статусів окремих пунктів пропуску нададуть можливість поступового збільшення пропускної спроможності існуючих пунктів пропуску, а відтак – усуненню черг біля пунктів пропуску.

Подальший розвиток прикордонного контролю є неможливим без удосконалення будівництва та технічного оснащення пунктів пропуску, створення необхідних умов для службової діяльності органів прикордонного контролю пасажирів.

Більшість пунктів пропуску, які функціонують сьогодні, побудовані в 70-80 роках і не забезпечують існуючий пасажиро-вантажопотік. Сучасні умови економічної співпраці вимагають якомога скорішого проходження контролю в пунктах пропуску. Тому **селекційний контроль, вибірко-вість, швидкість, простота, естетичність** – ось перелік тих вимог, які висуваються на перший план при будівництві пунктів пропуску.

Виконання цих складних завдань потребує життя додаткових заходів щодо реалізації прикордонної політики, боротьби з трансконтинентальною злочинністю, забезпечення національної безпеки на державному кордоні у відповідності до Конституції України, розпоряджень Президента та Уряду України, забезпечення подальшого удосконалення системи охорони кордону, діяльності пунктів пропуску.

Розвиток України як самостійної, незалежної держави, зміна її ролі та місця в загальноєвропейській системі безпосередньо впливає на життєдіяльність Прикордонних військ. А саме, продовжуючи забезпечення надійної охорони суверенітету України, Прикордонні війська основні зусилля повинні зосереджувати передусім **на подальшому спрощенні процедур контролю на кордоні, приведенні їх до міжнародних норм і стандартів, сприянні безперешкодному спілкуванню між собою як громадян України, так і представників інших держав.**

Подальше реформування Прикордонних військ України обумовлене загальнополітичною міжнародною та економічною ситуацією, й вимагатиме від усього особового складу військ зосередження зусиль на сумлінному виконанні своїх обов'язків, розумній ініціативі, відданості своїй справі, підвищенні рівня професійної підготовки, любові до України.

Інтеграційні процеси, що проходять зараз у **Словацькій Республіці**, спонукають усіх до активної роботи у багатьох галузях нашого життя, в тому числі й охороні державного кордону країни. Цей процес проходить під знаком Європейської Унії, щоб достатнім чином підготувати усі сфери й підвалини економічного, політичного життя нашої держави, в цілому, і держкордону, зокрема. При цьому маю на увазі й матеріально-технічне забезпечення прикордонного відділу поліцейського контролю таким чином, щоб воно відповідало усім вимогам, передбаченим країнами-членами Європейської Унії та приписам Шенгенських домовленостей стосовно державного кордону, його перетину й інших формальностей.

Однією з важливих підвалін для цього є активна робота над реалізацією простку дальшої професіоналізації служб держкордону, поліпшення фахових якостей прикордонних військ, перебудова роботи прикордонних служб та Відділу поліції, що займається цими питаннями. Це ті проблеми, над вирішенням яких Словацька Республіка має добре попрацювати, готуючись до вступу в Європейський Союз.

Як на мій погляд, тобто на погляд людини, яка безпосередньо **займається практичними питаннями охорони державного кордону**, констатую, що співпраця у процесі забезпечення спільної ділянки держкордону Словаччини з Україною ведеться нами на достатньому рівні, маючи при цьому на увазі оцей важливий з усіх точок зору відтінок **словацько-українського кордону**. Підкреслюю, що все це маємо робити **спільно з українськими колегами** у відповідності до всіх вимог міжурядових угод, що діють зараз між Словацькою Республікою та Україною.

Відзначу також, що на практиці, тобто в процесі виконання завдань нашої щоденної служби і вирішуючи усі назрілі проблеми, робиться все можливе, щоб охорона держкордону була завжди на належному рівні. При цьому ми керуємося такими важливими документами:

1. Угодою між Словацькою Республікою та Україною про спільний державний кордон, підписаною в Братиславі 14 жовтня 1993 року, яка набрала чинності 2 січня 1995 року.
2. Угодою між Словацькою Республікою та Україною про режим на словацько-українському державному кордоні, про співпрацю та взаємну допомогу у питаннях охорони держкордону, яка підписана в

Братиславі 14.10.1993 року і набрала чинності 2 січня 1995 року.

3. Угодою між Урядом Словацької Республіки та Урядом України про затримання й видачу осіб, які незаконно перетнули спільний державний кордон, підписаною 14 жовтня 1993 року, яка набрала чинності 28 березня 1994 року.
4. Протоколом про виконання Угоди між Урядом Словацької Республіки та Урядом України про затримання й видачу осіб, які незаконно перетнули спільний державний кордон, підписаним у Братиславі 14 жовтня 1993 року.
5. Головними напрямками розвитку співпраці оперативних органів та Відомства прикордонної й іноземної поліції з прикордонними військами України від 31 травня 1995 року.
6. Документами, які регулюють порядок роботи прикордонних служб обох країн.

Перетин державного кордону. Потік людей через держкордон.

Легальна міграція. Вона характеризується нами як прямування людей через державний кордон на терени нашої та інших країн з метою туризму, короткочасного перебування з метою проведення якоїсь роботи, влаштування зустрічей, переговорів, а також для довгострокового перебування в нашій країні згідно з чинними домовленостями з метою виконання роботи, пов'язаної із несенням служби за рубежами своєї держави у наперед обумовлених строках та у відповідності до чинного законодавства Словацької Республіки, визначеного міжнародними документами, якими Словаччина пов'язана.

Інтенсивність руху людей на прикордонних переходах

Роки	2000	2001	2002 рік (до 31.10.2002)
Кошицький напрям держкордону	1,2 мільйона осіб	631 тисяча осіб	588 123 особи
Пряшівський напрям держкордону	165 тисяч осіб	111 тисяч осіб	187 158 осіб
Загалом	1,3 мільйона осіб	742 тисячі осіб	775 281 особа

Рух транспортних засобів

Роки	2000	2001	2002 рік (до 31.10.2002)
Кошицький напрям держкордону	290 тисяч одиниць	323 тисячі одиниць	285 890 одиниць
Пряшівський напрям держкордону	86 тисяч одиниць	83 тисячі одиниць	141 207 одиниць
Загалом	376 тисяч одиниць	406 тисяч одиниць	427 097 одиниць

Кількість осіб, повернутих з прикордонного переходу (з обох сторін), через порушення прикордонного та митного режиму Словацької Республіки

Роки	2000	2001	2002 рік (до 31.10.2002)
Кошицький напрям держкордону	2832 особи	2029 осіб	3380 осіб
Пряшівський напрям держкордону	2060 осіб	1154 особи	1110 осіб
Загалом	4892 особи	3183 особи	4490 осіб

Нелегальна міграція. До цієї категорії людей можуть належати як громадяни Словаччини, так і іноземці з третіх країн. А взагалі, до категорії нелегалів ми відносимо тих іноземців, які незаконним шляхом проникли на територію Словацької Республіки, та тих людей, які з певних причин покидають територію Словаччини нелегальним шляхом. Порушеннями режиму на державному кордоні займається Відділ прикордонного контролю поліцейського управління республіки у співпраці з компетентними органами нашої держави та відповідними органами сусідніх держав.

До розряду нелегальної міграції слід віднести й ті випадки, коли іноземець прибув на територію Словацької Республіки легально, перетнувши державний кордон цілком відкрито, маючи на руках відповідні проїзні документи, однак після закінчення дозволу на його перебування в Словаччині він навмисне порушує строки, не виїжджає з нашої країни,

перебуваючи на її території, фактично, нелегально, без додатково отриманого на те відповідного дозволу.

Шляхи нелегальної міграції іноземців у Словачку Республіку, в тому числі і з метою подальшого їх виїзду у треті країни, в основному, тягнуться з Півдня та Сходу і **мають тенденцію до наростання**. Це наслідок, у першу чергу, нестабільності ситуації, що склалася останнім часом на Балканах, у деяких азійських та східноєвропейських країнах, що характеризуються низьким рівнем економіки та значною напруженістю соціальних проблем.

Словачка Республіка (особливо її Кошицький та Пряшівський край) є визнаною транзитною країною. Переважна більшість нелегальних мігрантів не має ніякої зацікавленості залишатися на території нашої країни. Їх головною й кінцевою метою є бажання дістатися через Австрію або Чеську Республіку до Федеративної Республіки Німеччина. Нелегальні мігранти, як правило, не мають при собі жодних фінансових засобів і є тими людьми, які схильні з метою здобування грошей на скоєння протиправних дій, в тому числі і тяжких злочинів.

Внаслідок запровадження з 28 червня 2000 року можливостей отримати двосторонні візи (туди-назад) безпосередньо на кордоні, при наявності відповідного запрошення, переважна більшість іноземців прагне проникнути на територію нашої держави за допомогою платних провідників та із використанням фальшивих дорожніх документів, підроблених запрошень та віз.

Характерними й певною мірою переломними у цьому відношенні були 1999, 2000, 2001 роки, коли Відділ прикордонного контролю управління поліції Словаччини зафіксував **суттєвий ріст напливу мігрантів з України**. Люди проникали на територію Словачкої Республіки з допомогою провідників із числа місцевих жителів, які вже мали у цій справі певний міжнародний досвід.

Порушення державного кордону Словачкої Республіки на відтинку, що відноситься до Кошицького та Пряшівського країв

Роки	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Кількість осіб	91	66	92	235	105	90	1173	915	1232

Порівняння 10-місячних даних 2002 року з даними 2001 року

Україна	01.01.2001 – 31.10.2001						01.01.2002 – 31.10.2002					
	у Словачку Республіку		із Словачкої Республіки		Загалом		у Словачку Республіку		із Словачкої Республіки		Загалом	
	Випадки	Особи	Випадки	Особи	Випадки	Особи	Випадки	Особи	Випадки	Особи	Випадки	Особи
Кошицький та Пряшівський відділки держкордону Словачкої Республіки	106	963	8	10	114	973	147	973	6	10	153	1086
					80	793					85	644
	194 1766						238 1650					

Різниця: у випадках + 44

в особах – 116

Виконання Угоди про реадмісію

(до 31 жовтня 2002 року):

- кількість випадків 238
- кількість осіб 1650

Із цієї кількості:

- переданих осіб з України 8
- з третіх країн 209
- особи, прийняті Словаччиною 3
- громадян з третіх країн 2
- відмовлено особам 983
- надано притулок, плюс випадки, які вияснити не вдалося 445

**Кількість порушень на держкордоні в межах Кошицького краю
на 31.10.2002 року**

(за даними Управління прикордонного контролю
та Поліцейського Відомства)

Переходи	Випадків	Осіб
Чірна-над-Тисою	9	72
Велке Слеменце	12	106
Матовські Войковце	28	163
Вішне Немецке	39	111
Петовце	20	224
Бенатіна	23	190
Страж	6	129
Інші	17	127
Загалом	153	1186

Із цієї кількості, походження осіб

Країна	Особи	Країна	Особи
Китай	302	Україна	6
Індія	143	Сомалі	6
Афганістан	106	Білорусь	3
Молдова	81	Казахстан	2
Російська Федерація	69	Шрі Ланка	2
Ірак	63	Румунія	2
Багладеш	53	Туніс	2
Непал	32	Чеська Республіка	1
Пакистан	31	Іран	1
В'єтнам	25	Словацька Республіка	1
Вірменія	25	Сірія	1
Грузія	20	Литва	1
Не встановлена	108		

За порушення держкордону підпали під покарання:

2001 рік із 140 випадків: 89 ув'язнено, 51 на волі
До 31.10.2002 року із 74 випадків: 58 ув'язнено, 16 на волі

З території України організовано нелегальне транспортування осіб, алкоголю, сигарет, старожитностей, налагоджено цільове перевезення та відчуження транспортних засобів, є намагання переправлення затриманих і поставлених на штрафні майданчики каміонів. Як правило, робиться це з допомогою фальшивих документів, підробки державних номерних знаків на транспортних засобах, перебиття заводських номерів на двигунах, кузовах та шасі. Були також випадки намагання перевезти через держкордон наркотичні, збуджуючі, одурманюючі та психотропні речовини.

З цих міркувань відповідні служби Словацької Республіки на прикордонних переходах організовували спеціальні засідки, особливо з метою виявлення джерел вивезення відчужених автомобілів та двигунів до автомашин.

Двигуни до автомашин, які намагалися вивезти в Україну

Роки	1999	2000	2001	2002 рік (до 31.10.2002)
Кошицька дільниця держкордону	69	37	33	9
Пряшівська дільниця держкордону	-	2	4	5
Загалом	69	39	37	14

Відділення прикордонного контролю Поліцейського управління покликане вести жорстку боротьбу з усіма видами організованої злочинності, що має місце, виявляти й нейтралізувати налагоджені й діючі тут міжнародні зв'язки, забезпечувати непорушність та недоторканність державного кордону Словацької Республіки.

Співпраця з прикордонними військами України

Співробітництво між Відомством прикордонної та поліцейської служб для обслуговування іноземців Управління поліції Словацької Республіки з Прикордонними військами України здійснюється на рівні уповноважених прикордонних військ двох країн та їх апарату на основі чинних міжнародних та двосторонніх документів, підписаних між Словацькою Республікою та Україною. Ця співпраця націлена, в першу чергу, на ефективне виконання завдань нашими службами – надійну охорону кордонів від проникнення через них таких осіб, які хочуть перетнути

держкордон незаконним шляхом. Всі назрілі проблеми, які виникають в ході практичної роботи, розв'язуються нами спільно з достатнім успіхом, і це торкається таких питань як виявлення, затримання порушників кордону, які походять з наших двох країн та з третіх держав, словом, усіх нелегалів, які мають намір незаконним шляхом проникнути на територію Словачької Республіки.

Метою співпраці прикордонників Словачької Республіки та України є достатнє виконання тих завдань, що покладені на наші служби у всіх напрямках і галузях, що покликані сприяти найефективнішому забезпеченню недоторканності й непопорушності державного кордону.

Маю однак зазначити, що не завжди і не про всі можливі випадки спроб незаконного перетину державного кордону наші українські колеги вчасно інформують нас чи по телефону, чи особисто. І це незважаючи на те, що ми намагаємося надавати їм всіляку можливу допомогу.

Українська сторона на практиці не завжди допомагає нам вчасно й ефективно справлятися з усіма вимогами, що покладаються на прикордонні та поліцейські служби.

Змушений також зазначити, що у своїй практичній діяльності українська сторона часто не дотримується вимог чинних білатеральних угод, укладених між Словачькою Республікою та Україною, нерідко робить перепони, затримуючи реалізацію назрілих проблем, обставляє умови надання нам допомоги різними обструкціями, які, зрештою, шкодять успіху загальної справи. Частими є також випадки, коли невчасно, або й зовсім не даються відповіді на наші письмові запити, не вважають за потрібне брати участь у ділових зустрічах з питань порушення нелегалами нашого спільного державного кордону.

Повторюся, усе це **надто гальмує раціональну реалізацію й позитивне вирішення окремих випадків порушень**, що стаються. Безумовно, я вірю, що всі ці питання можуть бути і, власне кажучи, мусять бути вирішені, в тому числі й на рівні уповноважених представників словачької й української сторін. Фактично це є їх безпосереднім обов'язком.

*Доповідь представлена словац. мовою,
переклад здійснено співробітником
Закарпатського філіалу НISД Вашкебою І.М.*

Мабуть, не буде перебільшенням стверджувати, що **міжнародна міграція та її наслідки належать до найскладніших проблем, що стоять перед сучасною Європою.** У більшості країн ЄС питома вага іммігрантів становить від 5 до 10% населення. Цілком очевидно, що широкомасштабна імміграція іноземців, а особливо нерегульована, нелегальна, може призвести до серйозних проблем країну, що приймає, і викликати такі негативні наслідки як зростання злочинності, інфекційних захворювань, етнічні напруження та соціальні конфлікти. У зв'язку з поглибленням інтеграційних процесів питання імміграції тісно переплелось із питаннями безпеки.

Не уникає цих проблем і наша держава. Завдячуючи своєму геополітичному розташуванню, Україна за минуле десятиліття стала не тільки транзитною зоною на шляху міграційних потоків Схід–Захід, Південь–Північ, але й поступово перетворилась в країну тривалого перебування нелегалів. Взагалі нелегальні перетини кордонів вихідцями з азійських та африканських країн – це, власне, проблема не тільки України і наших найближчих сусідів на Заході, вона виходить навіть за рамки українсько-російського кордону, хоча саме з території Російської Федерації в Україну і далі на Захід потрапляє основна кількість нелегалів і шукачів притулку, ця проблема вже давно набула загальноєвропейських масштабів. У цьому зв'язку цілком логічним і зрозумілим є бажання європейських країн поставити надійний заслін потоку незаконної міграції, але якщо країни Євросоюзу прагнуть зміцнити свої нові кордони на сході, зокрема, з Україною, то вони повинні подбати і про те, як допомогти Україні у розв'язанні проблем нелегальної міграції та шукачів притулку на її території. Це й було б проявом спільної європейської відповідальності, про яку так часто говорять представники ЄС. Йдеться, насамперед, про допомогу у зміцненні кордонів України із Росією та Білоруссю, у поверненні нелегальних економічних мігрантів на батьківщину, утриманні біженців тощо. Тим більше, що останнім часом Україна досягла відчутного прогресу у законодавчому врегулюванні статусу іноземців та осіб без громадянства. Йдеться насамперед про прийняття нових редакцій Законів України “Про громадянство”, “Про біженців”,

Закону “Про імміграцію” та цілої низки інших законодавчих актів у сфері міграції, а у січні 2002 року Український парламент ратифікував Конвенцію ООН по захисту біженців від 1951 року.

В міжнародній практиці широко застосовується процедура реадмісії, тобто повернення нелегальних мігрантів сусідній державі, з території якої вони прибули. Так роблять, до речі, наші західні сусіди – Угорщина, Словаччина, Польща та Румунія, з якими Україна має відповідні угоди. Застосувати таку практику стосовно Росії, з території якої прибуває більша частина нелегальних мігрантів, ми не в змозі, оскільки на сьогодні між Україною та Росією не укладено угоди про державний кордон, а отже не створені правові умови для врегулювання процедури реадмісії. За таких умов органи внутрішніх справ приймають рішення про видворення з України в добровільному порядку. Але добровільно може бути тільки репатріація (*re patriatio* – повернення на батьківщину), а процедура видворення – це насамперед примусова дія і застосовується як міра адміністративного покарання. Користуючись цією ситуацією, знаючи що реальна депортація їм майже не загрожує, нелегальні мігранти на довгий час можуть залишатись в Україні, не відмовляючись при цьому від повторних намірів потрапити в Західну Європу, і тому знову і знову повертаються в область.

Так званих економічних мігрантів Україна не може видворити за браком коштів, вирішити цю проблему відразу не під силу навіть значно багатшим країнам, ще складніше депортувати в країну громадянської належності потенційних біженців, оскільки це б суперечило нормам міжнародного законодавства стосовно прав людини, до яких приєдналася Україна.

Закарпатська область є найбільш вигідним плацдармом на шляху мігрантів до європейських країн. Кількість нелегальних мігрантів, затриманих на території області за останні шість років, становила понад 21 тисячу чоловік. Під нелегальної міграції у нашому краї припадає на 1999 рік, тоді було затримано понад 7,5 тисяч нелегалів.

На прикладі Закарпаття цілком очевидно, що подальша неврегульованість цієї проблеми може призвести до поширення нетипових для України інфекційних та особливо небезпечних карантинних захворювань, зміцнення організованих кримінальних угруповань, що спеціалізуються на контрабандному перевезенні людей, корупції

посадових осіб, створення “чорного ринку” фальсифікованих документів, житла, транспорту та інших послуг. На думку фахівців, нелегальна міграція виступає провокативним конфліктогенним фактором. Вона створює додаткові умови для конфліктів: між місцевим населенням та нелегальними мігрантами, між нелегальними мігрантами та владою, між представниками різних національно-етнічних груп мігрантів, всередині та між злочинними угрупованнями. Конфліктогенність явища транзитної та нелегальної міграції не обмежується лише внутрішньою ситуацією у країні. До прикладу, утримання на території військових частин цивільних людей, в тому числі жінок та дітей, суперечить загально-визнанним міжнародним нормам щодо забезпечення прав людини і шкодить взагалі авторитетові нашої держави.

Як же підійти до вирішення цієї проблеми? В основі її вирішення повинно бути суверенне право держави приймати рішення про допущення іноземців на свою територію. Навіть прийом біженців повинен вважатися актом державної доброчинності. Міжнародний досвід вказує на те, що значно краще і дешевше поставити надійний заслін на шляху незаконної міграції, ніж потім вирішувати цілу низку проблем, пов'язаних з виявленням нелегалів, їх утриманням та видворенням. Можна і потрібно суттєво зменшити обсяги нелегальної міграції через введення жорсткого контролю при в'їзді, через перегляд візової політики держави по відношенню до країн, що поставляють нелегальних мігрантів в Україну. Адже значну частину нелегалів складають і ті, хто потрапив до нас на законних підставах – туризм, так звані навчальні, транзитні, бізнес-візи. До речі, упродовж трьох останніх років спостерігається зменшення кількості затриманих нелегальних мігрантів – у порівнянні з 2000 роком у 2001 їх кількість зменшилася на 24,8% і становила близько 2,8 тис. чол. Найбільш чисельними залишаються групи нелегальних мігрантів з Афганістану – 1102 чол. (40,1%), Індії – 652 чол. (23,7%), В'єтнаму – 366 чол. (13,3%). Суттєво, в порівнянні з попереднім періодом, зменшилась кількість затриманих громадян Шрі-Ланки – із 420 до 79 чол., Китаю – з 278 до 64 чол. та Бангладеш – з 282 до 111 чол., але зростає з Іраку – з 46 до 159 чол. Чи утримається ця позитивна тенденція – покаже час, але хочеться сподіватись, що це результат поступового налагодження адекватного прикордонного контролю та охорони кодону перш за все на північно-східній ділянці українського кордону. Взагалі перед

нашою державою постало досить складне завдання – не тільки відстояти імідж України як форпосту в боротьбі з незаконною міграцією на шляхах проникнення нелегалів у країни Європейського співтовариства, але й побудувати міграційні стосунки з майбутніми членами ЄС з урахуванням своїх власних інтересів.

Органами виконавчої влади та місцевого самоврядування області спільно з правоохоронними органами вживаються невідкладні заходи щодо боротьби з нелегальною міграцією. Зокрема, здійснюються спільні цілові операції “Кордон”, “Курорт”, “Іноземець” та ряд інших. Проблеми боротьби з незаконною міграцією всебічно обговорюються на робочих нарадах при голові облдержадміністрації з участю керівників правоохоронних органів, голів райдержадміністрацій та міських виконкомів, командирів прикордонних підрозділів. Рішенням обласної ради від 12 квітня 2001 року майно колишнього військового містечка поблизу с.Павшино закріплене за Мукачівським прикордонним загonom для облаштування на його базі пункту збору незаконних мігрантів. Протягом 2001 року за рахунок коштів обласного бюджету для цього було виділено близько 300,0 тис. грн., що дало можливість відкрити пункт у листопаді минулого року. Тільки з початку 2002 року в пункті перебувало понад 900 нелегальних мігрантів.

З метою більш ефективної протидії нелегальній міграції в області створено позаштатні групи протидії нелегальній міграції, що дозволяє забезпечити більш повне і послідовне розслідування обставин проникнення та пересування у прикордонних регіонах груп нелегальних мігрантів, встановлення та притягнення до відповідальності організаторів і посібників нелегальній міграції. Цьому сприяло і вдосконалення нормативно-правової бази: Кримінальний Кодекс України з 1 вересня 2001 року доповнено статтею 332 “Незаконне переправлення осіб через державний кордон України”, у якій зазначено, що організація незаконного переправлення осіб через державний кордон України, керівництво такими діями або сприяння їх вчиненню порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод карасться позбавленням волі на строк від двох до п’яти років, а ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб – на строк від трьох до семи років.

Розширюється регіональне міжнародне співробітництво. У жовтні 2001 року в Ужгороді з ініціативи обласної держадміністрації та за підтримки Представництва УВКБ ООН в Україні відбулась регіональна міжнародна зустріч з питань міграції та притулку (Україна, Угорщина, Словаччина) за участі представників європейських та міжнародних структур. Виконуючи попередні домовленості, у вересні 2002 року в Словаччині була організована аналогічна зустріч з питань міжнародної співпраці у сфері міграції та притулку, яка закріпила за собою офіційну назву “Ужгородський процес”. Наступна зустріч повинна відбутися у першому півріччі 2003 року в Угорщині. Метою цих зустрічей є привернення уваги європейського співтовариства до міграційних проблем, що мають місце на стику кордонів країн Карпатського регіону, розширення допомоги у протидії нелегальній міграції та захисту потенційних біженців у цьому регіоні.

І країни-кандидати в ЄС, і Україна повинні бути зацікавлені у тому, щоб будувати свою міграційну політику на основі сучасних підходів, сформованих з урахуванням досвіду останніх десятиліть, а також змін, що відбулися у міграційних процесах та ставленні до них.

IV.

Технічна допомога ЄС в розбудові прикордонної інфраструктури країн Центральної та Східної Європи: залізна завіса чи мости співробітництва?

Д о н о в і л ь :

Олексій РОЖКОВ

Програми ЄС для допомоги в розбудові кордонів України – проекти, реалії та перспективи

Спільний у найближчому майбутньому кордон з ЄС робить питання розвитку прикордонної інфраструктури стратегічним для нашої держави.

Європейська сторона з розумінням ставиться до потреб України і тому розбудова державного кордону України є одним із головних пріоритетів надання технічної допомоги Україні в рамках програми TACIS.

На сьогодні в рамках **Програми прикордонного співробітництва** (ППС) TACIS в Україні реалізовано **два проекти**:

- Модернізація та розширення міжнародного автомобільного пункту пропуску "Тиса".
- Облаштування міжнародного автомобільного пункту пропуску "Ягодин".

Щодо першого із зазначених проектів **"Модернізація та розширення міжнародного автомобільного пункту пропуску "Тиса"**. Отримувач проекту – Державна Митна Служба України. Загальний бюджет проекту складав 3.42 млн. євро.

Мета проекту: підвищення пропускної спроможності, скорочення часу перетину кордону, вирішення можливих конфліктних ситуацій на транспорті за рахунок подальшого розвитку інфраструктури та вдосконалення процедур перетину, скорочення часу перетину для вантажного транспорту за рахунок впровадження нових технологій з тим, щоб

підвищити ефективність роботи прикордонного переходу Тиса – Захонь, який розташований на маршруті Гельсінкського (кол. Критського) коридору № 5 та на прямому маршруті між Києвом і Будапештом. Будівельні роботи на пункті пропуску закінчено, працює Державна комісія з прийняття МАПП “Тиса” в експлуатацію.

Другий проект “Облаштування міжнародного автомобільного пункту пропуску “Ягодин – Дорогушк”. **Загальний бюджет проекту становить понад 5,4 млн. євро.** Отримувач проекту – Державна служба автомобільних доріг (УКРАВТОДОР).

Метою проекту є сприяння торгівлі та пасажирським перевезенням між ЄС, країнами ЦСЄ, СНД шляхом впливання інвестицій в інфраструктуру, забезпечення безперебійного функціонування пункту пропуску за рахунок будівництва другого мосту через р. Західний Буг, покращання оперативної роботи (технології контролю) за рахунок надання технічної допомоги. Державною комісією мостовий перехід прийнято в експлуатацію.

В рамках **Національної програми TACIS** протягом **2001-2003 фінансових років Європейською Комісією** профінансовано новий напрям співробітництва – “Прикордонний Менеджмент”.

Головними пріоритетами згаданої ініціативи є:

- Підтримка ефективних дій служб контролю на кордоні.
- Усунення “вузьких місць” на ключових пунктах перетину державного кордону України.
- Попередження протизаконних дій на кордоні, а саме: нелегальної міграції, контрабанди, незаконного обігу наркотичних речовин, торгівлі людьми.

Означені цілі мають бути досягнуті як за рахунок надання технічної допомоги у вигляді експертних послуг та навчання, так і за рахунок розвитку інфраструктури та постачання спеціального обладнання. Принциповим є те, що, на відміну від Програми прикордонного співробітництва TACIS, деякі компоненти “Прикордонного менеджменту” (постачання спеціалізованого обладнання, тренінгові програми для митників та прикордонників) поширюються на північну, північно-східну та східну ділянки державного кордону України.

Розподіл загального бюджету напрямку (11,5 млн. євро) Програми дій TACIS 2001 року:

- 2,75 млн. євро – будівництво вантажного терміналу міжнародного автомобільного пункту пропуску (МАПП) “Ягодин”.

– 6,75 млн. євро – постачання спеціального обладнання для боротьби із нелегальною міграцією (Держкомкордон) та контрабандою (Держмитслужба та Держкомкордон).

– 2,00 млн. євро – навчання представників Держмитслужби та Держкомкордону.

Бюджет Національної програми TACIS на 2002 та 2003 рр. по напрямку “Прикордонний менеджмент” складатиме відповідно 15 млн. євро та 7 млн. євро.

Згідно із Індикативною програмою TACIS на 2002-2003 роки загальний обсяг фінансування напрямку “Прикордонний менеджмент” на 2002 бюджетний рік складає 15 млн.євро.

Протягом ідентифікаційної місії представників Європейської Комісії (березень 2002 р.) по компоненту “Інфраструктура” досягнуто попередньої домовленості щодо включення до Програми дій TACIS 2002 р. заходів, спрямованих на модернізацію та розширення МАПП “Рава-Руська” із орієнтовним бюджетом 8-9 млн.євро.

МАПП “Рава-Руська” розташовано на українсько-польському кордоні (з польського боку – МАПП “Хребенне”). За результатами спеціального дослідження Європейської Комісії (травень 2001), на яких докладніше я зупинюсь дещо пізніше, МАПП “Рава-Руська” визначено як найбільш пріоритетний для надання технічної допомоги в рамках Програми TACIS. За рахунок реалізації проекту технічної допомоги має бути здійснено:

- Збільшення ліній для в'їзду в Україну та виїзду з України, окрема лінія для вантажних транспортних засобів.
- Спорудження нових будівель для проведення митного догляду та паспортного контролю пасажирів.
- Спорудження нових будівель для проведення митного догляду та проходження інших процедур перетину кордону вантажними транспортними засобами.
- Спорудження нової адміністративної будівлі для служб на кордоні.
- Загальна розбудова інфраструктури пункту пропуску.

З боку Республіки Польща заплановані заходи щодо модернізації МАПП “Хребенне”. Джерело фінансування – Національна програма PHARE для Польщі. Крім того, польською стороною розглядається питання будівництва об'їзної дороги (у т.ч. міст та віддук) біля м.Хребенне. Джерело фінансування цього проекту на цей час не визначено.

Конкретне наповнення інших компонентів напрямку “Прикордонний

менеджмент", а саме визначення потреб служб на кордоні в спеціалізованому обладнанні та навчанні має бути визначено за результатами спеціальних місій представників Європейської Комісії.

На сьогодні розпочато формування **Національної програми дій TACIS 2003 року**. Українська сторона, за пропозицією Держмитслужби, пропонує фінансування в рамках цієї програми виділення коштів для **розбудови вантажного терміналу МАПП "Ужгород"**.

Звичайно, виникає питання – яким чином здійснюється відбір пунктів пропуску для фінансування в рамках програми TACIS.

Залучення коштів технічної допомоги зумовлює, **перш за все, вивчення ситуації на пунктах пропуску та за результатами цього вивчення – визначення пріоритетних для надання МТД об'єктів інфраструктури.**

Природно, що головним фактором важливості пункту пропуску є його завантаженість, показником якої є Сукупний еквівалентний обсяг руху.

В той же час для всебічної оцінки пріоритетів також застосовуються й інші критерії, зокрема:

- розташування в транспортному коридорі (від 0 до 3 балів);
- національна зацікавленість (від 0 до 4 балів, "4" при софінансуванні країною-партнером);
- стан готовності до реалізації проекту програми TACIS (від 0 до 3 балів).

Таким чином, за результатами дослідження, проведеного СК у I кварталі 2001 року, і були відібрані для фінансування пункти пропуску, про які йшла мова.

Що стосується **середньострокових перспектив**, то слід зазначити, що під час формування **Національної індикативної програми TACIS на 2004-2006 роки та Індикативної програми прикордонного співробітництва на 2004-2006 роки**, то українська сторона буде пропонувати подальше залучення коштів для розбудови прикордонної інфраструктури. При цьому розраховуємо на збільшення обсягів технічної допомоги.

Якщо говорити про конкретні заходи, то, за попередньою оцінкою, це має бути подальша модернізація МАПП "Ужгород", здійснення заходів щодо розвитку МАПП "Лужанка", техніко-економічне обґрунтування будівництва об'їзної дороги біля м. Берегово і, звичайно, нові дослідження пунктів пропуску із можливістю поширення технічної допомоги програми TACIS на залізничні пункти пропуску.

В контексті обговорюваних сьогодні проблем, а саме – розбудови **прикордонної інфраструктури** – вважаю за доцільне розглянути питання **міжнародного транспортного коридору № 5**.

Міжнародний транспортний коридор №5 бере свій початок у Трієсті, проходить через Люблян, Загреб, Будапешт і далі по території України через Чоп до Львова. **Загальна протяжність коридору №5 – 1595 км**, в тому числі по Україні автодорожнього – 339 км, залізничного – 266 км. Згадавши, що по цьому коридору проходить близько 40% вантажопотоків, які перетинають західний кордон України, стає зрозумілим, **яке велике значення він має для економіки Закарпаття.**

І якщо прогрес конкретного регіону починається з розвитку однієї-двох конкурентних переваг, які надають місцевості географічні, культурні, економічні фактори, то з упевненістю можна сказати, що розвиток економіки Закарпаття пов'язується з розбудовою транспортної мережі. Адже якщо Донецьк – це вугілля, Дніпропетровськ – руда і метал, а Крим – море, то **Закарпаття – прикордонна транспортна інфраструктура, яка є природною конкурентною перевагою нашого регіону.** Її складовою частиною є **5-й міжнародний транспортний коридор.**

Звісно, **інфраструктура 5-го коридору** повинна відповідати світовим вимогам – якості, оперативності, доступності – та стати базовим фундаментом у забезпеченні євразійських транспортно-торговельних зв'язків.

Закарпаття вже сьогодні готове змінити статус провінційного регіону на статус європейського транзитного центру. Про це свідчить наступне:

- Завершено реконструкцію КПП Тиса на українсько-угорському кордоні в Чопі для спрощення перетину кордону. Вартість реконструкції склала 2,9 млн. євро і була проведена за рахунок програми TACIS. В результаті пропускну спроможність даного переходу збільшилась удвічі, що становить до 5000 легкових автомашин, 80 автобусів і 500 вантажних автомашин щодоби.
- Інтенсивні заходи, спрямовані на відкриття у с. Лубня Великоберезнянського району прикордонного переходу Україна–Польща як міждержавного переходу з черговою, четвертою країною.

- Проведено будівництво та ремонт доріг в Закарпатській області на суму 56,3 млн. грн., у тому числі на розбудову міжнародного транспортного коридору №5 у межах Закарпатської області в 2001 році спрямовано 7 млн. грн. (141% до плану).
- Львівською залізницею за 2000-2002 роки спрямовано більше 150 млн. грн. на поліпшення основних фондів.
- Певний внесок у залучення вантажопотоків через Україну демонструє СЕЗ «Закарпаття», в якій **відпрацьовано технологічну модель термінальної роботи**. Обсяги робіт з комплексної обробки вантажів, за рахунок низки передбачених митних та податкових пільг, з початку 2000 року виросли у 3 рази, що стабілізує вплинуло на збереження ринку термінальної роботи на українському боці. Реалізується **Концепція розвитку транспортних інфраструктур на території СЕЗ «Закарпаття»**, якою передбачений комплексний розвиток всіх наявних та перспективних потужностей в напрямі функціонування Закарпаття як мультимодального оператора з комплексної обробки вантажів.
- Вагомим плацдармом у розвитку повітряних сполучень має стати територія СЕЗ «Закарпаття» колишнього військового аеродрому в Мукачеві. За умови входження міжнародного аеропорту Ужгород на цю територію та подальший її розвиток в напрямі як пасажирських, так і вантажних міжнародних перевезень. В цьому питанні делегація Закарпаття просила допомоги Міністерства транспорту України.
- Ініційоване обласною адміністрацією та транспортними підприємствами України, Угорщини й Білорусі спорудження річкового порту на р. Тиса в районі м. Чоп з річним вантажооборотом 1 млн. тонн **вбачається однією зі складових здешевлення витрат при перевезенні вантажів і елементом забезпечення транзиту в складі 5-го коридору, й одночасно засобом підвищення обсягів термінальної роботи на українській стороні**. На даному етапі в процесі розгляду на урядовому рівні знаходиться Проект Конвенції з режиму судноплавства на р. Тиса, який вимагає підписання Міжурядової угоди з Угорщиною, Югославією, Словаччиною.
- Сьогодні закладено основу в розвитку української мережі логістичних центрів. В Закарпатті за участю іноземних інвесторів почалась реалізація проекту по створенню міжнародного Чопсько-Захоньського

транспортно-логістичного центру у складі 5-го коридору, орієнтованого на організацію інтермодальних перевезень та досягнення найбільш ефективного використання транспортних ресурсів України.

Звичайно, є питання, які ми спроможні вирішити на місцевому рівні, було б бажання. Однак є проблеми, в яких обов'язковими є розуміння та допомога міністерств і відомств України. Тому Закарпатською ОДА підготовлено ряд пропозицій щодо подальшої розбудови інфраструктури міжнародного транспортного коридору № 5. Цей документ містить більше 40 пропозицій щодо першочергових заходів та необхідних коштів для покращання інфраструктури 5-го коридору. Не зупиняючись на деталях, окреслимо загальні положення цих пропозицій.

Перше. В напрямі державного регулювання та міжнародного співробітництва у сфері міжнародного транзиту:

1. Розробка порядку формування наскрізних конкурентоспроможних тарифів на перевезення експортно-імпорتنих та транзитних вантажів по 5-му коридору.
2. Вирішення на загальнодержавному рівні питання проведення митного оформлення експортних та імпорتنих товарів у будь-якій митниці на території України, в тому числі і на території СЕЗ, без отримання окремих дозволів на такі операції, як це здійснюється у Європі, в тому числі і в країнах, що межують із Закарпатською областю.

Друге. В напрямі удосконалення технологічних процесів переміщення транзитних вантажів через державний кордон України необхідно привести у відповідність до міжнародних стандартів існуючі законодавчі акти, які регулюють переміщення вантажів через кордон. До прикладу:

1. Законодавчо підтвердити дію § 7 статті 9 та § 1 статті 18 Угоди про міжнародне вантажне сполучення (СМГС) щодо визнання комерційних актів як офіційного документу, підтверджуючого невідповідність кількості міськ вантажу у вагоні, на підставі статей Митного Кодексу України, а не вилучати залишки як контрабандні вантажі.
2. З метою прискорення оформлення і пропуску вантажів за призначенням: законодавчо визначити відповідальність митних органів за необґрунтовані затримки вантажів, передусім транзитних.

Третє. В напрямі розбудови дорожнього комплексу:

1. На державному рівні остаточно визначити точку перетину 5-го міжнародного транспортного коридору (автотранспорт) з державним українсько-угорським кордоном у межах області (с. Косіно або м. Чоп).
2. Забезпечити першочергове проведення капітального ремонту визначених ділянок автодороги Київ–Чоп.
3. Здійснити реабілітацію автодороги Київ–Чоп із залучення кредитних коштів Європейського банку реконструкції і розвитку протягом 2003-2005 років.

Четверте. В напрямі розбудови залізничного комплексу:

1. Затвердити фінансування та розпочати будівництво або капітальний ремонт однопутного тунелю на перегоні Бескид–Скотарське.
2. Прискорити капітальний ремонт верхньої будови двох головних колій та споруд на ділянці Львів–Чоп.

П'яте. В напрямі розбудови авіаційного комплексу:

1. Прийняти стратегічне рішення щодо використання колишнього військового аеропорту в Мукачеві в якості міжнародного аеропорту для міжнародних вантажних і пасажирських перевезень.
Або:
1. Виконання вимог ІКАО по забезпеченню безпеки польотів по Ужгородському аеропорту.

Шосте. В напрямі розбудови річкового комплексу конче необхідно:

1. Прискорити укладення Конвенції про режим судноплавства на річці Тиса, яка вже другий рік знаходиться на узгодженні у Міністерстві транспорту України.
2. Здійснити розробку і реалізацію заходів щодо збільшення обсягів транзитну вантажів на українській ділянці р. Дунаю та організації змішаних (залізнично-водних) перевезень з використанням р. Тиса.

Сьоме. Неодмінним для розбудови 5-го коридору є **впровадження сучасних технологій та забезпечення взаємодії усіх учасників транзитів:**

1. Подальше проведення досліджень та експериментальної перевірки на базі Закарпатського транспортного вузла (м. Чоп) ефективності діяльності і подальшого розширення мережі логістичних товаророзподільних центрів.
2. Створення при логістичних центрах торговельних бірж.

Восьме. В напрямі відпрацювання законодавчої бази:

1. Ініціювати прискорення прийняття Закону України “Про експедиторську діяльність”.
2. Внести зміни до Закону України “Про ПДВ” щодо встановлення нульової ставки ПДВ на послуги, пов’язані з транзитними і експортними перевезеннями вантажів через територію України.

Усвідомлюючи, що залучення транзитних перевезень вантажів означає стимулювання економіки не тільки Закарпаття і України, а й усіх країн – учасниць 5-го коридору, ми всі зацікавлені в тому, щоб питання подальшого розвитку інфраструктури цього коридору вирішувались комплексно, на користь країн-учасниць і всього європейського співтовариства. Адже, з комерційної точки зору, вантажопотоки мають тенденцію зосереджуватися на тих напрямках, де вирішальним фактором є конкурентна вартість перевезення і швидкість доставки. Тому саме від нас залежить здійснення ефективних заходів щодо створення економічно привабливого клімату для перевізників та вантажовласників, розташованих обабіч 5-го міжнародного транспортного коридору, що означатиме підвищення добробуту населення і нашого Закарпатського краю.

Коментар:

Валентина ПАРОКОННА

На порозі розширення ЄС на схід багато процесів економічного та суспільного життя піддаються перегляду. Це особливо актуально для прикордонних регіонів, таких як Закарпатська область.

Історично Закарпаття відрізнялося тісними зв'язками з сусідніми регіонами Словаччини, Угорщини, Польщі – як партнерськими, діловими, так і сімейними та культурними. Тим не менше, в наявності парадоксальна ситуація: існують учасники співробітництва, які

усвідомлюють спільні інтереси, існують можливості для їх реалізації, але реальних зрушень не відбувається. На місцевому рівні замало позитивних прикладів спільного залучення "сврогрошей". В результаті у місцевих учасників з обох сторін кордону виникає уявлення один про одного не як про партнерів, які реалізують спільні цілі, а як про суперників.

При цьому інтенсивне транскордонне співробітництво може розглядатися не лише як засіб управління комплексними процесами економічної глобалізації, а і як шлях вирішення проблем всередині транскордонних регіонів.

Саме в цьому напрямі працює благодійний Карпатський фонд розвитку транспортної інфраструктури "Транспорт". У своїй діяльності Фонд концентрується на нарощуванні економічного потенціалу регіону у таких пріоритетних напрямках розвитку регіону як транспортна інфраструктура, туризм та рекреація, прикордонне співробітництво, малий бізнес, екологія та сталий розвиток, нетрадиційна енергетика.

Найсуттєвішими із досягнень Фонду "Транспорт" є:

- розробка економічних обґрунтувань доцільності створення спеціальної економічної зони "Закарпаття" (1998-1999 рр.) та відпрацювання нормативно-правової бази механізму функціонування СЕЗ "Закарпаття";
- участь у розробці Концепції розвитку транспортних інфраструктур на території СЕЗ "Закарпаття" (2001 р.);
- проведення міжнародних конференцій ("Закарпатінтер-96", "Північ-Південь-Північ" (1998 р.), "Лізинг та інвестиції" (2001 р.);
- участь в організації навчальних курсів за програмою "Менеджер з логістики", де у 2001 році 13 молодих спеціалістів підвищили свою кваліфікацію;
- участь у конкурсі молодіжних робіт на кращий проект розвитку територій Закарпатської області;
- освоєння гранту від Державного управління екології та природних ресурсів у Закарпатській області на розробку "Комплексної програми поводження з промисловими і твердими побутовими відходами в Закарпатській області" у 2002 році.

Я не буду зупинятися на переліку впроваджених проектів Фонду "Транспорт" та партнерських організацій регіону за останні кілька років.

Слід додати, що наші результати могли би бути значно кращими, і кількість транскордонних проектів була б більшою, якби громадські організації сусідніх країн були більш активно налаштовані до співпраці. Сьогодні Фонд "Транспорт" працює на основі угод із Закарпатською обласною державною адміністрацією, Агентством регіонального розвитку області Саболч-Сатмар-Берег (Угорщина), Агентством регіонального розвитку "PRIMOM" (Угорщина). Однак у нас є досвід того, як наші пропозиції по співпраці не знайшли відгуку у кількох організацій суміжних країн.

Однією з причин є те, що технічна допомога ЄС, яка надається у вигляді грантів, забезпечується, як відомо, різними програмами для різних країн: TACIS для країн СНД і Монголії, PHARE, Ispra і Sapard для країн-кандидатів, INTERREG та інші для країн ЄС. Навіть коли у програмі технічної допомоги передбачена участь неприбуткових організацій з країн СНД та країн ЄС, вони не є рівноправними отримувачами коштів.

Між тим, **розбудова інфраструктури**, в тому числі, транспортної – це справа регіонів по обидва боки кордону. Про це свідчать наступні цифри. Пропускна спроможність прикордонних транспортних переходів Закарпатської області з Угорщиною та Словаччиною оцінюється у 52 млн. тонн експортно-імпорتنих та транзитних вантажів на рік. Однак для досягнення таких показників необхідно умовою є потужна, належним чином облаштована з обох сторін транспортна інфраструктура, здатна підтримати такі обсяги вантажів. Важливо й те, що при цьому **економічний ефект пошириться й на інші галузі**, передусім ті, що забезпечують життєдіяльність магістралі та podporожуючих – сільське господарство, сфера технічного і побутового обслуговування, будівництво, зв'язок, охорона та ін.

Більше того, до зони тяжіння мережі міжнародних транспортних коридорів, які проходять через Україну, можливо **прив'язати близько 90% туристичних об'єктів**, що дозволить до того ж впорядкувати місцеві дороги, які з'єднують туристичні об'єкти з магістралями. Таким чином, за підрахунками спеціалістів, з розбудовою прикордонної транспортної інфраструктури, зокрема 5-го міжнародного транспортного коридору, **пов'яжуться ріст притоку капіталів та збільшення більш як на 46 080 чол. зайнятих у всіх сферах економічної діяльності**.

Таким чином, це є поле діяльності, в якому нині доцільно реалізовувати спільні міжрегіональні проекти, приділяючи при цьому

більше уваги суміщенню програм TACIS і PHARE у прикордонних регіонах. Сьогодні Фонд "Транспорт" працює над створенням міжнародного транспортного логістичного центру у Чопсько-Загонському транспортному вузлі. Транскордонного значення має також проект створення ефективної інтермодальної системи на кордоні Україна – Угорщина через включення у транспортний процес річкових перевезень з порту на річці Тиса, яка є природним кордоном між Україною і Угорщиною.

Щодо інших напрямів, з якими пов'язується підвищення добробуту населення прикордонних районів Закарпаття, то Фондом завершується розробка "Комплексної програми поводження з відходами в Закарпатській області". Проведено концептуальні розробки проектів регіонального розвитку за напрямками діяльності, серед яких у сфері туризму та рекреації – 9 проектів, у сфері рекламної діяльності – 3 проекти, у транспортній інфраструктурі – 8 проектів, у сфері фінансового оздоровлення підприємств – 2 проекти, у сфері виявлення молодіжних лідерів – 1 проект, у сфері програм соціально-економічного розвитку районів Закарпатської області – 3 проекти, які доцільні для спільного відпрацювання і реалізації.

У зв'язку з наближенням шенгенських кордонів впритул до українських спільна розробка міжрегіональних проектів у наведених сферах – це шлях до наведення процесів між сусідами і тим самим до інтенсифікації інтеграційних процесів в Європі.

Сподіваємось, що сьогоднішня зустріч допоможе зрозуміти важливість ситуації та необхідність співпраці зі структурними фондами ЄС у напрямі виділення технічної й фінансової допомоги в розбудові прикордонної інфраструктури в межах контактних територій.

У контексті обговорення питання розбудови прикордонної інфраструктури країн ЦСЄ є доцільним проаналізувати досвід підприємницької діяльності у спеціальних економічних зонах, й зокрема, Спеціальної економічної зони (СЕЗ) "Закарпаття", та можливості його подальшого розвитку у площині розбудови прикордонної інфраструктури та регіонального співробітництва.

На сьогоднішній день СЕЗ "Закарпаття" налічує 9 суб'єктів підприємницької діяльності, які займаються наданням транспортно-експедиторських послуг, складанням газових апаратів та легкових автомобілів, виробництвом електроджутів, безвідходною переробкою лісу, виготовленням йодомістких продуктів харчування, виробництвом м'ясопродуктів та торговельно-виставковою діяльністю.

Обсяги заявлених підприємствами інвестицій для реалізації інвестиційних проектів на території СЕЗ "Закарпаття" складають 42,2 млн. дол. США. За 2000 р. – вересень 2002 р. на території СЕЗ залучено інвестицій на суму 13,6 млн. дол. США, з них 11,1 млн. дол. США у 2002 р.

Реалізація цих проектів на території СЕЗ передбачає створення 2 600 та збереження 210 робочих місць. Станом на 31.10.2002 р. фактично створено 475 і збережено 332 робочі місця.

За період 2000-31.10.2002 р. суб'єктами СЕЗ "Закарпаття" було реалізовано продукції і послуг на суму 100,2 млн. грн., у тому числі лише за вересень 2002 року – 16,4 млн. грн.

За час існування СЕЗ "Закарпаття" надходження до бюджетів від реалізації проектів складають 13,8 млн. грн., та, зокрема, за вересень ц.р. – 1,3 млн. грн.

Першим за часом ресетрації суб'єктом СЕЗ є ВАТ "Закарпатінтерпорт". Його створення дало можливість зупинити падіння, а відтак і в 1,5 рази збільшити обсяги переробки зовнішньоторговельних і транзитних вантажів на українській частині Чопсько-Загонського міжнародного залізничного вузла, зміцнити матеріально-технічну базу, довівши її потужність до 5 000 вантажів на добу, вийти за три роки здійснення інвестиційного проекту на роботу із прибутками. Якщо в 1998 році вони становили 218 тис. грн., то за 9 місяців 2002 року – вже 1 535 тис. грн.

Начасі поширення моделі функціонування ВАР “Закарпатінтерпорт” на інші потужності “Укрзалізниці” в районі Чопсько-Батівського залізничного вузла з більш широким залученням “Укрзалізниці” до облаштування інфраструктури СЕЗ.

Одним із провідних інвестиційних проєктів є автомобілескладальний завод “Єврокар”, будівництво якого було розпочато наприкінці липня 2001 року на вільній від забудови території спеціальної економічної зони, поблизу м. Чоп. Зараз із передбачених проєктом двох черг реалізується перша: створено виробництво великокузового складання автомобілів “Шкода”, в яке інвестовано 15 млн. дол. США, із максимальною потужністю 15 тисяч автомобілів у рік. На заводі та в системі збуту при виході на повну потужність працюватиме близько 2 тис. чоловік.

Починаючи з першої черги, на заводі виробляється повний модельний ряд автомобілів “Шкода”: “Октавія”, “Октавія Комбі”, “Фабія”, “Фабія Седан”, “Фабія Комбі”. З початку фактичної діяльності заводу за 5 місяців поточного року вже вироблено 1 019 автомобілів загальною вартістю 70 млн. грн., а перерахування до державного бюджету України склали більше 10 млн. грн.

Визначальною проблемою діяльності і розвитку в СЕЗ машинобудівних підприємств сучасного рівня і поставки частини їх продукції на внутрішній ринок є фактичне подвійне оподаткування продукції суб’єктів СЕЗ, що спрямовується для внутрішнього споживання в Україні.

У проєктах змін до діючих Законів України щодо функціонування СЕЗ та розпорядження КМУ за № 456-р від 17.08.2002 р. закладаються такі процедури, які роблять ввезення в Україну навіть квотованої частини продукції суб’єктів СЕЗ неможливим і загрожують позбавити українські СЕЗ та інші спецрежими інвестування привабливості для знакових інвесторів.

Триває процес організаційного оформлення нових суб’єктів підприємницької діяльності. З метою залучення інвестицій ведуться переговори: з італійським підприємством з виготовлення взуття “OLIP ITALIA”; з австрійським підприємством по виготовленню взуття “LEGERO”; з німецькою фірмою “BRAUN”, виробником електротехнічних виробів для автомобілів та побутової техніки; зі словацькою будівельною фірмою “Іпекменеджмент”, яка проєктує і буде підприємства “під ключ”; з канадською фірмою “Canadian Maple Co. Ltd.”, яка запропонувала створити низку підприємств з різних галузей промислового виробництва.

Проведено переговори та укладено договори про співробітництво з СЕЗ м. Мелець, СЕЗ м. Тарнобжег (Польща), департаментом спеціальних економічних зон у м. Варшава.

Велика увага приділяється фінансуванню інфраструктури та розміщенню виробничих потужностей. У відповідності до програми розвитку СЕЗ “Закарпаття” на 2002-2004 рр. до переліку виробництв, які пропонуються розмістити на території СЕЗ, увійшли:

- машинобудування;
- електротехнічна, електронна промисловість;
- виробництво іграшок;
- переробка деревини, меблеве виробництво;
- поліграфічне виробництво;
- фармацевтичне виробництво;
- легка промисловість;
- будівельні матеріали, конструкції, збірні будинки;
- логістичний центр;
- харчова промисловість;
- виготовлення фруктових соків і концентратів.

Триває розробка проєкту генплану II черги території зони на площі 100 га, який буде затверджено у відповідності до вимог законодавства. Цей проєкт стане підставою для виготовлення проєктів інженерних мереж, облаштування території згідно з вимогами ДМСУ, проєктування об’єктів невиробничої інфраструктури.

Однак не вирішеним залишається питання фінансування цього будівництва. Органом господарського розвитку СЕЗ надані пропозиції, підготовлені відповідні техніко-економічні обґрунтування, однак рішень щодо фінансування будівництва об’єктів інфраструктури державою досі не прийнято.

Відсутність заздалегідь розбудованої інфраструктури на території СЕЗ, як це прийнято у світовій практиці, стримує початок реалізації багатьох інвестиційних проєктів.

Варто зазначити, що закінчення роботи над проєктом генплану II черги забудови території СЕЗ, розробка проєктів інженерних мереж та реалізація цих проєктів дасть можливість забезпечити функціонування підприємств із створенням протягом найближчих 3 років до 10 тисяч робочих місць.

Інтенсифікація взаємних відносин України з сусідніми державами, кандидатами в ЄС, надзвичайно актуалізувала питання місця і ролі нашої держави в новій європейській архітектурі. Україні доводиться визначитися в шляхах європейської інтеграції, чітко знаючи, що запрошення до цього політико-економічного об'єднання в сьогодишніх умовах є малореальним. Виходячи з цього, на порядку денному стоїть **пошук оригінальних форм українського шляху до євроінтеграції**, не в останню чергу через призму, еволюцію та досвід руху до об'єднаної Європи наших сусідів (Угорщини, Словаччини та Польщі).

Відомо, що **міжнародна економічна інтеграція** – це процес економічної взаємодії країн, який здійснюється на міждержавному та регіональному рівні і **приводить до зближення їх господарських механізмів**. Якщо **міждержавний** рівень передбачає стратегічні та довгострокові проекти, які впливають на рівень розвитку національних економік, то **регіональний** – виконує завдання тактичного та локального плану, із залученням місцевого потенціалу та активності органів самоврядування по обидва боки кордону.

Серед основних **тенденцій регіональної інтеграції та транскордонного співробітництва**, що дедалі більше утверджуються в Східній Європі, слід відмітити:

- регіональна інтеграція зараз поширюється не тільки на класичну сферу інтенсифікації торгових обмінів, а й на участь в інвестиційних потоках із Заходу на Схід та Південь;
- субрегіональний рівень інтеграції об'єднує господарський та фінансовий потенціал держав з різним рівнем економічного розвитку;
- поступова заміна пріоритетів в концепціях регіональної та транскордонної співпраці – від простих торгових та товарно-обмінних схем до спільних економічних та виробничих проектів по розвитку транспорту, енергетики, водного та лісового господарства, екології, облаштування кордону тощо;
- політична консолідація і координація регіонів сусідніх держав на базі євроінтеграційної філософії та мислення;

- перегляд та переосмислення ролі держави в економічній діяльності регіонів, надання їм більшої самостійності в інвестиційній політиці, відкриття їх товарним, фінансовим та технологічним потокам, а також належному рівню конкурентоспроможності;
- встановлення рівноваги між адекватністю інституціональної міждержавної інтеграції та динамічними економічними реаліями в регіонах тощо.

Класична теорія регіональної інтеграції передбачає **інтенсивну діяльність факторів зон вільної торгівлі, знищення тарифних бар'єрів, кооперації в окремих видах місцевого виробництва тощо**. З більш глибокою інтеграцією до названого додається свобода пересування капіталу, продуктивних сил, створення єдиного регіонального економічного простору у т.п. В поєднанні з факторами транскордонної кооперації і співпраці цей процес набуває ще й адміністративно-владного відтінку в прикордонних областях, районах, містах та селах. Прикладом останнього може служити Закарпатська область останніх років, коли ініціатива місцевих органів влади та самоврядування поєднувалась з економічною та інвестиційною активністю і фінансовими потоками в рамках програми "TACIS".

Важливим в цьому зв'язку є розуміння того, що транскордонне співробітництво – це не стільки співробітництво окремих гілок виконавчого механізму держави на місцях, скільки **ініціатива місцевих органів влади у впровадженні та реалізації двосторонніх і багатосторонніх проектів**.

Сучасна Європа намагається рекламувати власну модель регіональної інтеграції та транскордонної співпраці через ринок і економічні механізми. При цьому розрахунок робиться на міцні в економічному та багаті у фінансовому сенсі прикордонні регіони країн ЄС. В умовах Центрально-Східної Європи такий розрахунок не виправдовується, оскільки прикордонні регіони та їх місцеві органи не мають фінансових засобів для реалізації численних економічних, соціальних та побутових програм. Може, отже, може йти про широкую **кооперацію прикордонних регіонів східноєвропейських країн і України, але на попередньому етапі за об'ємного фінансування з боку ЄС та її спеціалізованих фондів**. Важливим моментом цього процесу є всестороння підтримка ЄС місцевих інститутів інтеграційних об'єднань, заходів по розвитку

малого і середнього бізнесу, активностей по впровадженню в життя реформ регіональної лібералізації. Євросоюз зараз вбачає головним завданням регіонального співробітництва – посилення економічної, соціально-політичної, культурної та етнічної самостійності регіонів. Останнє сприймається як складова частина динамізації політичної, економічної та етнокультурної автономії країн Східної Європи – кандидатів в ЄС, в загальноєвропейському просторі.

У контексті посилення глобалізації, з одного боку, і наявності могутнього сусіда Росії з іншого, **Україна повинна пройти через розвиток її регіональної і субрегіональної інтеграції на всіх рівнях.** Це вимагатиме сприйняття та переосмислення євросерегіональної філософії, теорії і практики. Необхідно створити нові моделі політико-економічних зв'язків сусідніх прикордонних регіонів, які б включали основні елементи генеральних ліній ЄС в східному напрямку (виробництво, транспорт, будівництво транспортних коридорів, енергетика, транспортування енергоносіїв, екологічні проекти тощо). Важливо динамічно пристосуватись до підходів Євросоюзу в розвитку названих сфер. Для Карпатського регіону прикладом нового підходу в розв'язанні цілого блоку місцевих проблем є практика співпраці з програмою "TACIS" в облаштуванні прикордонних переходів, розвитку малого та середнього бізнесу, розширення матеріальної бази фермерських господарств, покращання екологічного стану карпатських рік тощо. Останнє дозволило певною мірою оживити депресійні гірські райони, розширити їх інвестиційну привабливість перш за все в сфері туризму та рекреації.

В світлі проголошеного Україною європейського вибору **регіональна інтеграція набуватиме щодалі більшої ваги.** Останнє тим більше актуальне, оскільки створює реальні можливості подолання маргіналізації західних областей України в економічному та соціальному плані в загальному центральноєвропейському просторі, а також відкриває місцеву економіку та господарство для інвестиційних потоків ЄС.

Визначення української політики європейського напрямку, таким чином, являє собою нерозривну суміш політичних та соціально-економічних міркувань. Це пошук оптимального проміжного зв'язку між рівнями інтеграції, коли раціональним бачиться сплав міждержавних та регіональних інтересів, прикордонної і транскордонної співпраці. В найближчі роки Україні необхідно буде побороти комплекс своєї

периферійності в Європі, а для цього розробити комплексну стратегію більш тісного співробітництва з ЄС. Регіональне співробітництво та транскордонна співпраця, таким чином, стають одними з основних інструментів, які дозволяють Україні реально наблизитись до своєї основної стратегічної мети.

Коментар:

Ален ПАНОВ

Сучасна світова дипломатія володіє спектром різноманітних форм і методів міжнародного співробітництва. Однією з таких форм є міжнародне співробітництво на рівні регіонів та територіальних громад. Міжрегіональне співробітництво включає, принаймні, два основних аспекти: двостороннє та багатостороннє співробітництво. Основним інструментом багатостороннього міжрегіонального співробітництва є **євросерегіон – асоціація транскордонної міжрегіональної (міжмуніципальної) співпраці,** яка покликана сприяти вирішенню спільних проблем, що визначені його учасниками. Враховуючи геополітичну та економічну специфіку територій, які є учасниками євросерегіону, **формулюється мета його діяльності.** Найбільш універсальними завданнями, які, як правило, стоять перед євросерегіонами, є **зниження негативного ефекту кордону** в прикордонному обороті, налагодження і підсилення існуючих зв'язків між прикордонними регіонами у різних сферах, вирішення конкретних проблем, які витікають із прикордонного розташування територій. На сьогодні в Європі діє кілька десятків євросерегіонів, що свідчить про ефективність такого інструменту зовнішньої політики у виконанні завдань з транскордонної співпраці. Про ефективність євросерегіональної співпраці свідчить також великий ступінь уваги, яка приділяється європейськими структурами, перш за все Європейським Союзом та Радою Європи.

Специфіка Карпатського євросерегіону полягає у декількох факторах. Перш за все це перша транскордонна організація, створена на терені країн колишнього соціалістичного табору, прикордонні регіони

яких, незважаючи на їх географічне розташування та фрагментарні зв'язки здебільшого культурного характеру, були дещо ізольованими один від одного. З початку свого створення **єврорегіон був покликаний активізувати транскордонну співпрацю між регіонами-учасниками в різних сферах.**

Враховуючи той факт, що територія Карпатського єврорегіону була потенційним джерелом геополітичних конфліктів, на початку його утворення основним завданням була гармонізація міждержавних відносин з метою недопущення виникнення конфліктних ситуацій.

На сьогодні можна впевнено констатувати той факт, що регіон Карпат є одним з найбільш стабільних у плані безпеки мирного співіснування в Європі, незважаючи на те, що тут знаходять свої точки дотику кордонні п'ятьох держав, які побудовані не завжди враховуючи етнічний принцип, та кожна з держав має власні політичні, економічні і культурні інтереси в регіоні. Фактор стабільності, який сьогодні домінує в Карпатському єврорегіоні, безперечно є заслугою діяльності міністерств закордонних справ України, Угорщини, Словаччини, Польщі, Румунії та Асоціації "Карпатський єврорегіон" і їх стабілізуючою роллю.

Незважаючи на виконання головної місії, перед Карпатським єврорегіоном стоять декілька важливих завдань, особливо з урахуванням сучасного курсу України в зовнішній політиці, направленою на інтеграцію в Європу.

Перш за все необхідно відзначити, що інтеграція в загальноєвропейське середовище може відбуватися як на державному, так і на регіональному рівнях. При цьому останній варіант є найбільш реальний для нашої країни. В цьому контексті слід відзначити, що Карпатський єврорегіон може стати своєрідним мостом між Європою і Україною. Враховуючи, що до його складу входять як регіони тих країн, які в недалекому майбутньому стануть членами Європейського Союзу, так і тих, які навряд чи найближчим часом інтегруються в його середовище, Карпатський єврорегіон може стати мостом, який з'єднуватиме Україну з ЄС своєрідним експериментальним майданчиком регіональної інтеграції в загальноєвропейське середовище.

Більше того, маючи унікальні напрацювання з пошуку партнерів у сусідніх країнах, єврорегіон у змозі сприяти налагодженню т.з. "місцевої дипломатії", тобто багатостороннього співробітництва між окремими

населеними пунктами України, Угорщини, Словаччини, Польщі, Румунії, що в цілому дуже позитивно впливає на процес регіональної інтеграції.

Карпатський єврорегіон, використовуючи унікальні політичні, адміністративні, економічні, наукові зв'язки, в змозі сприяти вирішенню однієї з найбільш актуальних проблем прикордоння – вільного перетину кордону громадянами сусідніх держав.

Планетарний розвиток цивілізації, який характеризується європейськими інтегруючими процесами, економічною та політичною глобалізацією, інформаційним бумом та революцією в сфері телекомунікацій, ставить перед Радою, Секретаріатом, Національними представництвами Карпатського єврорегіону нові проблеми, **змушує змінити акценти** у підходах, у формах і методах роботи. І незважаючи на те, що "шенгенський статус" розділить членів Карпатського єврорегіону на учасників Європейського Союзу та на декларантів намірів вступу в ЄС, система роботи, напрацьована Асоціацією, робить Карпатський єврорегіон унікальною міжнародною структурою, якій, безперечно, під силу виконувати найскладніші завдання, які ставить перед нами час.

УГОРСЬКА РЕСПУБЛІКА:

1. **ВАРГА** Аттіла, Консул Генерального консульства Угорської Республіки в м. Ужгород
2. **КЕНДЕРНОЙ** Янош, начальник департаменту Міністерства закордонних справ Угорської Республіки (м.Будапешт)
3. **ЛУПКОВІЧ** Дьордь, начальник Північного Альфельдського регіонального митного управління Митної служби Угорської Республіки (м.Дебрецен)
4. **ПОТІ** Ласло, старший науковий співробітник Інституту стратегічних та оборонних досліджень (м.Будапешт)
5. **СЕПЕШІ** Іштван, начальник Нирбаторської дирекції прикордонних військ Угорської Республіки (м.Ниредьгаза)
6. **СОКАЧ** Золтан, Генеральний консул Генерального консульства Угорської Республіки в м. Ужгород
7. **ФЮРІЄШ** Болаж, представник Міністерства закордонних справ Угорської Республіки (м.Будапешт)
8. **ШОЛЛОЙ** Янош, начальник відділу Інституту Прикордонних військ Угорської Республіки (м.Будапешт)
9. **ШОМОДІ** Ласло, Консул Генерального консульства Угорської Республіки в м.Ужгород

СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА:

10. **БІГАНИЧ** Міхал, Генеральний консул Генерального консульства Словачької Республіки в м. Ужгороді
11. **БІЛЬЧИК** Володимир, науковий співробітник Дослідницького центру Словачької асоціації зовнішньої політики (м.Братислава)
12. **ГРІВНА** Васіл, Надзвичайний і Повноважний посол Словачької Республіки в Україні (м.Київ)
13. **ДУЛЕБА** Олександр, директор Дослідницького центру Словачької асоціації зовнішньої політики (м.Братислава)
14. **ПАЙФЕРОВА** Дагмар, координатор програм Дослідницького центру Словачької асоціації зовнішньої політики (м. Пряшів)
15. **ЦАПУЛИЧ** Мірослав, директор Прикордонної поліції і паспортного контролю Кошицького краю

РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА:

16. **БОГУШЕВСКІ** Ришард, президент Фонду "Дім Європи" (м.Люблін)
17. **ЖУРАВСЬКІ** ВЕЛ ГРАЄВСЬКІ Пшемислав, експерт, факультет міжнародних досліджень Університету міста Лодзь (м.Лодзь)
18. **ОСОСІНЬСКА** Анна, координатор проектів Фонду "Дім Європи" (м.Люблін)
19. **САВІЦКІ** Кшиштоф, Генеральний Консул Республіки Польща у м.Львові (м.Львів)

РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ:

20. **ГУЗЕНКОВА** Тамара, науковий співробітник Інституту стратегічних досліджень РАН (м.Москва)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІМЕЧЧИНА:

21. **КУРТ** Гельмут, директор Регіонального бюро Фонду Фрідріха Еберта в Україні, Білорусі й Молдові (м.Київ)

ПРЕДСТАВНИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

22. **ХАММАРЕН** Тімо, другий секретар Преставництва Європейської Комісії в Україні (м.Київ)

УКРАЇНА:

23. **АНДРІЙКО** Василь, заступник директора Регіонального бюро Фонду Фрідріха Еберта в Україні, Білорусі й Молдові (м.Київ)
24. **АНДРУСЬ** Микола, голова Закарпатської обласної Ради (м.Ужгород)
25. **БІНЬКОВСЬКИЙ** Олександр, начальник Мукачівського прикордонного загону (м.Мукачеве)
26. **БИРКОВИЧ** Віктор, депутат Закарпатської обласної Ради, науковий співробітник Закарпатського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень (м.Ужгород)

27. **ВАРЦАБА Андрій**, начальник управління з транскордонного співробітництва та європейської інтеграції Закарпатської обласної державної адміністрації (м. Ужгород)
28. **ВАШКЕБА Іван**, завідувач Закарпатського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень (м. Ужгород)
29. **ВЛАСЮК Олександр**, перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень при Адміністрації Президента України (м. Київ)
30. **ГАЙДОШ Іштван**, народний депутат України (м. Київ)
31. **ГОЯ Олег**, начальник Карпатської регіональної митниці (м. Ужгород)
32. **ГУЦАЛ Анатолій**, перший заступник директора Національного інституту проблем міжнародної безпеки РНБО України (м. Київ)
33. **ЗІЩУК Олександр**, начальник ОКПП "Закарпаття" (м. Чоп)
34. **ІВАНЧО Іван**, народний депутат України (м. Київ)
35. **ІЛЬКО Ігор**, директор Фонду Карпатського Євроregionу (м. Ужгород)
36. **КАРАБИНЬОШ Анастасія**, референт керівника Закарпатського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень (м. Ужгород)
37. **КАРАВАНСЬКИЙ Олег**, директор Західного наукового центру НАН України і Міносвіти і науки України (м. Львів)
38. **КІШ Єва**, науковий співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України (м. Ужгород)
39. **КРАМАРЕНКО Ганна**, експерт, Національний економічний університет (м. Київ)
40. **КЛЯП Михайло**, вчений секретар Закарпатського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень (м. Ужгород)
41. **КОРОМА Валерій**, другий секретар Посольства України в Словаччійській Республіці (м. Братислава)
42. **КУШНІР Микола**, спеціальний радник директора Національного інституту стратегічних досліджень при Адміністрації Президента України (м. Київ)
43. **МІТРИЄВА Світлана**, старший консультант відділу системного моделювання та оцінки стану національної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень при Адміністрації Президента України, керівник міжнародних проектів ЗФ НІСД. Президент Фонду "Європейський Дім"

44. **МУШКА Юрій**, тимчасово повірений у справах України в Угорській Республіці (м. Будапешт)
45. **НЕМИРЯ Григорій**, директор Центру європейських і міжнародних досліджень Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (м. Київ)
46. **НОВИЦЬКИЙ Іван**, Головний радник МЗС України (м. Київ)
47. **ПАВЛЕНКО Тетяна**, експерт Фонду стратегічних досліджень (м. Ужгород)
48. **ПАНОВ Ален**, заступник міського голови, національний представник Карпатського Євроregionу в Україні (м. Ужгород)
49. **ПАНОВ Володимир**, начальник управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності Закарпатської обласної державної адміністрації (м. Ужгород)
50. **ПАРОКОННА Валентина**, голова правління Карпатського фонду транспортних інфраструктур "Транспорт" (м. Ужгород)
51. **ПАПРИГА Ярослав**, представник МЗС України в м. Ужгороді
52. **ПАРФЬОНОВ Олександр**, виконавчий директор Українського центру досліджень проблем міжнародної безпеки (м. Київ)
53. **ПОГОРЕЛОВ Віктор**, Ужгородський міський голова (м. Ужгород)
54. **ПОДОЛЬСЬКИЙ Костянтин**, експерт Фонду "Європейський Дім" (м. Ужгород)
55. **ПРИХОДЬКО Володимир**, керівник Закарпатського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень (м. Ужгород)
56. **РИЛАЧ Юрій**, Надзвичайний і Повноважний посол України в Словаччійській Республіці (м. Братислава)
57. **РИЧИК Лариса**, начальник Головного управління економіки Закарпатської обласної державної адміністрації (м. Ужгород)
58. **РІЗАК Василь**, директор Фонду підтримки науки Ужгородського національного університету (м. Ужгород)
59. **РІЗАК Іван**, голова Закарпатської обласної державної адміністрації (м. Ужгород)
60. **РЯБЦЕВА Наталія**, заступник керівника Департаменту координації міжнародної технічної допомоги - начальник управління співробітництва з ЄС в рамках програми TACIS та країнами Європи, виконавчий директор Національного координаційного бюро (НКБ) програми TACIS в Україні (м. Київ)

61. **РОЖКОВ Олексій**, заступник начальника управління співробітництва з ЄС в рамках програми TACIS та країнами Європи, заступник виконавчого директора НКБ (м.Київ)
62. **СІТНІКОВА Наталія**, радник першого заступника Державного секретаря Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (м.Київ)
63. **СУШКО Олександр**, директор Центру миру, конверсії та зовнішньої політики України (м.Київ)
64. **ТАРАСЮК Борис**, голова Комітету з питань європейської інтеграції Верховної Ради України – директор Інституту євроатлантичної інтеграції (м.Київ)
65. **ТОКАР Петро**, директор Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України (м.Ужгород)
66. **ТОВТ Микола**, заступник начальника відділу у справах національностей і міграції Закарпатської обласної державної адміністрації (м.Ужгород)
67. **ФЕДОРЧУК Людмила**, заввідділом Закарпатського філіалу Національного інституту стратегічних досліджень (м.Ужгород)
68. **ФЕДУРЦЯ Лука**, начальник управління з питань діяльності правоохоронних органів та запобігання корупції Закарпатської обласної державної адміністрації (м.Ужгород)
69. **ХАРУТА Федір**, заступник голови Закарпатської обласної державної адміністрації (м.Ужгород)
70. **ЧЕРІЄНЯК Іван**, експерт Фонду стратегічних досліджень (м.Ужгород)
71. **ШЕДЯКОВ Володимир**, радник Інституту економіки та з питань європейської інтеграції Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (м.Київ)
72. **ШУМИЛО Ольга**, керівник департаменту «Європейський Вибір України» Міжнародного Центру перспективних досліджень (м.Київ)
73. **ШУФРИЧ Іван**, Почесний консул Генерального консульства Словачкої Республіки в м.Ужгороді
74. **ШУФРИЧ Нестор**, народний депутат України (м.Київ).

Фоторепортаж про роботу «круглого столу»

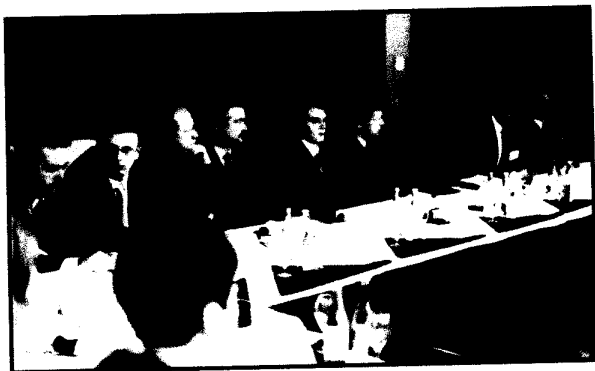

Відкриття "круглого столу" експертів.

Президія конференції (зліва направо): С.Мітряєва, Г.Курт, Б.Тарасюк.

Закриті кордони чи нові імпульси до співпраці?

Представники дипломатичних місій (зліва направо): Б.Фюріш, А.Варга, Я.Кендерной, Л.Шомоді, В.Корома, Я.Папарига, М.Біганич, І.Шуфріч.

Робочий момент конференції.

У числі учасників конференції (зліва направо): І.Новицький, М.Кушнір, О.Власюк, Ф.Харута, А.Панов, С.Мітряєва, Г.Курт.

Під час дискусії (зліва направо): М.Андрусь, В.Андрійко, Т.Хаммарен.

Група учасників "круглого столу".

Члени угорської делегації (зліва направо):
І. Сепеші, Д. Лупковіч, Я. Шоллої.

На передньому плані експерти (зліва направо): Т. Гузенкова (Російська Федерація), Л. Федорчук (Україна), П. Журавські Вел Граєвські (Польща).

Під час підведення підсумків роботи конференції.

50

В Ужгороді пройшов міжнародний "круглий стіл" експертів на тему "Безпосереднє судочинство України з Європейським Союзом: закриті кордони чи нові мостові до співпраці?"

У роботі "Круглого столу" експертів, який підготували і провели в Ужгороді на початку листопада Закарпатський філіал Національного інституту стратегічних досліджень при Адміністрації Президента України, Українське бюро Фонду імені Фрідріха Еберта, Фонд "Саровський Дім" та Закарпатська обласна адміністрація, взяли участь експерти та науковці академічних інституцій та аналітичних центрів України, Словаччини.

Важнейшим элементом государственной политики является обеспечение устойчивого экономического роста. Для этого необходимо создать благоприятные условия для развития бизнеса, привлечь иностранные инвестиции и повысить эффективность государственного управления. В настоящее время в России наблюдается значительный рост экономики, что свидетельствует о том, что эти меры начинают давать свои плоды.

4. **Admenda**
interretore hantigugy - taurid Admenda
12. **Admenda**
Interretore hantigugy - taurid Admenda
14. **Admenda**
Interretore hantigugy - taurid Admenda
15. **Admenda**
Interretore hantigugy - taurid Admenda

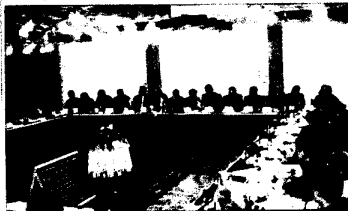
Kárpáti Igaz Szó

<http://www.konrad.org>

2007 NOVEMBER 9 / SYMPOSIUM

Kinah a farmerok
tármayin[illegible][illegible]

Nemzetközi konferencia a Ungváron

Fenton
a partner

[illegible]

Заснована в червні 1918 року. До жовтня 1991 року

Форум

Європа і інтеграційні процеси

Полномочийный представитель Украины в ООН в Женеве, заместитель главы миссии А. Данилюк, заявил, что Украина не имеет претензий к России по поводу ее участия в работе Комиссии по расследованию событий в Украине. Миссия «не имеет цели и задачи по установлению виновности или виновности» в произошедшем, а ее задача — «привести в Украину международный контроль» и «сделать отчет на тему безопасности государства Украины».

[illegible][illegible]

Конкурс

T

● ІНТЕГРАЦІЯ

ПОГЛЯД ЕКСПЕРТІВ

[illegible]

Новина Застава

143 144 (2346-2347) * Издана 2022 году * Цена договорная

Віснї тижня

№43 (215)
выпуск 2002 г.

**Цена — не выше
50 коп.**

Маленьке прикордонне селище Шенген відкрило Європу для європейців

[illegible]

Буд. Тас таныг агуулах, агуулах зэрэгт арх Шинэ-нэвчлэлд арх Хэрэгсэлдээ рүүхд? Таны таны агуулах, агуулах Шинэ-нэвчлэлд арх, тас арх Шинэ-нэвчлэлд арх, тас арх Шинэ-нэвчлэлд арх, тас арх Шинэ-нэвчлэлд арх.

den ersten September in der
 Abendezeit von 8 bis 9
 Uhr. Nachmittags von 4
 bis 5 Uhr. Die Eintritts-
 kosten betragen 2000
 bis 3000. Der Vortrag wird
 durch die Stadtverwaltung
 unterstützt.

Вот что пишет о нем в своей книге «Судьба и характер» (1985) автор:

[illegible]

Аналогично, в результате
исследования в области
экономики, социологии,
психологии, культуры
и других наук, в которых
используются методы
исследования, связанные
с анализом человеческого
поведения, можно
получить информацию
о состоянии общества
и его развитии.

Передмова

ВИСТУПИ ПРИ ВІДКРИТТІ КОНФЕРЕНЦІЇ

Гельмут КУРТ	а
Микола АНДРУСЬ	а
Федір ХАРУТА	О
Ален ПАЙОВ	11

Розділ І.

УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ
ТА У ВІДНОСИНАХ З КРАЇНАМИ-СУСІДАМИ

Доповідь:	
Борис ТАРАСЮК. <i>Місце України в Європі, що інтегрується</i>	13
Співдоповідь:	
Іван НОВИЦЬКИЙ	20
Коментар:	
Александр ДУЛЕБА	28
Ласло ПОТІ	31
Пшемислав ЖУРАВСКИ ВЕЛ ГРАСВСКИ	34
Анатолій ГУЦАЛ	48
Володимир ПРИХОДЬКО	55
Ольга ШУМИЛО	63

Розділ II.

ВПЛИВ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОСОЮЗУ НА СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ПРИКОРДОННУ СПІВПРАЦЮ
УКРАЇНИ З СУСІДНІМИ ДЕРЖАВАМИ. МІНІМІЗАЦІЯ НЕГАТИВНИХ
НАСЛІДКІВ ВВЕДЕННЯ ВІЗОВОГО РЕЖИМУ

Доповідь:	
Олександр ВЛАСЮК. <i>Завдання, проблеми та перспективи</i>	
<i>трансформаторного співробітництва України</i>	67
Коментар:	
Світлана МІТРАЄВА	72
Тамара ГУЗЕНКОВА	76

Єва КІШ	79
Володимир ШЕДЯКОВ	83
Олександр СУШКО	85
Володимир БІЛЬЧИК	88

Розділ III.

ПИТАННЯ КОРДОНІВ І ПУНКТИВ ПЕРЕТИНУ. ЗМІНИ В СТАТУСІ ЗАХІДНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ А ТАКОЖ КОРДОНІВ СУСІДНІХ КРАЇН

Доповідь:

Олег ГОЯ. Підготовка Карпатської регіональної митниці до митного контролю за вимогами ЄС	91
---	----

Свідоповідь:

Янош ШОЛЛОІ	108
Дьордь ЛУПКОВІЧ	116
Іштван СЕПЕШІ	121

Коментар:

Олександр ЗІЩУК	126
Мірослав ЦАПУЛИЧ:	129
Микола ТОВТ	137

Розділ IV.

ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА ЄС В РОЗБУДОВІ ПРИКОРДОННОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ЗАЛІЗНА ЗАВІСА ЧИ МОСТИ СПІВРОБІТНИЦТВА?

Доповідь:

Олексій РОЖКОВ. Програми ЄС для допомоги в розбудові кордонів України – проекти, реалії та перспективи	143
---	-----

Коментар:

Федір ХАРУТА	147
Валентина ПАРОКОННА	151
Ганна КРАМАРЕНКО	155
Ярослав ПАПАРИГА	158
Ален ПАНОВ	161

Список учасників

Фоторепортаж про роботу «круглого столу»	169
Висвітлення в пресі роботи «круглого столу»	174

Б40 Безпосереднє сусідство України з ЄС: закриті кордони чи нові імпульси до співпраці?: Матеріали міжнар. "круглого столу" експертів (м.Ужгород, 7-9 листопада 2002 р.) / Нац. ін-тут стратег. досліджень, Закарпат. філіал; Фонд Фрідріха Еберта, Регіональне бюро в Україні, Білорусі та Молдові; Фонд "Європейський Дім"; Голов. ред. О.С.Власюк; Наук. ред. С.І.Мітряєва.-Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2002.- 180 с.- Фото.

ISBN 966-7838-44-7

У виданні представлено доповіді, виступи та коментарі учасників міжнародного «круглого столу» експертів з питань безпосереднього сусідства України з Європейським Союзом, що відбувся 7-9 листопада 2002 року в Ужгороді. Обговорювалися проблеми соціально-економічного розвитку та прикордонної співпраці України в контексті розширення Євросоюзу, зміни в статусі західного кордону України, а також кордонів сусідніх країн.

Видання розраховане на науковців, експертів і аналітиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, всіх тих, хто цікавиться проблемами міжнародних відносин України з країнами Центральної та Східної Європи.

**ББК 66.4(4УКР)+66.4(4)
УДК 327(477)+327(4)**

Наукове видання

**БЕЗПОСЕРЕДНЄ СУСІДСТВО УКРАЇНИ З ЄС:
закриті кордони чи нові імпульси до співпраці?**

Матеріали міжнародного "круглого столу" експертів
(м.Ужгород, 7-9 листопада 2002 р.)

*Видання перше
Українською мовою*

ПП «Видавництво Валерія Падяка»
Ужгород, 88007, вул. Гагаріна 14/3,
тел. 8(0312)-933132
E-mail <padyak@mail.uzhgorod.ua>

В и д а в е н ь :

*Директор В.І.ПАДЯК, к.ф.н.
Головний редактор Л.О.ІЛЬЧЕНКО*

*Фоторепортаж з «круглого столу»:
В.Падяк*

Свідоцтво Держкомінформу України
серія ДК № 963 від 20.06.2002 р.

Підписано до друку 13.12.2002 р. Формат 60х84/16.
Умов. друк. арк. 11,25. Тираж 500.

Друкарня ПП «Графіка»
Ужгород, вул. Університетська, 21